

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI**

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

1

YAZARLAR

FATMA SOMUNCUOĞLU ERKAN

İBRAHİM ÖZGÜN

ANKARA - 2018

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

DİL UZMANI

BÜLENT KENAN ERKAN

GRAFİK TASARIM UZMANI

HALİL OKTAY ÜVER

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Millî Eğitim Bakanlığı'na aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

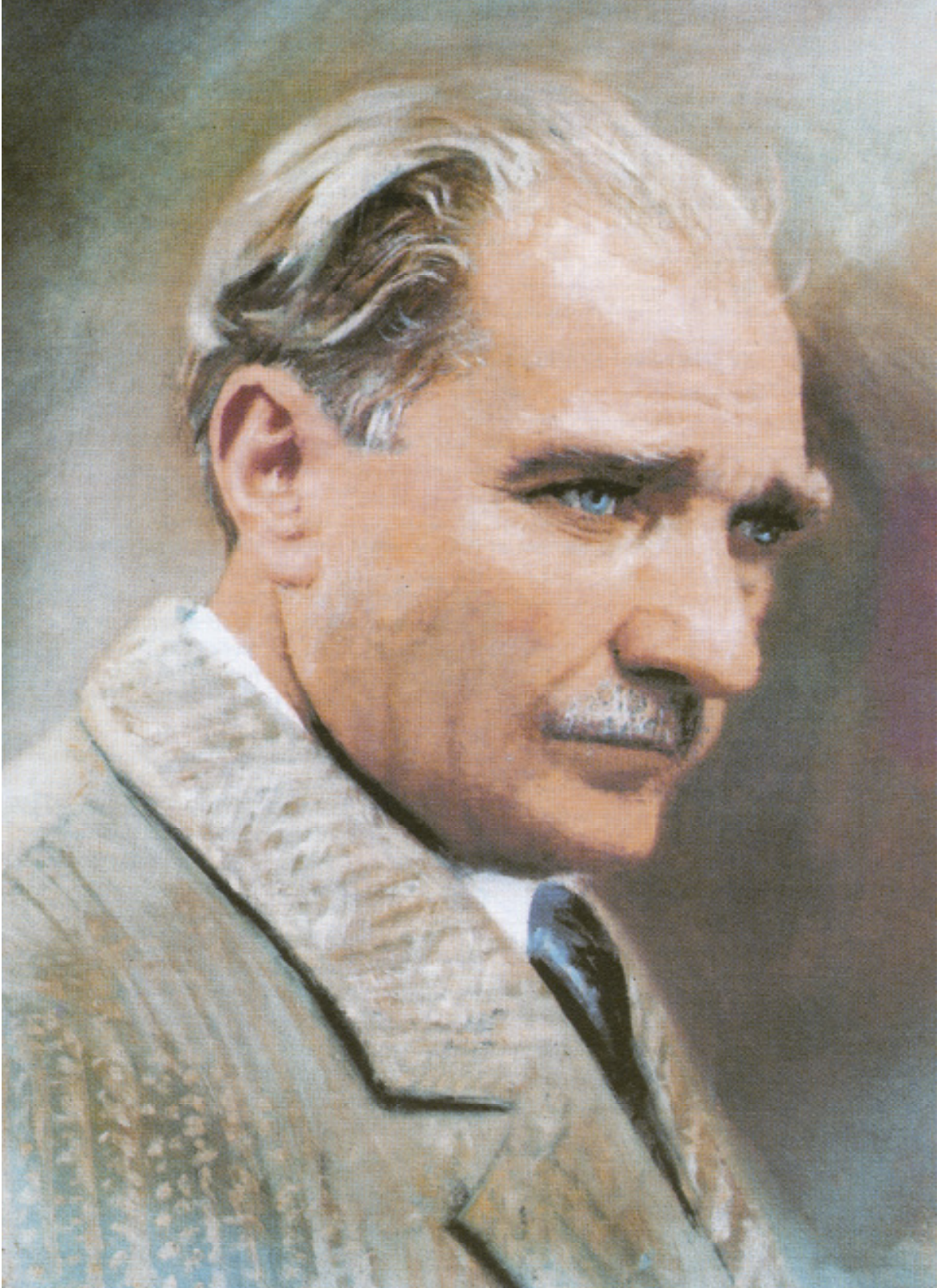
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE : BİLGİ VE İNANÇ8

1. İslam'da Bilgi Kaynakları.....	10
2. İslam İnancında İmanın Mahiyeti	31
3. Kur'an'dan Mesajlar: İsrâ Suresi 36. Ayet Ve Mülk Suresi 23.Ayet.....	39
Neler Öğrendik?	45
1. Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Soruları	49

2. ÜNİTE : DİN VE İSLAM.....52

1. Dinin Tanımı Ve Kaynağı	54
2. İnsanın Doğası Ve Din	59
3. İman Ve İslam İlişkisi	63
4. İslam İnanç Esaslarının Özellikleri.....	66
5. Kur'an'dan Mesajlar: Nisâ Suresi, 136. Ayet	71
Neler Öğrendik?	73
2. Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Soruları	74

3. ÜNİTE : İSLAM VE İBADET.....76

1. İslam'da İbadet Ve Kapsamı	78
2. İslam'da İbadetin Amacı Ve Önemi	81
3. İslam'da İbadet Yükümlülüğü.....	83
4. İslam'da İbadetlerde Temel İlkeler	88
5. İslam'da İbadet Ahlak İlişkisi.....	91
6. Kur'an'dan Mesajlar: Bakara Suresi 177. Ayet.....	94
Neler Öğrendik?	96
3. Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Soruları	98
Sözlük	100
Kaynakça	106
Görsel Kaynaklar.....	107
Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Cevap Anahtarı.....	108

1. ÜNİTE

BİLGİ VE İNANÇ

● Hazırlık Soruları

1. Akıl, iman, ilim ve ilham kavramlarının anlamını araştırınız.
2. Taklidi ve tahkiki iman hakkında neler biliyorsunuz? Araştırınız.
3. İsrâ suresi 36. ve Mülk suresi 23. ayetlerin mealini Kur'an-ı Kerim'den bularak okuyunuz.

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. İslam'da bilginin kaynaklarını açıklayacaksınız.
2. İslam inancında imanın mahiyetini öğreneceksiniz.
3. İsrâ suresinin 36. ayeti ile Mülk suresinin 23. ayetinde verilen mesajlarını öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- İslam
- inanç
- akide
- vahiy

1. İSLAM'DA BİLGİ KAYNAKLARI

“... Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu sadece akıl sahipleri hakkıyla düşünür.” (Zümer suresi, 9. ayet.) bu ayetin bize verdiği mesaj nedir?

İnsanın aklını bilgiyle ilgili meşgul eden bazı sorular şunlardır:

Bilgi nedir?

Bilginin mâhiyeti nedir?

Neyi, nasıl ve ne kadar bilebiliyoruz?

Bildiklerimizin doğruluk derecesi nedir?

Bilgimizin kaynağı nedir?

Rüya, keşif ve ilham bilgi kaynağı mıdır?

Duyularımız bize bilgi sağlayabilir mi?

Akıl bilgileri nasıl elde eder?

İnsan, evrendeki varlıklar içinde, varlığının farkında olan ve bunu ifade edebilen, kültür ve uygarlık oluşturabilen, yaşadığı çevreyi imar edebilen tek varlıktır. İnsan, diğer varlıklardan farklı olarak bazı yeteneklerle donatılmış ve en güzel şekilde yaratılmıştır. İnsan aklı ve hür iradesi sayesinde bu evrende etkin olmaktadır. Akıl ve hür iradenin etkinliği ise “bilgi” sayesinde gerçekleşmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da Allah'ın (c.c.)^{*} en yetkin şekliyle bilen bir varlık olduğu Alîm, Habir, Şehîd, Hafız, Muhsî, Vâsi' gibi isimlerle ifade edilmiştir. Bu kavramlar çerçevesinde ilim “zaman ve mekân sınırı olmaksızın küçük büyük, gizli aşikâr her şeyi ve her hadiseyi müşahade etmişçesine hakkıyla bilmek” manasına gelir.

(Yusuf Şevki Yavuz, “ilim”, İslam Ansiklopedisi, s. 108.)

Bilgi, doğrudan insanın varlık yapısı ile ilgilidir. İnsan, yaratılışı gereği, farkına vardığı her varlığı, olayı, olguyu, duygu ve düşüncüyü anlamak ve imkânlar ölçüsünde de açıklamak ister; şüphe eder, soru sorar ve merak eder. İnsan, ilgisini çeken şeyleri anlamak, aklına takılan sorulara cevap bulmak ve bu soruların cevabını bilmek ister. İnsanın varlığını layıkıyla sürdürebilmesi için bilmesi gerekir. Bilme onu diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliğidir. “Bilme” de ancak “bilgi” ile gerçekleşebilir. İnsanın insanlığını gerçekleştirmesi, kültür ve uygarlık oluşturması da ancak bilgi ile mümkün olabilir.

Görsel 2 : “Allah Celle Celâlühü”

Felsefe, bilgiyi genelde bilen özne ile bilinen nesne arasında kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlar. Burada özne insan, nesne ise insanın dışındaki her şeydir. Buna göre bilgi, insan ile evren arasındaki ilişkilerin açıklanmasıdır. Felsefecilere göre özne bilgiyi oluştururken nesneye bilinçli bir şekilde yönelir, duyu organları ile algılar ve aklını kullanarak bunları anlamaya ve açıklamaya çalışır. Felsefe bilgiyi parçalara ayırmadan

^{1*}(c.c.): Celle Celâlühü “O’nun şanı en yüce” anlamına gelir. Allah’ın ismi anıldığında söylenir.

bütünlüğü koruyarak elde eder. Ayrıca bilgi, kaynağına, üretiliş yöntemine ve yöneldiği amaca göre de gündelik bilgi, felsefe bilgisi, bilimsel bilgi, teknik bilgi, sanat bilgisi ve dinî bilgi gibi adlar almıştır.

BİLGİ KUTUSU

Bilgi kuramının (epistemoloji) konusu; bilginin kaynağı, yapısı, yöntemleri, im-kânı, sınırları ve değeri, yani doğruluğu ile ilgili problemlerin eleştirici bir yöntemle araştırılmasıdır.

Felsefede bilginin kaynağını deneyciler (empiristler) ve akılcılar (rasyonalistler) ve sezgiciler olarak ayırabiliriz. Deneycilere göre sadece duyu organlarıyla elde edilen, tecrübe edilen bilgiler vardır. Bilgi duyularla sınırlıdır. Akılcılara göre ise bilginin kaynağı akılla sınırlıdır. Onlara göre duyu organlarıyla elde edilen bilgi yanıltıcıdır. Bilgimizin kaynağı akıldır, neyi ne kadar bileceğimizi akıl belirler. Akılcılar doğuştan bilgiyi ve metafizik bilgiyi kabul ederler. Kesin, doğru ve evrensel bilginin kaynağı akıldır. Akıl kökenli bilgiler/doğrular **a priori**dir (önsel) ve bu nedenle değişmez ve zorunludur. Sezgiciler ise bilgiyi sezgilerle sınırlarlar. Onlara göre doğru, kesin ve sağlam bilgiyi ya da hakikati ne deney ne de akıl verebilir. Bu niteliklerdeki bilgiyi ancak aracısız ve doğrudan bilmeyi içeren sezgi verebilir.

“Rabbim! İlmimi artır.”

(Tâhâ suresi, 114. ayet)

Bilimsel düşüncede bilgi, bilimsel yöntemler ile elde edilen bilgidir. Bilimsel yöntem akıl, deney ve gözleme dayalıdır. Bilimsel bilgi objektif, sistemli, tutarlı ve eleştiriye açık bilgidir. Bilimsel bilgi doğa bilimleri (fizik, kimya, biyoloji ve astronomi), formel bilimler (matematik, mantık), insan bilimleri (tarih, dil bilim, sosyoloji) olmak üzere üçe ayrılır. (Süleyman Hayri Bolay, Felsefeye Giriş, s. 9-28.)

Son yüzyılda bilim ve tekniğin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan akım pozitivizm bilim anlayışı ise bilginin elde edilmesinin yolunun, deneye bağlı olduğu görüşüne savunur. Pozitivizm, doğru bilginin kaynağının sadece deneysel verilerde bulunduğunu belirten bir felsefe disiplini. Bu fikri savunan pozitivistler, bilginin kaynağını ve bilginin sınırlarını deneyle ortaya koyan bir görüşü savunurlar. Pozitivizm öncelikle, modern bilimi, bilimsel yöntemi yani deneyi ve gözlemi önemseyen bir düşünce sistemidir. Buna göre, metafiziksel ve dinî her türlü açıklama, gerçeklikle uyumamaktadır çünkü onlar için gerçek olan, deneyle varlığı kanıtlanmış olandır. Bilginin sınırları hakkındaki fikirlerini öne sürerken pozitivistler, insan zihninin duyuşal alanın ötesinde bulunan bir dünyaya ait görüşleri kabul etmezler. Pozitivizmi savunan bilim adamları metafizik ve dinî konuları önemsemezler. Bilim bu dünyayı ne kadar anlamamızı sağladıysa din ve metafizik alanları da görünmeyen âlemi, evreni ve içindeki varlıkları anlamlandırmamızı sağlar.

“Bilgi peşinde koşmak her Müslümana farzdır.” (İbn Mace, Mukaddime, 17,224)

Bilginin birçok tanımı vardır. Sözlük anlamıyla ilim, mutlak olarak bilmek, sağlam olarak bilmek, kesin olarak bilmek, deneyerek bilmek, bir şeyin gerçeğini bilmek anlamlarına gelir. **İlim**, insanın vahiy, akıl ve duyu organları aracılığıyla elde ettiği kesin bilgilere denir. İlim, bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilmektir. Bu anlayışa göre, yanlış malumata bilgi denilmez. Bir şey hakkında düşünce yoluyla derin bilgi ve anlayışa erişmek ise **marifet** olarak ifade edilir.

BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da en çok bahsedilen kelimelerden biri de “**ilm**” kelimesidir. Kur'an-ı Kerim'de ilim kelimesi 105 defa bahsedilmiştir. Bu kökten gelen diğer kelimelerle birlikte bu sayı, 854'ü bulur.

İslam, bilgiyi teşvik eden ve bilgi edinmeye önem veren bir dindir. Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: “**Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı alaktan yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren Rabbin sonsuz kerem sahibidir.**” (Alak suresi, 1-5. ayetler.) Bu ayetlerde bilginin önemi, Allah (c.c.) ve insan arasındaki ilişkinin bilgi üzerine kurulduğu açıkça ifade edilir. Bilginin kaynağı, insana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten, her şeyi bilen Allah'tır (c.c.). İnsan ancak Allah'ın (c.c.) dilemesi sonucu derin anlayış ve bilgiye ulaşabilir.

Hız. Peygamber (s.a.v.)* de “**İlim öğrenmek her Müslümana farzdır.**” (İbn Maci Mu-kaddime, 17.) buyurarak bu konunun önemini ortaya koyar. Buna göre Müslümanlar, İslam'ın buyruklarını daha iyi anlama ve güzelliklerini görme imkanı bulabilmek için bilime önem vermelidir.

Görsel 3: İlim elde etmek için daha çok okumalı ve araştırmalıyız.

*(s.a.v.): Sallallâhu aleyhi ve sellem: “Allah'ın selamı onun üzerine olsun”. Peygamberimizin ismi anıldığında söylenir.

İslam ilme önem vermiş ve kötülüğün, küfür ve şirkin sebebini bilgisizlik ve cahillik olarak açıklamıştır. Kur'an'da bu durum şöyle açıklanmaktadır: “**...O hâlde sakın cahillerden olma!**” (En'am suresi, 35. ayet), “**Kulları içinden ancak bilenler, Allah'ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar.**” (Fâtır suresi, 28. ayet.). Ayrıca Kur'an'da ilim ve âlimler övülmüş bilenlerle bilmeyenler şu ifadelerle açıkça belirtilmiştir: “**...De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl izan sahipleri bunu anlar.”** (Zümer suresi, 9. ayet.), “**...Allah içinizden (gerçekten) iman etmiş olanları ve ilme kavuşmuş olanları yüksek derecelere çıkarsın...**” (Mücadele suresi, 11. ayet.)

İnsan, akıl ve irade sahibi bir varlıktır. O; okur, araştırır, sorgular, anlamaya çalışır, düşünür, öğrenir ve bunları ifade eder. Bu özellikleriyle diğer varlıklardan ayrılır. Kur'an'da insanın öğrenen ve bilen bir varlık olduğunu, bilginin kaynağının, insana bilmediklerini öğreten ve her şeyi bilen Allah (c.c.) olduğu da ifade edilir. İslam bilimlerinde bilginin mahiyeti, imkânı, kaynakları ve değeri gibi konular ele alınarak sistemli bir bilgi kuramı oluşturulmaya çalışılmıştır. Doğru ve güvenilir bilgi üretmede tek bir kaynakla yetinilmeyerek doğruya ulaştıran bütün yollar araştırılmış ve denenmiştir. İslam düşüncesine göre bilginin kaynakları akıl, duyular ve haber şeklinde belirlenmiştir. Önce akıl, duyular ve haberin tanımı, sınırları ve doğru bilgiye ulaştırmaları bakımından önemi anlatılmaktadır. Akıl, doğruyu yanlıştan ayıran, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurarak yargıda bulunan, bilgi üreten, kavramlaştıran bir yetidir. Duyular, görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olmak üzere beş duyardan oluşmaktadır. Haber ise, doğru ve yalan olma ihtimali bulunan her çeşit bilgidir. Doğru bilginin, bunlardan birisi, ikisi veya her üçü yoluyla elde edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. (İslam Bilimlerinde Yöntem, s. 105.)

BİLGİ KUTUSU

İslam âlimleri özellikle dinî bilginin ve itikadi konulardaki bilginin gerçeğe uygun sabit ve kesin bilgi olmasına önem vermişlerdir. Gerçekle çelişen bilgilerin; taklit ve şüpheyeye dayalı inançların; temelsiz yorumların; kaynağı isbat edilememiş haberlerin, güvenilir bilgi üretiminde kullanılmamasına özen gösterilmiştir.

İslam düşüncesine göre bu üç bilgi kaynağının her biri farklı bir alan ile ilgili bilgi vermektedir. Selim aklın verdiği bilgiyi duyular, selim duyuların sağladığı bilgiyi ise selim akıl veremez. Ayrıca ne selim akıl ne de selim duyular tek başına haberin verdiği bilgilere erişemezler. Bu üç bilgi kaynağı tamamen birbirinden bağımsız faaliyet gösteremediği gibi bunların hiçbirinin terk edilmesini düşünmek dahi mümkün değildir. Örneğin haberle gelen veriler akılla değerlendirilir, akıl bunları sağlam bir zemine dayandırır ve bunu da duyular aracılığıyla elde edilen bilgileri kullanarak yapar. Duyuların bazı dış etkenlerle yanılabilmesi ihtimali karşısında akıl, hakem vazifesi görerek duyu idrakinin sağlamasını yapar.

Bilgi Kaynaklarının İşleyişi

Kur'an, bilgi kaynağı olarak, vahiy başta olmak üzere, doğru haberi, duyuları ve akıl yürütmeyi göstermektedir. İnsan hayatının gayesi, Allah'ı (c.c.) bilmek, inanmak ve O'na ibâdet (kulluk) etmektir. Allah'ı (c.c.) bilmek, bilgilerin en üstünü ve yücesidir. İnsan ancak bilgi vasıtalarıyla Allah'a (c.c.) giden yolu bulabildiği gibi, kendisini ve çevresini de bu vasıtalarla bilir.

Selim Akıl (Sağlam Akıl)

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda aklıselim sahipleri için elbette ibretler vardır.” (Âl-i İmrân suresi, 190. ayet) bu ayetle anlatılmak istenen nedir?

İnsan için temel bilgi elde etme yollarından birisi selim akıldır yani sağlam akıldır. Akıl düşünme, anlama ve kavrama gücü olarak tanımlanır. **Selim akıl** ise insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği ve saflığını koruyan akla denir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en temel özellikler akıl ve iradedir. İslam dinine göre insanı yaptıklarından sorumlu tutan da selim akıl sahibi olmasıdır. İnsan akli sayesinde düşünür, araştırır, kıyaslar, değerlendirir ve anlar. Akıl, iyiyi kötüden, faydalı olanı zararlıdan ayırma gücüne sahiptir. Akıl, duyu organlarının sınırlı verileri arasında ilişkiler kurarak akıl yürüterek çıkarımlarda bulunarak hükümler verir, yeni bilgiler üretir. İradesiyle de yapacağına karar vererek ve bunu uygular. Böylece selim akıl sahipleri yaptıklarından sorumlu olur.

BİLGİ KUTUSU

İslam âlimleri akıllı çeşitli şekillerde tarif etmişlerdir. Bu tariflerden bazıları şunlardır:

1. Akıl, insan bedeni ile ilgili olarak Allah Teâlâ'nın yarattığı ruhani bir cevherdir.
2. Akıl, ruhun kuvvetidir. Ruh bu kuvvetle ilim ve idrak sahibi olmaya kabiliyet kazanır.
3. Akıl, kendisi sayesinde hak ile batıl bilinen şeydir.
4. Akıl, insanın içini aydınlatan bir ışık ve bir nurdur. Dış âlemde güneş ne ise iç âlemde de akıl odur.
5. Akıl, eşyanın güzellik, çirkinlik, kemâl, eksiklik gibi sıfatlarını bilmeye yarayan melekedir.

(Süleyman Uludağ, İslam'da İnanç Konuları ve İtikadî Mezhepler, s. 64.)

Kur'an'da pek çok ayet, akıllı kullanmayı teşvik etmiş, düşünmeyi, akıl yürütmeyi emretmiş ve bu yöntemin kişileri gerçeğe ulaştırdığını, onlara isabetli yolu gösterdiğini haber vermiştir. Aklın bilgi kaynağı olarak kabulü büyük ölçüde Kur'an'a dayanmakta ve ayetlerde de aklın güvenilir ve sağlam bir bilgi kaynağı olduğu açıkça belirtilmektedir. Kur'an'da ancak bilgi sahibi olanların akledebileceği ise şu ayetle ifade edilmiştir: **“İşte biz, insanlara bu misalleri anlatıyoruz ama bunların hikmetini gerçek bilgi sahibi olanlardan başkası kavrayamamaktadır.”** (Ankebût suresi, 43. ayet.) Ayrıca Kur'an'da kafirler **“Onlar sağır, dilsiz ve kördürler, çünkü onlar düşünmezler.”** (Bakara suresi, 171. ayet.) ifadeleriyle uyarılarak insan için aklın önemli rolü açıkça gösterilir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de aklın önemine şu hadisiyle açıklar: **“Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar akıl hastasından, ergenlik çağına gelinceye kadar çocuktan.”** (Buhari, Hudûd, 22.)

Görsel 4: Bir konu hakkında araştırma yapmak ve düşünmek doğru karar vermemizi sağlar.

Aklı kullanmayı, düşünmeyi, akıl yürütmeyi emreden ayetlerden bazıları şunlardır:

“Sağlam düşünce ve inanç sahipleri için yeryüzünde açık kanıtlar vardır. Hatta kendinizde de. Hiç görmüyor musunuz?” (Zâriyat suresi, 20-21. ayetler.)

“Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar ayetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl iz'an sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik.” (Sad suresi, 29. ayet.)

“Siz de sabah akşam onların yurtlarından gelip geçmektesiniz. (Bunları görüp de) aklınızla değerlendirmiyor musunuz?” (Sâffat suresi, 137-138. ayetler.)

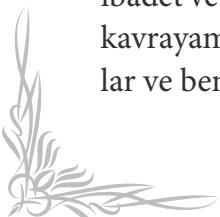

Görsel 5: “Peki insanlar devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bakmazlar mı?” (Gâşiye suresi, 17- 20. ayetler.)

İslam düşüncesinde akıl, dinî yükümlülükler için bir şarttır. Buna göre akıl sahibi olmayanların, aklını kullanmasında bir hastalık veya engel bulunan kişilerin, dinî kurallar karşısında herhangi bir sorumluluğu ve yükümlülüğü yoktur. İnsan aklı ile iyiyi kötüden güzeli çirkinden algılar ve ayırt eder. Akıl, bilgi edinme noktasında önemli olmakla birlikte vehim, hayal veya nefsi arzu ve istekler gibi bazı olumsuz etkilere de açıktır. Akıl sahibi bir kimse nefsi isteklerine göre davranarak hata yapabilir. Hiç araştırmadan bir düşünce veya davranışın doğru olduğuna zannıyla da karar verebilir. Kur'an insanın bu özelliğine de dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: **“Onların çoğu sadece zanna uyuyor. Oysa zan hiçbir şekilde gerçek ve kesin bilginin yerini tutamaz. Allah yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir!”** (Yunus suresi, 36. ayet.) Allah (c.c.) insanların arzu, istek ve zan ile hareket etmelerini, sorgulamadan taklit ederek, ataların izinden gitmelerini kınamış ve bu davranışları yasaklamıştır.

İslam düşüncesinde insan, aklı ile Allah'ın (c.c.) varlığını bulmakla sorumludur fakat aklın gücü ve sınırları olduğundan iman edilecek konuları aklın belirleyemeyeceği, varlığından haberdar olamayacağı, dinî hakikatlerinin hepsini kavrayamayacağı ve kendini aşan durumlar olduğu açıktır. İslam alimlerinin büyük çoğunluğu, aklın tek başına vahiyden bağımsız olarak dinî değerleri ve inanç esaslarını, ibadetleri, ibadetlerin sayılarını, şekillerini, farzları ve haramları belirleyemeyeceği konusunda aynı düşünmüşlerdir. İnanç esaslarının temel konularındaki bilgi kaynağı vahiydir. Vahyin ortaya koyduğu hükümlerde aklın almayacağı veya ona aykırı olan bir husus yoktur. İnsan sadece aklıyla inanç, ibadet, yaratılış ve ölümden sonraki hayatla ilgili konuları anlayamaz. Aklın burdaki başlıca görevi çevresindeki düzeni ve Kur'an'ı anlamak için çaba sarf etmek ve Allah'a (c.c.) ibadet ve kulluk etmek için rehberlik yapmaktır. Kur'an'da aklı aşan, onun ulaşamayacağı, kavrayamayacağı konular vardır fakat vahiy bunları gösterir, insan da bunları aklıyla anlar ve benimser.

Peygamberimiz (s.a.v) bir problemle karşılaştığında başvurulacak bilgi kaynaklarını bize şu olayla açıklar:

Hiz. Peygamber, Muaz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e vali olarak gönderirken ona: "Sana bir dava geldiğinde nasıl hüküm vereceksin?" diye sorar.

Muaz: "Allah'ın kitabına göre hüküm vereceğim." diye cevap verir.

Hiz. Peygamber: "Eğer o konu hakkında Allah'ın kitabında bir bilgi bulamazsan ne yapacaksın?" diye sorduğunda;

Muaz ise; "Resulullah'ın sünneti ile karar vereceğim" der.

Hiz. Peygamber: "Resulullah'ın sünnetinde de yoksa ne yapacaksın?" dediğinde,

Muaz: "O zaman aklımı kullanarak bir karara varacak ve ona göre hüküm vereceğim." diyerek düşüncesini söyler.

Bunun üzerine Hiz. Peygamber, elini Muaz'ın göğsüne koyup "Elçisini muvaffak kılan Allah'a hamdolsun." buyurarak memnuniyetini ifade eder.

(Tirmizi, Ahkam, 3.)

Sadık Haber (Doğru Haber)

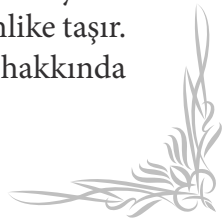
İslam düşüncesine göre bilginin kaynaklarından biri de sadık haberdur. Sadık haber, vahiy ve peygamberlerden gelen haberlerden oluşur. Kur'an-ı Kerim'de, gerçeğe uygun olan haber, önemli bir bilgi kaynağı olarak esas alınmış ve gayba dair haberlerin sağlam bir kaynağa dayandırılması gerektiği vurgulanmıştır.

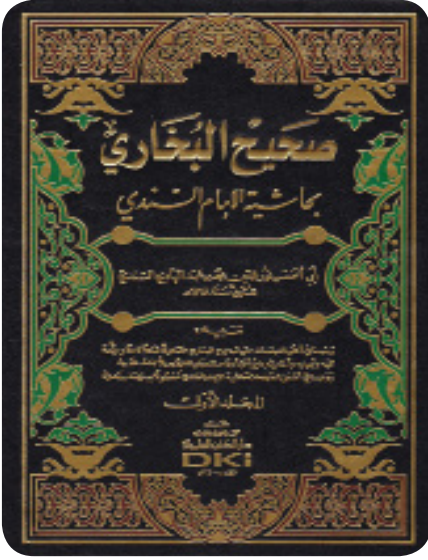
İslam düşüncesinde, itibar edilen ve bilgi kaynağı olarak kullanılan haber, doğru haberdur. Duyularla ve akıl yürütmekle ulaşılması mümkün olmayan bilgileri elde etmek için başvurulması zorunlu bir kaynaktır. Doğru haber, zorunlu bilgilerle hükmü kanıtlanan, duyularla kesinliği algılanan ve böyle olduğuna delil getirilebilen haber demektir. Kısaca doğru haber, olaylara ve vakıya uygun haber demektir. Dış gerçekliğe ve akla uygun olmayan haber ise yalan haberdur. İnsanların sahip olduğu pek çok bilginin kaynağı haber olduğur için, sadece dinî konularda değil diğer bilgi alanlarında da onun bir bilgi kaynağı olduğur kesindir.

Görsel 6: Kur'an, Müslümanlar için bir bilgi kaynağıdır.

Tarih, coğrafya, sanat, siyaset, dil ve diğer alanlarla ilgili bilgilerin çoğunluğu haber kaynaklıdır. Tarihî olgu ve olaylara, görmediğimiz, gitmediğimiz ülkelere ait bilgileri haberle elde ederiz. Bundan dolayı bu tür doğru haberler, insanlar için önemli bir bilgi kaynağıdır. Diğer yandan insanın çevresinde yer alan çeşitli varlıklara ilişkin bilgilere ve akıl yoluyla elde edemediği bazı bilgilere haber yoluyla ulaşır. Özellikle sağlık için faydalı veya zararlı gıdaları denemek ya da akıl yoluyla öğrenmeye kalkışmak hayati tehlike taşır. Çeşitli sanat ve mesleklerin bilgisinin yanı sıra genel haber alanına giren ve hakkında haberle bilgi edinebileceğimiz daha pek çok konu bulunmaktadır.

Görsel 7: Sahih-i Buhari (Hadis kitabı)

Din, haber içeren bilgilere dayanır. Bu haberler, melek ve peygamber tarafından getirildiği için doğru ve kesindir. Sadık haberler, gerçeğe uygunluğu bakımından mütevatir haber ve peygamberlerden gelen haber olmak üzere ikiye ayrılır:

Mütevâtir Haber: Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun naklettiği haberlerdir. Bu tanıma göre bir haberin mütevatir niteliğini kazanabilmesi için çok sayıda insan tarafından nakledilmesi ve çok sayıda insanın bir araya gelip beraberce bir yalanı, haber olarak nakletme imkânlarının bulunmaması gerekir. Bu şartlarda ortaya çıkan mütevatir haber ile meydana gelen bilgi, duyu organlarının sağladığı bilgi gibi zorunluluk ve kesinlik ifade eder. Allah'tan (c.c.) gelen vahiy (Kur'an-ı Kerim), mütevatir şekilde bizlere ulaşmıştır.

Bir haberin mütevatir olmasının üç şartı vardır:

1. Her dönemde yalan söylemek üzere bir araya gelmesi imkânsız çok sayıda insan tarafından nakledilmesidir. 2. Nakledenlerin sayısında azalmanın olmamasıdır. 3. Olayı veya haberi nakledenlerin görmüş veya duymuş olmasıdır. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 269)

Peygamberlerden Gelen Haber: Peygamberliği mucize ile desteklenmiş ve ispat edilmiş peygamberin verdiği haberdır ancak bu çeşit bilgi, peygambere inanan bir Müslüman için bir değer ve anlam ifade eder. İnanmayan için zorunlu bilgi ifade etmez. Peygamberden gelen haber hem **Kur'an** ayetlerini hem de **sünneti** kapsamaktadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahyi sadık bir elçi olarak insanlara tebliğ etmiş ve aynı zamanda bizzat yaşayarak sünnetiyle de örnek olmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Vahiy: Allah'ın (c.c.) melek aracılığıyla peygamberlere, onların da insanlara bildirdiği, hayatın hangi ilkelere göre yaşanacağını ve nelere uyup nelerden sakınılacağını bildiren ilahi bilgiler ve bu bilgilerin gönderiliş tarzına denir.

Sünnet: Hz. Peygamberin (s.a.v) sözleri, davranışları ve sahabelerinin yapmış olduğu olumlu davranışları onaylamasıdır.

(MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334, 376.)

İnsan, vahiy aracılığıyla aklı ve duyularıyla ulaşamayacağı pek çok bilgiye ulaşır. Evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı ve amacı, ölümden sonraki hayat, cennet, cehennem, inanç, ibadet ve ahlakla ilgili pek çok kuralı vahiy aracılığıyla öğreniriz. Bizler ancak ahireti, cenneti, cehennemi, melekleri vahiy sayesinde bilebiliriz çünkü bunlar gaybla ilgili konulardır ve akılla ya da duyu organlarıyla bilinemez. Ayrıca vahiy aklımızı ve duyu organlarımızı nasıl kullanmamız gerektiği hakkında bize emir ve tavsiyelerde bulunur. Kur'an'da, aklını ve duyu organlarını kullanmayan veya kötü bir şekilde kullananları örnek göstererek bizleri uyarır.

KUR'AN-I KERİM'DEN BAZI AYETLER

Evrenin yaratılışı

“Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki yaratma da buyurma da yalnız ona aittir. Âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir.” (A'râf suresi, 54. ayet.)

Görsel 8

İnsanın yaratılışı

“Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu işitir ve görür kıldık.” (İnsan suresi, 2. ayet.)

Ahiret hayatı

“Hayır (ey insanlar)! Doğrusu siz çabucak gelip geçeni seviyorsunuz, ahireti ise bir yana bırakıyorsunuz. Oysa o gün bir kısım yüzler Rablerine bakarak mutlulukla parıldayacaktır. Bir kısım yüzler ise o gün insanın belini kıracak bir felâketi sezerek sararıp solacaktır.” (Kıyâmet suresi, 20-25. ayetler.)

Cennet ve Cehennem

“Siz ve eşleriniz, muhteşem bir şekilde karşılanıp ağırlanmak üzere cennete girin. Orada altın tepsiler ve bardaklar cennetliklerin çevrelerinde dolaştırılacaktır. Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.” (Zuhruf suresi, 70-71. ayetler.)

“Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri! Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar. Şöyle cevap verirler: “Evet, doğrusu bize bir uyarıcı (peygamber) gelmişti fakat biz onu yalancılıkla itham etmiş ve ‘Allah hiçbir şey göndermemiştir; siz gerçekten büyük bir sapkınlık içindesiniz!’ demiştik.” (Mülk suresi, 6-9. ayetler.)

İnanç, ibadet ve ahlak

“Allah’ın elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. ‘O’nun elçileri arasında ayırım yapmayız’ ve ‘İşittik, itaat ettik, bağışlamayı dileriz Rabbimiz, gidiş sanadır’ dediler.” (Bakara suresi, 285. ayet.)

“O tövbekârlar, ibadet edenler, hamededenler, dünyada yolcu gibi yaşayanlar, rükûa varanlar, secde edenler, iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyanlar, Allah’ın sınırlarını gözetenler; müjdele o müminleri!” (Tevbe suresi, 112. ayet.)

Salim Duyu Organları

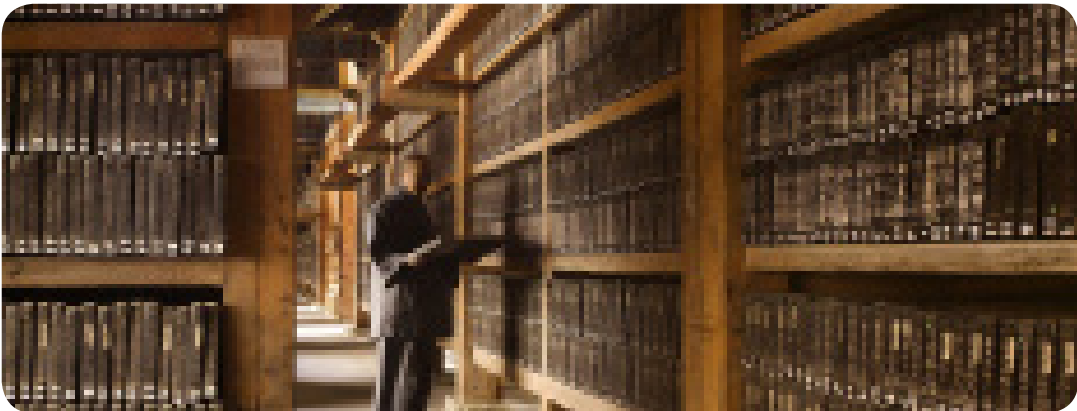
DÜŞÜNELİM

“Sizler hiçbir şey bilmez bir durumdayken Allah sizi analarınızın karnından dışarı çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler, kalpler verdi.” (Nahl suresi, 78. ayet.)

Yukarıdaki ayeti bilgi edinme ve duyu organları arasındaki ilişkiyi düşünerek açıklayınız.

İslam düşüncesine göre bilgi edinme yollarından biri de herhangi bir şekilde kendi özelliğini kaybetmemiş bulunan sağlam ve sağlıklı görme, işitme, koku alma, tatma ve dokunma duyu organlarıdır. Akıl ve duyu organları Allah’ın (c.c.) bizlere karşılıksız olarak verdiği nimetlerin en önemlileridir. Kur’an’da akıllı ve duyu organlarının doğru şekilde kullanımı konusunda bizleri uyaran ayetlere yer verilir.

Duyu organları hem haberin hem de akılla değerlendirilecek verilerin alınacağı tek vasıta olduğu için kelimacılar tarafından bilgi kaynakları içerisinde önemli görülür. Onlara göre herhangi bir eksiklik ve kusuru bulunmayan duyularla elde edilen bilgiler, aklın, doğruluğuna apaçık hüküm verdiği zorunlu bilgilerdir çünkü insan bir şeyi gördüğü ilk anda kendisinde onun varlığına ve mahiyetine ilişkin bir bilgi oluşmaktadır; bu bilginin oluşması için bir akıl yürütme sürecine ihtiyaç yoktur. Salim duyular vasıtasıyla bu şekilde zorunlu bir bilgi oluştuğu için de duyuların verdiği bilgi akıl yürütmeye elde edilen bilgiye göre daha kesin ve bağlayıcı olarak değerlendirilmiştir. (İsmail Hakkı İzmirli, Yeni İlmi Kelam, s. 56-57.)

Görsel 9: Ne kadar okursan oku, bilgiye yakışır şekilde davranmıyorsan cahilsin demektir. (Sadi Şirazi)

Allah (c.c.), duyulardan özellikle akli bilgiye ulaştıracak verileri temin eden işitme ve görmeye vurgu yaparak, bunların verdiği bilgilerin inanca temel teşkil edeceğini ve inkârı imkânsız kıldığını belirtmektedir: **“Onlara, size vermediğimiz yerler ve imkânlar verdik; kendilerini kulak, göz ve kalplerle donattık. Onlara kulakları da gözleri de kalpleri de hiçbir fayda sağlamadı çünkü onlar Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alaya aldıkları şeyler kendilerini kuşatıverdi!”**(Ahkâf suresi, 26. ayet.), **“Yeryüzünde hiç dolaşmıyorlar mı ki ibret almış kalplere yahut işitmiş kulaklara sahip olsunlar! Şu bir gerçek ki gözler körleşmez fakat göğüslerdeki kalpler körleşir.”** (Hac suresi, 46. ayet.)

Allah (c.c.), Kur’an’da insanın aklını ve duyu organlarını kullanmasını, çevresinde olup bitenleri incelemesini, düşünmesini ve kendi çıkarımlarıyla ima etmesini ister. İnsan bilgiyi akıl, duyu organları ve doğru haberle edinir. Bu bilgi edinme yolları birbiriyle ilişkilidir. Bu kaynaklar Allah’ın (c.c.) emrettiği gibi kullanıldığı takdirde insan bilgiye, doğru inanç ve doğru davranışa ulaşılır.

İslam düşüncesindeki bilgi kaynaklarından selim akıl, doğru haber ve salim duyular herkes için geçerli olan nesneldir (objektif). Ayrıca herkes için bağlayıcı olmayan, öznel (subjektif) olan rüya, keşif ve ilham gibi bilgi kaynakları da vardır. İslam düşüncesinde rüya, keşif ve ilham bilgi kaynağı değildir çünkü bunlar özel ve öznel bilgi kaynaklarıdır.

Rüya; uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünüdür ifade eder.

İlham; gönle doğan şey, kalbe gelen mana, akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın elde edilen bilgiye denir.

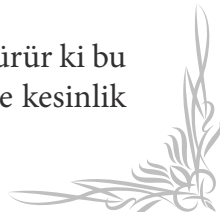
Keşif; tasavvufta aklın ve duyuların yetersiz kaldığı kabul edilen konularda ilham yoluyla bilgi edinmeye denir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 165, 202.)

İslam düşüncesine göre rüya, ilham ve keşif sadece kişinin kendi tecübesine dayandığı ve objektif olduğu için geçerli bir bilgi kaynağı değildir. Bu bilgi kaynakları başkaları tarafından kabul edilemeyeceği gibi bunların doğruluklarını gösterecek herhangi bir delil de yoktur. Rüya, ilham ve keşif herkes tarafından kullanılması ve kontrol edilmesi mümkün olan bir bilgi sağlamadığı gibi kendine ilham gelen veya sezgi, rüya ile bilgi edindiğini söyleyen kişi de peygamber olmadığı için hatadan korunmuş değildir. Peygamberlere verilen ilham, Allah’tan (c.c.) olduğuna dair hiçbir kuşku bırakmayacak kadar kesindir. Nübüvvet dışı ilham ise bu kısımdan sayılmaz, zira kaynağı belli değildir. Dolayısıyla kesin bilgi olarak kabul edilemez. Nübüvvet dışı ilhama mazhar olanların sahip oldukları bilgiler kendilerinden başka kimseyi bağlamaz. Kur’an’da bilgi kaynağı olarak gösterilen rüyaların hepsi ya bir peygamberin görmüş olduğu ya da tabir etmiş olduğu rüyadır. Bu rüyalar İslam dininde bilgi kaynağıdır.

Bu bilgi kaynakları insanları tahmine ve zanna dayalı bir bilgi anlayışına götürür ki bu da İslam anlayışına göre yanlış bir düşüncedir. Bilginin ihtimal ve sanı değil de kesinlik

Görsel 10: İslam’a göre rüya ve ilham bilgi kaynağı değildir.

taşıması gerektiği dikkate alındığında ilham, rüya ve keşfin bilgi değeri ortadan kalkmaktadır.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Rüya üç çeşittir: Birincisi, Allah’tan bir müjde olan salih rüyadır. Diğer i şeytanın verdiği üzüntüdür. Üçüncüsü ise kişinin yaşadıklarından bazılarının rüyasına yansımasıdır.” (Müslim, Rüya, 6)

1. UYGULAMA

Selim akıl, salim duyu organları ve sadık haberle ilgili özellikler ve işleyişi hakkında bilgi veriniz.

Selim akıl:

.....

Salim duyu organları:

.....

Sadık haber:

.....

Güncel Bilgi Kaynakları (Dijital Kayıtlar)

21. yüzyılda değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte insanların bilgiye ulaşım araçları da değişmiştir. Önceden basılı kaynaklar olan kitap, dergi, gazete gibi araçlarla bilgiye ulaşabilirken günümüzde hızlı değişen teknoloji ile bilgiye erişim kaynaklarımız da her geçen gün değişmekte ve çeşitlenmektedir. Bilgi kaynakları basılı ortamın yanı sıra dijital ortamlarda da sunulmaya başlanmış elektronik, sanal ve dijital bilgiye erişim kaynakları ortaya çıkmıştır.

Görsel 11: Günümüzdeki bilgiye ulaşım kaynakları teknolojiyle birlikte gelişmiştir.

Bilgi çağı ile birlikte bilginin niceliksel olarak artış göstermiş ve bireylerin bilgiye olan ihtiyaçları her geçen gün artmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve değişimler, bilginin işlenmesi, depolanması, erişimi ve iletilmesine yönelik sistemleri etkilemekte; görsel ve işitsel araçlar, dijital bilgi kaynakları, ağlar gibi farklı araç, yöntem ve kavramları ön plana çıkarmaktadır. Bu durum, bilginin farklı ortamlarda (basılı veya dijital) tür ve biçimlerde sunulmasını da beraberinde getirmektedir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında kullanılan en yaygın araç bilgisayarlardır. Bunun yanı sıra akıllı cep telefonları, televizyonlar ve benzeri diğer araçlar da bilgi ve iletişim ortamı sunan diğer teknolojiler arasında bulunmaktadır. Bu teknolojilerin temelinde İnternet yer almaktadır. İnternet, bireylerin her türlü iletişimi gerçekleştirmesi; yazılı bir metnin resim, ses ve video ile desteklenerek yayınlanması, her türlü belgenin iletilmesi ve paylaşılması açısından önemli olanaklar sunmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle uzaktan eğitim, elektronik öğrenme (e-öğrenme), açık eğitim, mobil öğrenme gibi kavramların ve olanakların ortaya çıktığı; bu sayede bireylerin farklı coğrafi alanlarda ve dijital ortamlarda yer alan bilimsel çalışmalara, eğitim içeriklerine, kütüphanelere, çeşitli ağlara ve bilgi kaynaklarına uzaktan kolaylıkla erişebilmektedirler. (Nevzat Özel, “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etkisiyle Değişen Bilgi Kaynakları, Hizmetleri ve Öğrenme Ortamları”, s. 270- 295.)

Güncel bilgi kaynakları insanın akıl ve duyu organlarına destek sağlar. Bilgi kaynaklarımıza bilgi verisi sağlayan dijital araçlar bilgiye erişimimizi hızlandırır. Bunların yerine dijital araçların kullanımı hukuk ve dinî kurallara aykırı olmamakla birlikte bunlara uygun olarak kullanılmasına özen gösterilmelidir. İslam dininde başkasının mahrem (özel) hayatının araştırılması ve gizlice bilgi edinilmeye çalışılması doğru değildir. İnsanların evlerini gizlice dinlemek, gözetlemek yasak olduğu gibi mektuplarını, e-maillerini, telefon konuşmasını ve mesajlarını da gizlice araştırmak ahlaki bir davranış değildir. Bu durum kul hakkına girer. Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.) şöyle buyurur: **“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının çünkü bazı zanlar günahıdır. Birbirinizin mahremiyetini (gizliliklerini) araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; Herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tevbeyle çokça kabul edendir, rahmeti sonsuzdur.”** (Hucurat suresi, 12. ayet) Mahremiyet sadece kişilerin hayatları için geçerli değildir. Devlet kurumlarının ve şahsa ait kurumların da mahrem ve gizli kalması gereken bilgilerini gizlice araştırmak ve açıklamak doğru bir davranış olmadığı gibi ayrıca suçtur.

Bilgiyi Sevmek

İslam dini bilgiye önem vermiş, **“...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu sadece akıl sahipleri hakkıyla düşünür.”** (Zümer suresi, 9. ayet.) ayetiyle de bilgiye önem ve değer veren insanları da övmüştür. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bilgi peşinde koşan kişileri şöyle müjdelemiştir: **“Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah'a yakarır. Âlimin, abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegane miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.”** (Tirmizi, İlim, 19)

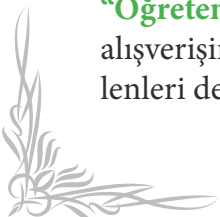
Görsel 12: Allah (c.c.) ilmi çalışana ve isteyene verir.

İnsanların bilgiye ve ilme istek ve sevgileri aynı değildir. Bilgiye ulaşmak, bir emektir. İlim tahsili uğruna bilinçli ve kararlı bir şekilde yola koyulan ve bu yolda sıkıntıları göze alan kimseye Allah (c.c.), cennetin yolunu kolaylaştırdığı gibi, ilmin önündeki engelleri de kaldırır. İlimin kaynağı olan Allah (c.c.) onu, kuşkusuz çalışana, talip olana bahşetmektedir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) **“İlim ancak öğrenmekle elde edilir.” (Buhari, İlim, 10.)** buyurmuş ve bu gerçeği dile getirmiştir. Kuşkusuz marifet iltifata tabidir. Bilgilenme, iki taraflı bir etkinliğin sonucudur. Bilgi verenin çabası kadar bilgiyi almak isteyen de çabası ve isteği önemlidir.

“Allah’a dayan, sa’ye sarıl, hikmete ram ol,
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol!”

Mehmet Akif Ersoy, Safahat

Peygamberlerin mesajının özü ve esası bilgidir. Nübüvvet geleneğinin son temsilcisi olan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) öğretisinin temelinde de ‘bilgi’ vardır. O, kendisinin bir muallim olarak gönderildiğini belirtmiştir. **“Ben ancak muallim olarak gönderildim...” (İbn Mace, Sünnet, 1)** Peygamberimiz (s.a.v.) **“Öğreten, öğrenen, dinleyen ya da ilmi seven/destekleyen ol, beşincisi olma, helâk olursun!” (Dârimî, Mukaddime, 26.)** diyerek Müslümanlara bilgiyi sevmelerini tavsiye etmiştir. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v.) **“Öğreten ve öğrenen, sevap konusunda eşittir.” (İbn Mâce, Sünnet, 17.)** sözüyle, bilgi alışverişini insanlar arasındaki ilişkinin temeline koymuş ve bilmeyenleri öğrenmeye, bilenleri de öğretmeye teşvik etmiştir.

Doğru Bilgiye Ulaşma

“Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsrâ suresi, 36. ayet.) bu ayetle bize anlatılmak istenen düşünce nedir?

BİLGİ KUTUSU

İslam dininde doğru bilgi şu şekilde tanımlanır:

İlme’l-yakîn: Habere dayalı olan kesin bilgi.

Hakka’l-yakîn: Duyularla elde edilen kesin bilgi.

Ayne’l-yakîn: Bizzat yaşayarak elde edilen kesin bilgi.

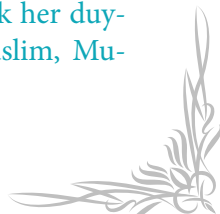
Not: Yakîn, kesin ve şüphesiz bilgi demektir.

İslam dininde bilgi edinme yolları; salim beş duyu organı, selim akıl ve vahiydir. Doğru bilgi, zan ve şüphe dayanmayan, gerçeğe tam olarak uyan ve kesin delile dayanan bilgidir. Bilginin doğru olması için duyu organlarının sağlam, akli selim, vahye bağlı haberin yalandan uzak olması gerekir. İslam Müslümanların doğru bilgi edinip bu bilgiye göre davranmalarını emreder. Müslümanların zan, hurafe, gelişi güzel haber ve dedikoduya inanması doğru bir davranış değildir. Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyurur: **“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”** (İsrâ suresi, 36. ayet.)

İslam dininde bir haber geldiğinde onun doğruluğunu araştırmamız emredilmektedir. **“Ey müminler! Şayet size bir fasık haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden birilerini rencide eder de sonra yaptığınızdan pişman olursunuz.”** (Hucurât suresi, 6. ayet.) Doğru bilgiye ulaşılmadan yapılan davranışın insana zarar vereceği de bu ayette açıkça belirtilmektedir. İnsanlar kendilerine aktarılan bir haber veya bilgiyi önce doğruluğunu araştırmalı sonra bu kesin bilgiye göre hareket etmelidir. Yanlış veya kesin olmayan haberlerle hareket etmek insanlar arasında adaletsizliğe yol açtığı gibi toplumda da sevgi ve saygıyı yok eder.

Görsel 13: “Kişiye yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter.” (Müslim, Mukaddime, 5.)

Doğru bilgi, insanın doğru davranışta bulunmasını sağlar. Bilgi ve teknolojinin gelişmesi bilgi edinme araçlarımızın çeşitlenmesi ve hızlanması insanların bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmış fakat doğru bilgiye ulaşmasını da zorlaştırmıştır. Bilgi kirliliği doğru bilgiye ulaşılmasını engellemektedir. İnsanlar doğru karar alabilmek ve doğru davranışta bulunmak için doğru ve güvenilir bilgilere ihtiyaç duyar. İslam dini, bilgiye önem verdiği gibi bu bilginin doğruluğuna da çok önem verir çünkü insan ancak doğru bilgi ile hareket ederse davranışı doğru olur. Kur'an'da Allah (c.c.), **“Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsrâ suresi, 36. ayet.)** buyurarak insanların doğru bilgiye ulaşmasının hem davranış hem de sorumluluk açısından önemini belirtmiştir.

Felsefede doğru bilginin ölçütleri şunlardır:

1. Uygunluk
2. Tutarlılık
3. Apaçıklık

YAZALIM

Bir haberin doğru olduğunu anlamak için neler yapmalıyız? Aşağıda verilen noktalı yerlere yazınız.

.....

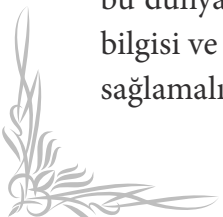
.....

.....

Faydalı Bilgi ve Bilgi Ahlakı

“Allah'ım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden sana sığınırım.” (Tirmizi, Deavat, 68)

İslam'da bilgi edinmek ve ilim sahibi olmak kadar bilginin mahiyeti yani ne bildiğinde çok önemlidir. Peygamberimiz (s.a.v.) **“Faydasız ilimden Allah'a sığınırım.” (Tirmizî, Daavât, 68)** buyurarak ilmin faydalı olması gerektiğini bildirmiştir. İslam, Müslümanlara bilgi öğrenmelerini emretmiş ve kadın ve erkeğe her Müslümana ilim öğrenmeyi farz kılmıştır. Müslümanlar hem bu dünya hem de ahiret için gerekli bilgileri öğrenmelidir. Müslümanlar öncelikle inandığı dini hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bunun yanı sıra bu dünyada da hayatını doğru bir şekilde yaşamak kendi geçimi sağlamak için mesleki bilgisi ve genel kültürü iyi olmalıdır. İnsanların bilgileri kendilerine ve başkalarına fayda sağlamalıdır. İslam'da sadece dinî bilgi değil insanlığa faydalı olacak her bilgi kıymetlidir.

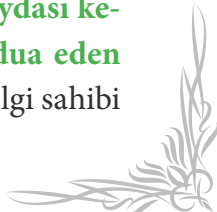
Kuşkusuz herkesin bilgiye karşı ilgisi aynı değildir. İlme susamış pek çok kişi ilmi alır, işler ve başkalarının da istifadesine sunar. Kimileri de ilmi sadece kendi gelişimi için öğrenir ve onu içinde saklı tutar. Bazıları da ilme hiç ilgi duymaz, bilgiye olan ihtiyacını kavrayamaz.

Görsel 14: İlim öğrenmek her Müslümanın sorumluluğundadır.

Hiç şüphesiz insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliği, bilgi elde etme ve bilgisi doğrultusunda hareket etme yetisidir. Bilgi ahlakı, kişinin edindiği bilgisiyle amel etmesini ve onu başkalarıyla paylaşmasını gerektirir. Peygamberimiz (s.a.v.), ilim öğrenme ve onu başkalarına öğretme işinin, kişiye nasıl üstünlük kazandırdığını şöyle vurgulamaktadır: **“Ancak iki kişiye gıpta edilir: Onlardan biri, Allah’ın kendisine mal verdiği ve Hak yolunda o malı harcamasına imkân tanınan kişi, diğeri de Allah’ın kendisine hikmet verdiği ve onunla hüküm veren ve onu başkalarına öğreten kişidir.”** (Buhari, İlim, 15.) Peygamber Efendimizin (s.a.v.), **“Bir ilim öğreten kimseye, -onların sevabında bir eksilme olmaksızın- öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevap kadar sevap verilir.”** (İbn Mace, Sünnet, 20.) buyurması da bilgi sahibi olup onu aktarmanın değerini ve önemini dile getirdiği gibi bilginin davranışlara yansması gerektiğine de işaret etmektedir. Kur’an’da insanlara bilgi konusundaki sorumluluklarını şöyle hatırlatır: **“Sizler kitabı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?”** (Bakara suresi, 44. ayet.)

Peygamberimiz (s.a.v.), bilgi öğretmeyi sadaka olarak nitelendirmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Sadakanın en faziletlisi, Müslüman’ın bir bilgi öğrenmesi sonra da o bilgiyi Müslüman kardeşine öğretmesidir.”** (İbn Mace, Sünnet, 20.) Bilginin sonraki nesillere aktarılması da aynı sorumluluk içerisinde düşünülmelidir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“İnsan ölünce üç şey dışında ameli kesilir: Sadaka-i cariye (faydası kesintisiz sürüp giden sadaka), kendisinden faydalanan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlat.”** (Müslim, Vasiyyet, 14.) Bilgi, salih amel ve sadaka-i cariye. Bilgi sahibi

olmak ve onu faydalı bir ilim olarak insanların yararına sunmak öldükten sonra bile sevap almayı sağlayan bir ameldir.

“Allah’ım, bana öğrettiklerinle beni faydalandır. Bana fayda verecek ilmi bana öğret ve ilmimi artır.”

(Tirmizî, Deavât 128; İbn Mâce, Sünne, 23)

Müslüman âlimler, ilim öğrenmek ve bunu paylaşmak konusunda hassas davranmışlar ve üzerlerine düşen görevi yerine getirmişlerdir. Müslümanların kaleminden çıkan en eski eserlerde bile bilginin önemi, mahiyeti, ahlak ve adabı, işlevselliği konularında bölümler oluşturulması, İslam medeniyetinin bilgi temelinde inşa edildiğinin bir göstergesidir. Matematikten astronomiye, tıptan anatomiye, musikiden edebiyata kadar pek çeşitli alanları kuşatan geniş bir bilimsel sahada çalışmalar yapılmıştır. Bugün insanlığın hizmetinde olan bilimsel birikimin temelinde Müslüman ilim adamlarının emekleri olduğunu bir bilim tarihi kitabından tespit etmek mümkündür. (Hadislerle İslam, C 1, s. 382.)

İslam dini, bilgi ahlakının bir gereği olarak bilgiyi gizlememeyi emreder. Müslüman olarak başta ilim öğrenmek, bunu hayatına uygulamak ve başkalarına öğretmek temel bir görevdir. Bilgiyi gizlemek, paylaşmamak Müslümana yakışan bir davranış değildir. Peygamberimiz (s.a.v.), bilginin herkesin hakkı olduğunu ve onu paylaşmanın zorunlu bir durum olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Resûlullah (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: **“Her kim, kendisine sorulan bir meseleyi yahut kendisinden istenilen bir bilgiyi bile bile gizler de cevabını vermezse kıyamet günü ona ateşten bir gem vurulacaktır.”** (Ebu Davud, İlim, 9.) Sahip olduğu bilgiyi paylaşmayan, tecrübelerini toplumun yararına sunmayarak bencil davranan kişi, hakikatleri gizlemek suretiyle Allah’a (c.c.) karşı, bilgi sayesinde hayat bulan ruhları bundan mahrum bırakmak suretiyle de insanlığa karşı büyük bir suç işlemektedir. Bilginin esirgenmesi ve gizlenmesi, Allah’ın (c.c.) bahsettiği bir nimeti O’nun kulları ile paylaşmamak ve bencil davranmak anlamına gelir.

“Resûlullah’ı (sav) şöyle derken işittim: ‘Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah’a yakarır. Âlimin, abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegane miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.”

(Tirmizi, İlim, 19)

Bilginin Kullanımı ve Muhafazası

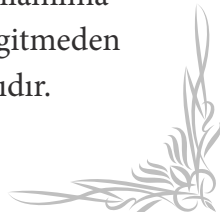
İnsanın, Allah'ın (c.c.) bilgisinin kuşatıcılığını ve kendi bilgisinin sınırlılığını kabul etmesi, bilgi ahlâkının temel bir gereğidir. Bilgi sahibi olmaktan amaç, hakikati kavramak özellikle de Allah'a yakınlaşmaktır. Bu bilinçten uzaklaşan insanlar, bilgiyi çıkar aracı hâline dönüştürmüş, insanlara refah ve mutluluk getirmesi beklenen bilgiyi tahrip ve yıkım için kullanmışlardır.

21. yüzyılda bilgi her zamankinden daha etkili bir güçtür. Gerek insan ve toplum gerekse insan ve tabiat ilişkilerinde bilgi, içinde bulunduğumuz çağa adını verecek kadar etkin ve merkezî bir konuma sahiptir. Bu yönüyle bilgi insan için bir imtihan aracıdır. İnsanları iyiye, doğruya ve güzele yönlendirme bilginin gücüyle mümkün olduğu gibi, insanları kötüye sevk etme ve onları sömürme de bilgi istismarıyla gerçekleştirilebilmektedir.

Görsel 15: Süleymaniye Kütüphanesi'nin üstten bir görünümü. (İstanbul)

Modern dönemde insanlar, zenginleşme ve tabiata hükmetme noktasında bilginin gücünü keşfettiler. Hiçbir dinî ve ahlaki kaygısı olmadan, alabildiğine hırslı davranan bu çağın insanları, hayvanların, bitkilerin, eşyaların hatta bilginin, kısacası sahip olunan her şeyin kendilerine verilmiş bir emanet olduğunu unutmamalıdır. Bilginin teknolojiye dönüştürülmesi olumlu bir durum iken, menfaatleri uğruna ellerindeki teknolojik gücü sorumsuzca kullanmak ahlaki bir sorumluluk gerektirir. Kur'an bu konuda şöyle buyurarak insanları uyarır: **“İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” (Rûm suresi, 41. ayet.)** Büyük ve ölümcül savaşların yaşanması, atom bombasının kullanılması, ekolojik dengenin bozulması, tabii kaynakların tahrip edilmesi ve çevre felaketlerinin olması bilginin kötüye kullanılmasının sonuçlarından bazılarıdır. Bilim adamları, küçük menfaatler peşinden gitmeden insanların faydasına olan uygulamalar yapmalı, bilgilerini kötüye kullanmamalıdır.

Bilgi, saygıya layık ve kıymetlidir. Onu faydasız ve kötü hâle getiren durum, kullanım yöntemleri ve gayeleridir. Günümüzde bilginin önemli bir güç ve sömürü aracı hâline gelmesi, onun daha fazla kıskanılması ve esirgenmesi şeklinde bir bencilliği de beraberinde getirmiştir. Oysa bilginin doğrudan kişisel menfaate dönüştürülmesi dinimizde hoş görülmemiştir.

Allah Resûlü (sav) bilginin kişisel tatmin aracı yapılamayacağını vurgulayarak şunları anlatmıştır: “...Dünyadayken ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur’an okumuş bir adam kıyamet günü Allah’ın huzuruna getirilir. Yüce Allah ona olan nimetlerini hatırlatır ve o da bunları tasdik eder. Sonra Allah ona ‘Peki bunlara (nimetlerime) karşılık ne yaptın?’ diye sorar. O da ‘Yâ Rabbi! İlim öğrendim, öğrettim ve senin (rızan) için Kur’an okudum.’ der. Yüce Allah, ‘Hayır, yalan söyledin. Sen ‘Falan kimse âlimdir.’ desinler diye ilim öğrendin ve ‘O, kârî’dir (iyi bir Kur’an okuyucusudur).’ desinler diye Kur’an okudun, nitekim böyle denildi de.’ buyurur. Sonra Allah emreder ve o kişi yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılır.”

(Müslim, İmâre, 152)

Bilgiyi bir sömürü, baskı ve manipülasyon aracı olarak kullanmak, bilgi kirliliği oluşturarak doğru ve gerçek bilgiyi perdelemek ve bunun sonucunda da aslında ruhları ve zihinleri kirletmek Müslüman olarak asla yapılmaması gereken bir iştir. Müslümanın ahlaki duyarlılığı kuşkusuz bilgi alanını da içine almaktadır. Bilgi hem insanın hem de toplumun faydasına dönük bir vasıta. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: **“Allah’ım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden sana sığınırım.”** (Tirmizi, Deavat, 68.) Kuşkusuz, kendini bilen, Rabbini de bilir. Yunus’un dediği gibi:

Görsel 16: Elhamra Sarayı’ndan bir görünüm. (İspanya)

*“İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsin,
Ya nice okumaktır?!”*

İnsanoğlu binlerce yıldan beri bilginin peşinden koşmuş ve bilgi üretmiştir. Bu bilgileri korumak diğer nesillere aktarabilmek için önce ilkel şekillerde kaya, taş ve ağaç parçalarına yazarak bunları korumuş daha sonra kitaplarla bu görevi yerine getirmişler-

dir. Kütüphaneler binlerce senelik bilgileri muhafaza eden ve nesilden nesile bilgileri aktaran en önemli kurumlardır. Ülkemizde on binlerce esere sahip olan Süleymaniye Kütüphanesi hem insanların faydalanması hem de bilginin muhafazası gibi önemli bir görevi yerine getiren en eski kütüphanelerden biridir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgiler dijital ortamlarda da korunmaktadır. Binlerce kitap küçük bir bellek içinde alabilmektedir. Bu bilginin taşınması, aktarılması, kullanılması ve paylaşılmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Görsel 17: Kütüphanelerin insanların bilgi edinmesinde ve bilginin korunmasında önemli bir yeri vardır.

2. İSLAM İNANCINDA İMANIN MAHİYETİ

İman, sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak, tasdik etmek ve inanmak” anlamlarına gelir. İman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah’tan (c.c.) getirdiği her şeyi tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip ve bunların doğru olduğuna gönülden inanmaktır. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 167.) İman, dinin diğer boyutlarına göre üzerinde en çok durulan konudur. İman dinin merkezinde yer alır ve dinî hayatın tamamı imana göre anlam ve değer kazanır. İman bu dünyada insana manevi bir huzur verirken ahirette de kurtuluşa erdirerek cehennem azabından uzak tutar.

Allah’a (c.c.), Hz. Peygamber’e (s.a.v.) ve onun haber verdiği her şeye yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye **mümin** denir. Korku ve şüphenin yerini güvende olma ve sakinlik hakim olur. İmanın zıddı inkârdır.

İmanın Esasları

- Allah’a iman
- Meleklerle iman
- Kitaplara iman
- Peygamberlere iman
- Ahirete iman
- Kader ve kazaya iman

Görsel 18: Esmâü'l Hüsnâ (Allah'ın güzel isimleri)

BİLGİ KUTUSU

Akaid: İslam dininde inanılması gereken esasların bütününe ve bunları konu eden ilme denir. İslam akaidi terim olarak, İslam dininin temel kaideleri ve inanılması zaruri hükümleri manasına gelir.

İtikat: İman ile eş anlamlı olan itikat ise düğüm atmışçasına bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak demektir.

(MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 11, 185.)

Kâfir sözlükte, hakikati örtmek, inkâr etmek ve yalanlama demektir. Allah'ın (c.c.) varlığını reddeden, İslam dininin temel esaslarına inmayan, Kur'an-ı Kerim'in bir veya birkaç ayetini veya tamamını inkâr eden kişiye de **kâfir** denir.

Kur'an-ı Kerim, müminlerin özelliklerini şöyle açıklar: **“Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçekten müminlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır.”** (En'fal sure-si, 2-4. ayetler.)

İslam, sözlükte “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak, teslim etmek, vermek, barış yapmak,” anlamlarına gelir. **İslam**, terim olarak Yüce Allah'a (c.c.) itaat etmek, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirdiği şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip (onaylamak) ve dil ile söyleyerek Allah'ın (c.c.) emir ve yasakları doğrultusunda yaşamaktır. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 176.)

Allah'ın (c.c.) dinine teslim olan, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) din adına bildirdiği her şeye gönülden bağlanan, ibadetlerini yerine getiren, dinin güzel ahlakını davranışlarına

Görsel 19: Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını Kur'an'dan öğreniriz.

yansıtarak inandığı gibi yaşayan kişiye **Müslüman** denir. Buna göre, Müslüman inancının gereğini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişidir.

Kur'an-ı Kerim'de İslam, Allah (c.c.) katındaki hak dinin karşılığı ve özel adı olarak belirlenmiş, ondan başka hiçbir dinin Allah (c.c.) tarafından kabul edilmeyeceği Âl-i İmran suresinde 19. ayette şöyle vurgulanmıştır: **“Allah katında din İslam'dır...”**

İmandır, o cevher ki ilahî ne büyüktür.

İmansız olan paslı yürek sinede yükür.

Mehmet Âkif ERSOY, Safahat, s. 15.

Müslüman âlimler, imanın mahiyeti hakkında farklı görüşler ileri sürmüştür. İmanın mahiyeti; İman nedir? Mümin olabilmek için neler yapmak gerekir? İman etmek için bilgi gerekli mi? İman etmek için sadece dil ile söylememiz yeterli mi? İman etmek için sadece kalp ile tasdik etmemiz mi gerekir? İman etmek amel etmeyi gerektirir mi? Taklidi iman geçerli mi? Tahkiki iman nasıl olur? gibi sorulara verilecek cevaplarla belirlenebilir.

Kur'an-ı Kerim'de insanlar iman yönünden şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. **Mümin:** Allah'a (c.c.) iman eden kişi.
2. **Münafık:** Allah'a (c.c.) inanmadığı hâlde inanmış gibi yapan kişi.
3. **Kâfir:** Allah'a (c.c.) inanmayan kişi.
4. **Müşrik:** Allah'tan (c.c.) başka ilah olduğunu kabul eden kişi.

İman Tasdik ve İman İkrar İlişkisi

İmanın en önemli unsuru kalp ile tasdiktir. İman, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip (onaylayıp) dil ile ikrar etmesidir. Kişi iman konusunda herhangi bir baskı ve tehdit altında olmadan tasdik etmelidir. İkrar, kalbi ile iman ettiği hususları dil ile ifade etmesi, söylemesidir. İkrar, imanın bir unsuru değil sadece bu dünya için bir şarttır.

İman bir kalp işidir. Dil ile ikrar her zaman yeterli değildir çünkü kalpleriyle inanmadıkları hâlde ağızlarıyla “**inandık**” diyenlerin durumunu Allah (c.c.) şöyle kınamaktadır: “**Ey peygamber! Kalpleri inanmadığı hâlde ağızlarıyla “iman ettik” diyenlerden ve Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar hep yalana kulak verirler, sana gelmeyen başka bir kesimi dinler dururlar; kelimeleri konulduğu anlamlarından kaydırıp değiştirirler...**” (Maide suresi, 41. ayet.)

İmanın kalp ile ilgili bir husus olduğu Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir: “**İşte onların kalbine Allah imanı yazmış...**” (Mücâdele suresi, 22. ayet.), “**Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar kimi de saptırmak isterse göğe çıkıyormuş gibi kalbine darlık ve sıkıntı verir. Allah inanmayanları işte böyle cezalandırır.**” (En'âm suresi, 125. ayet.)

Bir kimsenin mümin veya Müslüman olabilmesi için öncelikle Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini kabul etmesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın (c.c.) kulu ve Resulü olduğuna şahitlik etmesi gerekir. Bunlar, kelime-i tevhid ve kelime-i şehadette özetlenmiştir. Ayrıca kişinin mümin olması için imanın şartlarını bilmesi ve benimsemesi gerekir.

Tevhid, kelime olarak “birmek” anlamına gelir. Allah'ın (c.c.) varlığına, birliğine ve bütün yüce sıfatları kendisinde topladığına inanmaktır. Bu inanç en özlü biçimde “kelime-i tevhid”te ifade edilmiştir.

Görsel 20: Kelime-i Tevhid. Hattat Şefik Bey.

Kelime-i tevhid: “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resulullah” sözüdür.

Anlamı: “Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed O’nun elçisidir.”

Kelime-i şehadet: “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resulüh” sözüdür.

Anlamı: “Ben Allah’tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed’in, O’nun kulu ve elçisi olduğunu şehadet (şahitlik) ederim.”

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancı ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: **“De ki: O Allah birdir. Her şey ona muhtaçtır. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur.” (İhlâs suresi, 1-4. ayetler.)**

Bir kişi kalbiyle inanmadığı hâlde diliyle inandığını söylerse mümin olamaz. Bunun aksine kalbiyle tasdik edip inandığı hâlde, diliyle bir özür veya tehdit altında olduğu için inandığını açıklayamayan, kâfir ve inançsız olduğunu söyleyen kimse de mümin sayılır. Buna uygun en iyi örnek, Sahabilerden Ammâr b. Yasir'in, yaşadığı olaydır. O, Kureyş müşriklerinin ağır baskılarına, işkence ve ölüm tehditlerine dayanamayarak kalben iman ettiği hâlde diliyle Müslüman olmadığını, Hz. Muhammed'in dininden çıktığını söylemişti. Bunun üzerine Allah (c.c.) şu ayeti vahyederek Ammâr'ın mümin bir kimse olduğunu buyurmuştur: **“Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar kimi de saptırmak isterse göğre çıkıyormuş gibi kalbine darlık ve sıkıntı verir. Allah inanmayanları işte böyle cezalandırır.” (En'am suresi, 125. ayet.)**

İman için esas olan kişinin kalbi ile Peygamberimizin (s.a.v.) getirdiklerini tasdik etmesidir. Kalbi ile tasdik eden kişi Allah (c.c.) katında mümindir. İman ettiğini dil ile söylemesi kişinin toplum içinde Müslüman olarak muamele görmesi için gereklidir. Kişinin iman ettiğini söylemesi ve ibadetlerini yapması toplum içinde o kişinin Müslüman olduğunun göstergesidir. Sonuç olarak iman eden bir kişinin, ibadetlerini yerine getirmesi ve ahlaklı olması beklenir. Allah (c.c.), Müslüman bir kişinin her yönüyle örnek ve karakterli olmasını buyurur.

“Usame bin Zeyd, savaş esnasında bir adamı şehadet getirmesine rağmen öldürdü. Bu durumu gören sahabiler Peygamberimize olayı anlattı. Peygamber Efendimiz buna çok üzüldü ve Usame bin Zeyd'i uyardı. Bunun üzerine Usame, Peygamberimize, “Ya Resûllullah! Dili ile söyledi fakat kalbi ile tasdik etmedi” deyince Peygamberimiz, “Ya Usame! Sen onun kalbini yardım da mı baktın?” buyurdu.” (Buhari, 24, 1.)

2. UYGULAMA

Aşağıdaki kavramların anlamlarını yazınız.

İman:

Mümin:

İslam:

Müslüman:

Akaid:

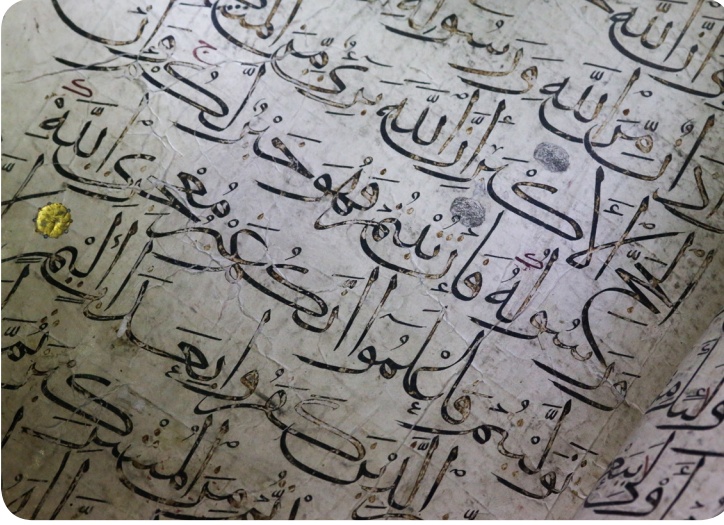
İtikat:

İman Bilgi İlişkisi

“... Allah’a karşı ancak kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” (Fâtır suresi, 28. ayet.)

İman, kalp ile tasdiktir fakat bunun için kişinin neye iman ettiği hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu anlamda iman ile bilgi arasında yakın ve açık bir ilişki vardır. Dolayısıyla her inanan kişi, neye inandığını bilmeli fakat her bilgi sahibi kişinin de inanması beklenilmez. Bundan dolayı imanın temel unsuru kalp ile tasdiktir. İnanılacak konularda bilgi sahibi olan kişi kalbiyle ve özgür iradesiyle tasdik eder ve Allah’a (c.c.) teslim olur.

Görsel 21: Tevbe suresi 3. ayet.

ne kitap verdiklerimiz onu (Peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyle iken içlerinden birtakımı bile gerçeği gizlerler.” (Bakara suresi, 146. ayet.)

Görsel 22: İnandığımız konularda araştırarak bilgi sahibi olmak önemlidir.

Müslüman bir kimse İslam’ın esası olan tevhid hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bilgi olmadan iman edilmez fakat iman da sadece bilgiden ibaret değildir. Kişi kalp ile tasdik etmeden iman etmiş olmaz şayet mümin olmak için bilmek yeterli olsaydı Yahudi ve Hristiyanlar Peygamberimizi (s.a.v.), şeytan da Allah’ı (c.c.) bildiği için mümin olmaları gerekirdi. Fakat durum bunun aksi olmuştur. Bu durum Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilir: **“Kendileri-**

İman konusunda bilgi önemlidir çünkü bilgi, tasdiğe yönelten bir sebeptir. Nitekim çoğunlukla da bilgisizlik tekzip (yalanlama) ve inkâra sevketmektedir (Mâtürîdî, Kitâbu’t-Tevhid, s. 380). Bilgi olmadan tasdik genelde bir anlamı olmaz çünkü insan; neye, niçin ve nasıl iman ettiğini ancak akletme yoluyla elde ettiği bilgi sonucu ulaşır. Dolayısıyla bilgiye dayanmayan bir iman, gerçek bir iman değildir.

Bilgi, ister akıl ister nakil yoluyla elde edilmiş olsun, her iki durumda da bilgi imandan önce gelir. Bilginin imana dönüşebilmesi için, kalbin ve duyguların da devreye girmesi gerekir. Akıl kabul ettiğini, kalbin de benimseyip içtenlikle tasdik etmesi gerekmektedir. Gerçek bir imanı ifade eden bir bilgi, aynı zamanda tasdiki de barındıran bir bilgidir.

İman Amel İlişkisi

“İman edip salih amel işleyenlere ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.”
(Ra'd suresi, 29. ayet.)

BİLGİ KUTUSU

Amel, sözlükte “yapılan iş, eylem ve fiil” anlamlarına gelir. Dinî anlamı ise dünya ve ahirette ceza veya mükafat konusu olan, iradeye dayanan her türlü iş ve davranış demektir.
(MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 17.)

İman; Hz. Muhammed'in Allah'tan (c.c.) getirdiği esasların doğru olduğunu kabul edip onlara gönülden inanmaktır. İbadet ise Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yapılan her türlü güzel iş ve davranış demektir. İman ve ibadet; İslam dininin en önemli iki temel unsurudur. Kişi iman ettikten sonra hayatına ibadet ve iyi işler yaparak sürdürür. İslam dininde iman, amellerimizin geçerli olmasının bir şartı olarak şöyle ifade edilir. **“Kim inanarak iyi işler yaparsa...”** (Tâ-Hâ suresi, 112. ayet.) Amel, imandan bir parça değildir fakat amel ile iman arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü insan hayatını kendi inancına göre düzenler. İmanın en iyi göstergesi fillerimiz ve davranışlarımızdır.

İman etmeden yapılan iyilikler ve güzel amellerin ibadet değeri olmaz. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmiştir: **“...Kim inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa çıkmıştır ve o, ahirette kaybedenlerdendir.”** (Mâide suresi, 5. ayet.) inancın en güzel ifadesi ve somut yanı amellerdir. Bu anlamda Müslüman olduğumuzun en iyi göstergesi davranışlarımızdır. Nasıl davrandığımız aslında neye ve nasıl iman ettiğimizin bir ifadesidir. Allah'a (c.c.) iman eden biri adaletli ve merhametli olur. Kendine, insanlara ve çevresine zarar verecek herhangi bir davranışta bulunmaz.

İmanın davranışa dönüşmesi için ibadet edilmesi gerekir. Bu nedenle İslam dininde inanan kişiden ibadet etmesi ve güzel işler (salih amel) yapması beklenir. Kur'an'da iman ile salih amel birçok yerde birlikte geçmektedir. Allah (c.c.), **“İman edip salih amel işleyenlere ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.”** (Ra'd suresi, 29. ayet) buyurduğu gibi inanç ve ibadet arasındaki sıkı ilişkiyi de açıkça ifade etmiştir.

Görsel 23: Namaz, imanın davranışa dönüşmüş bir biçimidir.

Kur'an'da imandan hemen sonra yapılması istenilen ibadet ve iyi işlerden bahsedilir. Bu da iman ve amel arasındaki sıkı ilişkiyi en güzel şekilde açıklar. “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte onlar doğru ve Allah’a karşı sorumluluklarının bilincinde olanlardır!” (Bakara suresi, 177. ayet.) İman ile amel arasında çok sıkı bir bağın olduğu görülmektedir. Yüce Allah’ın, iman ile salih ameli pek çok ayette yan yana zikretmiş olması, bunun en büyük delilidir.

Görsel 24: Amelsiz iman meyvesiz bir ağaca benzer.

Taklidî İman ve Tahkikî İman

“Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah’ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: “Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!” (Âl-i İmrân suresi, 191. ayet)

İman; inanılacak hususların kesin delillere dayalı olup olmamasına göre de taklidî, tahkikî iman diye ikiye ayrılır:

- 1) Kesin bilgilere, delillere ve bir araştırmaya dayanmaksızın; ana ve babadan, öğretmen veya çevresindeki insanlardan görerek ve öğrenerek; doğup büyüdüğü toplumun inançlarına herhangi bir sorgulama yapmaksızın inanmaya **taklidî iman** denir. Taklidi iman, Müslüman bir toplum içinde doğup büyümüş olmanın doğal bir sonucudur.
- 2) Kesin delillere, bilgiye, araştırmaya dayalı imana ise **tahkikî iman** denir. İmanda aslolan budur. İnsanın neye niçin inandığını araştırıp bilmesi gerekir. Bir kimse inanç konularında araştırma ve sorgulama yaparak tahkikî imanının oluşmasını sağlar. Böylece insan, kesin bilgilere ulaşır ve neye, niçin inandığının bilincine varır. Yüce Allah’ın insandan istediği taklidî değil; tahkikî bir imana sahip olmasıdır.

BİLGİ KUTUSU

Öncülleri Kur'an ve hadise dayanan delile **nakli delil** veya **dinî delil** denir.
Öncülleri akla dayanan delile **akli delil** denir.

Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre taklidî iman geçerlidir fakat inanan bir kişi imanını akli ve naklî delillerle kuvvetlendirme yönüne gitmediği için sorumlu kabul edilmiştir. Taklidî iman, ateist ve sapkın fikirli kişilerin ileri sürecekleri şüphelerle sarsıntıya uğrayabilir. Bunun için imanı; araştırarak ve bilgi edinerek dinî ve akli delillerle kuvvetlendirmek gerekir çünkü bu deliller, ileri sürülecek şüphelere karşı imanda bir direnç sağlayarak onu kuvvetlendirir.

BİLGİ KUTUSU

İmam Gazalî'nin, İhya-u Ulûm'id-Din adlı ünlü eserinin ilk bölümünde ilmin fazileti, ilim öğrenmenin ve öğretmenin fazileti, öğretici ve öğrenci arasındaki ilişkiler ve görevleri, faydalı ve faydasız ilimler, makbul olan ve olmayan ilimler, akıl, aklın değeri, inanç, iman İslam gibi konular ayet, hadis ve alimlerin sözleriyle açıklanmaktadır.

3. KUR'AN'DAN MESAJLAR: İSRÂ SURESİ 36. AYET VE MÜLK SURESİ 23. AYET

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra suresi, 36. ayet)

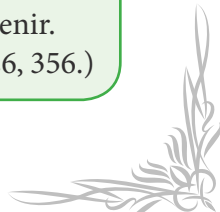
İsra suresinde; Müslümanlara dinî ve ahlaki bazı ödevler sıralanmaktadır. Bunlardan birisi de Müslüman bir kişinin bilmediği bir şeyin peşine düşmemesi, bilgisiz hüküm vermemesidir. İnsan ya duyduğu ya gördüğü ile veya akıl ve vicdanıyla hareket eder; yani bilgilerimiz ya habere ya gözleme ya da akla dayanır. Ayette bu bilgi kaynaklarının doğru kullanılması gerektiği, bunlardan sorumlu olduğu ifade edilmektedir. Kuşkusuz bu yasak, insan ilişkileriyle ilgili olup bilimsel ve fikrî konularda kurallara uygun olarak tahminler yürütmek, görüş belirtip ictihadlarda bulunmak meşrû, hatta gereklidir. (Kur'an Yolu Tefsiri C 3, s. 481-482)

İnsanoğlu, sorumlu bir varlıktır. Dünyaya başıboş ve anlamsız olarak gönderilmemiş ve kendi hâline de terk edilmemiştir. Her yaptığı iyi fillerinden dolayı sevap kazanan, kötü davranışlarından dolayı hesaba çekilen bir varlıktır insan. En mükemmel şekilde yaratılmış, iyilikle kötülüklerin neler olduğu kendisine bildirilmiştir. İnsan bu bakımdan nelerin sorumluluk getireceğini ve nelerin de kendi aleyhine olabileceğini bilme imkânına sahiptir. Dolayısıyla bilmediğini iddia ederek yaptığı yanlış davranışlardan dolayı ahiret gününde hesaptan kurtulması mümkün değildir. O bakımdan ayette de işaret edildiği gibi bilmediği şeylerin peşine düşmemesi, onlara dayanarak hüküm vermemesi gerekir.

BİLGİ KUTUSU

Meal: Kuran ayetlerinin tam karşılıkları başka dillere aktarılmadığından, ayette anlatılmak istenileni kelimesi kelimesine değil de biraz eksikliğiyle başka bir dile çevirme ve yakın anlamlar vermesine denir.

Tefsir: İnsanın bilgi birikimi ve Arap diline hakimiyeti ölçüsünde Kur'an-ı Kerim metninin içerdiği manaları ortaya çıkarması ve yorumlamasına denir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 226, 356.)

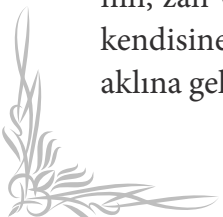
Kişinin davranışlarını gözetleyen, söylediği hiçbir sözü kaçırmadan kaydeden, işlediği fiillerini yazan melekler bulunmaktadır. “Bilmediğin şeyin ardına düşme” ayetinin anlamı çok geniştir. Hem bireysel hem de toplumsal hayatta kişinin “bilgi” yerine tahmin ve zanna uymamasını gerektirir. Bu emir, İslam hayatının ahlaki, hukuki, siyasi ve idari tüm yönlerini kapsar. İslam ahlakı, şüpheden kaçınmayı ve araştırmaksızın hiçbir birey veya grubu itham etmemeyi gerektirir.

Görsel 25: Kasımiye Medresesi (Mardin)

Ayette ifade edilen bilgi ise kesin delil anlamına da gelmektedir. Buna göre kişinin kesin delil olmayan, tahmini ve dedikodu cinsinden haberlerin peşinden gitmesi, bilgi sahibi olmadan tahmine göre herhangi biri hakkında maddi veya manevi zarara yol açacak şekilde konuşması ve hareket etmesi yasaklanmaktadır.

Bilinmeyen şeyin peşine düşmek, inanç, hukuk ve ahlak gibi konuları kapsar. Hukuk alanı, şahitlik eden kişinin duymadığı, görmediği, bilmediği ve kalbinin tatmin olmadığı bir konuda yalan şahitlik etmemesi ve yalan söz söylememesi, iffetli erkek ve kadınlar hakkında iftirada bulunmamasıdır. Ahlaki alan ise, tam bir bilgiye sahip olmadan biri hakkında konuşmaması, gıybet etmemesi ve dedikodu yapmamasıdır. Bilgisizlik ise kişinin, zan ve tahmini davranışların peşine düşmesine sebep olur. Hâlbuki Müslüman kişi kendisine ulaşan herhangi bir haberi tahkik eder, kesin bilgiye ulaşmadan öngörülü ve aklına geldiği gibi hareket edemez. Keyfi davranarak başkalarının hakkının zayı olmasına

sebepler olursa o haktan dolayı ahirette çok büyük sorumlulukla karşılaşacağını bilir çünkü kulak, göz ve kalp bundan dolayı hesaba çekilecektir. O hâlde tahmin ve kötü zanna dayanarak konuşmak, günlük yaşamda haksız yere başkalarını kötülemek ilim ve gerçeğe aykırı davranmaktır.

Ayette bildirildiği üzere bilinmeyen şeyin arkasına düşmemekten maksat da delilsizce hüküm vermemektir. Aynı şekilde bu yasak, zanna bağlı olarak başkalarını tenkit etmeyi, başkalarının gizli işlerini araştırmayı, bilimsel gerçekleri değiştirmeyi ve buna benzer hususları da kapsar. İnsanın bilmediği bir şeyi söylemesi yahut bilmediği bir şeye göre amelde bulunması, ya da bilmediği bir şeye dayanarak başkasını kötülemesi uygun değildir. Gözümüzün gördüğü, kulaklarımızın işittiği, kalbimizin bellediği şeylerin dışında hiçbir şey hakkında şahitlik etmemeliyiz; işitmediğimiz şeye işittim, bilmediğimize bildim, görmediğimize gördüm dememeliyiz çünkü tahmini konuşmalar çoğu kez bizi yanıltabilir. (Kur'an'dan Öğütler, C 1, s. 154-155)

ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim mealinden akıl ve duyu organlarının doğru kullanılması ile ilgili birer ayet bularak aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

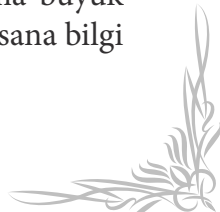
.....

Mülk süresinin 23. ayetinin Arapça okunuşu, meali ve açıklaması:

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

“De ki: “Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O’dur. Ne az şükrediyorsunuz!” (Mülk suresi, 23. ayet)

Kur'an-ı Kerim’de insanın akıl sahibi, düşünen ve bilen bir varlık olmasına büyük önem verilir. Allah (c.c.) bu ayette doğduğunda hiçbir bilgiye sahip olmayan insana bilgi vasıtalarından kulak, göz ve kalp (akıl) verildiği hatırlatılır.

Görsel 26: İnsan akıl sahibi düşünen ve bilen bir varlıktır.

Doğduğunda hiçbir bilgiye sahip olmayan insana bilgi vasıtalarından kulaklar, gözler ve kalpler (akıllar) verildiğinin hatırlatılması, insanın en değerli ve ayırıcı niteliğinin gözlem ve düşünme kapasitesi olduğuna ve bu nimetleri verene şükretmek gerektiğine işaret eder. Bu nimetler aynı zamanda Allah'ın (c.c.) eşsiz sanatını ve sonsuz kudretini göstermesi bakımından da önemlidir. Muhatabın sağduyusuna hitap edilerek onun yanlış inanç ve tutumlardan kurtulması, Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine iman etmesi istenmektedir. (Kur'an Yolu Tefsiri, C 5, s. 423)

Yüce Rabbimiz, bizleri hiç yokken var etmiş, varlık âleminde canlı kılıp, canlılar içerisinde akıl ve şuur sahibi insan olarak vücuda getirmiştir. Bizleri kendi varlığından haberdar etmek suretiyle de nimetlerin en üstünü olan iman nimetini bizlere bahşetmiştir. Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de zaman zaman bizlere verdiği nimetlere dikkat çekmekte ve bizleri bu nimetler üzerinde düşünmeye davet etmektedir. Açık ve gizli, sayısız nimetleriyle bizleri donatan Mevla'mız, bizlerden bu nimetler mukabilinde şükür beklemektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın bizlere lütfettiği nimetlere şükretmek, öncelikle bu nimetlerin farkında olmak, bunların Yüce Allah tarafından verildiğini bilmek ve verilen bu nimetleri israf etmeksizin yerli yerinde kullanmakla mümkündür. Allah'ın (c.c.) bizler için belirlediği sınırların dışına çıkmamak, O'na isyan etme anlamına gelebilecek her türlü düşünce ve davranıştan uzak durmak, bizden yapmamızı istediği ibadetleri eksiksiz yerine getirmek ve verdiği her türlü nimeti O'nun rızasını elde etme yolunda kullanmak da güzel bir şükürün gerekleri arasındadır. Allah'ın (c.c.) bize bağışladığı nimetler, yalnız bizim çaba veya gayretimizin bir neticesi olmadığı gibi liyakatimizden dolayı da bizlere verilmiş değildir. Bize lütfedilmiş her nimetin aslında bir imtihan vesilesi olduğunu ve bunların hesabını bir gün vereceğimizi aklımızdan çıkarmamamız gerekmektedir. (Kur'an'dan Öğütler, C 2, s. 182)

Görsel 28: Allah'ın (c.c.) bizlere lütfettiği nimetlere şükretmek Müslümanın temel görevidir. (Kapusbaşı Şelaleleri / Kayseri)

Bizleri ve sahip olduğumuz her şeyi yaratan Allah (c.c.), verdiği nimetlerin şükürünü ifa ettiğimiz takdirde bu nimetleri sürekli kılacak, artıracak

ve bizleri nimetlerin en güzeli olan ebedî cennet ve rızası ile ödüllendirecektir. Eğer nimetlere şükretmezsek mutlaka elimizden alınacak ve bu tür davranışlarımızdan dolayı dünya ve ahirette cezalandırılacağız.

Rabbimize karşı şükretmemizi gerektiren nimetler o kadar çoktur ki ömrümüz boyunca bunları saymaya çalışsak sayamayız. Her şeyden önce kalbimiz, beynimiz, elimiz, ayağımız, gözümüz, kulağımız, bütün vücudumuz vs. başlı başına birer şükür (teşekkür) vesilesidir. Şükür, Allah'ın (c.c.) lütfettiği maddi ve manevi sayısız nimetlere karşı, O'na iman, itaat ve ibadet ederek, minnet ve şükran duygularımızı ifade etmektir. Dolayısıyla bir insanın şükür sorumluluğunu yerine getirebilmesi için sadece, "Çok şükür Yarabbi, hamdolsun" gibi dil ile birkaç kelimeyi söylemesi yeterli değildir. Allah'a (c.c.) gerçek manada şükür; kalp, dil ve diğer organlarla birlikte yapılır. Bu itibarla şükür, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, yüceliğini ve rızık verici olduğunu ikrar edip, O'na iman etmek ve O'nu sevmektir. Ayrıca O'nu övmek, şükür ifade eden sözleri söylemek, itaat etmek, isyan etmemek, verilen her nimeti Allah'ın razı olacağı biçimde değerlendirmektir. Yine şükür, Allah'ın (c.c.) insana verdiği nimetlerden başkalarını da faydalandırmaktır. Buna göre helal kazancımızın şükrü, zekât, sadaka ve yardımlaşmadır. Öğrendiğimiz faydalı bilgileri önce kendi yaşantımızda uygulayarak başkalarına öğretmek, ilim nimetinin şükrüdür. Gençlikteki enerjimizi, insanlığın hizmetine adanarak faydalı birer insan olmak da gençliğimizin şükrüdür. (Kur'an'dan Öğütler, C 2, s. 232)

Şükretmek, nimetlerin bereketlenmesine sebep olurken şükürsüzlük ise verilen nimetlere karşı nankörlüktür. Bu da bereketsizliğe, nimetlerin geri alınmasına ve Allah'ın (c.c.) gazabına sebep olur. Onun için verilen nimetlerin kıymetini bilip Allah'a (c.c.) şükretmek Müslüman için temel bir görevdir. Karşılıksız verilen nimetlerin Allah'a (c.c.) ait olduğunu bilmeli, ona karşı saygı ve hürmette bulunmalı ve nimetlerin şükrünü göstermek için onları Allah'ın (c.c.) rızasına uygun olarak kullanmak şükrün en güzel ifadesidir.

Görsel 27: "Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir." (Yusuf süresi, 64. ayet.) Hattat Abdurrahman Depeler

"Dil, şükretmek içindir. Hakk'ı bilen, onu gıybet için kullanmaz. Kulak, Kur'an ve nasihat dinlemek içindir; bâtil ve boş sözler dinlemek için değil. İki göz, Allâh'ın kudret ve san'atını temâşâ içindir; eşin dostun ayıbını görmek için değil..."

Şeyh Sâdî-i Şîrâzî,

OKUMA PARÇASI**İMAN, İSLAM ve İHSAN**

Abdullah b. Ömer anlatıyor:

Bana babam Ömer ibnü'l-Hattâb rivayet etti. Dedi ki:

Bir gün Resulullah'ın yanında bulunduğumuz bir sırada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçsımsiyah bir zât çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor; bizden de kendisini kimse tanımıyordu. Doğruca Hz. Peygamber'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu ve:

“Yâ Muhammed! Bana İslam'ın ne olduğunu haber ver!” dedi.

Resulullah: “İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resul'ü olduğuna şهادet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve yol (külfetini) karşılamaya gücün yeterse Beyt'i hacetmendir.” buyurdu.

O zât: “Doğru söyledin.” dedi.

Babam dedi ki: “Biz buna hayret ettik. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu.”

Sonra o zât: “Bana imandan haber ver!” dedi.

Resulullah: “Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere, hayrına şerrine inanmandır.” buyurdu.

O zât (yine): “Doğru söyledin.” dedi. (Bu sefer): “Bana ihsandan haber ver!” dedi.

Resulullah: “Allah'a, O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni muhakkak görür.” buyurdu.

O zât: “Bana kıyametten haber ver!” dedi.

Resulullah: “Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir.” buyurdular.

O zât (yine): “O hâlde, bari bana onun alametlerinden haber ver!” dedi.

Peygamber: “Cariyenin kendi sahibesini doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir. Kıyametin vakti, Allah'tan başka kimsenin bilmediği şeylerden biridir.” buyurdu.

Babam dedi ki: Bundan sonra o zât gitti. Ben hayli bir müddet (bekledim) durdum.

Nihayet Resulullah bana:

“Yâ Ömer! O sual soran zâtın kim olduğunu biliyor musun?” dedi.

“Allah ve Resul'ü bilir.” dedim.

“Gerçekten o Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeğe gelmiş.” buyurdular.

(Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1; Tirmizi, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.)

NELER ÖĞRENDİK?

İslam'da bilgi kaynaklarını açıkladık.

İnsan, evrendeki varlıklar içinde, varlığının farkında olan ve bunu ifade edebilen, kültür ve uygarlık oluşturabilen, yaşadığı çevreyi imar edebilen tek varlıktır. İnsan aklı ve hür iradesi sayesinde bu evrende etkin olmaktadır. Akıl ve hür iradenin etkinliği ise “bilgi” sayesinde gerçekleşmektedir. İnsan, yaratılışının bir gereği olarak şüphe eder, soru sorar ve merak eder. İnsan, ilgisini çeken şeyleri anlamak, aklına takılan sorulara cevap bulmak ve bilmek ister. İnsanın varlığını layığıyla sürdürebilmesi için bilmesi gerekir. Bilme onu diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliğidir.

Felsefe, bilgiyi genelde bilen özne ile bilinen nesne arasında kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlanır. Felsefede bilginin kaynağını deneyciler (empiristler) ve akılcılar (rasyonalistler) ve sezgiciler olarak ayırabiliriz.

Bilimsel düşüncede bilgi, bilimsel yöntemler ile elde edilen bilgidir. Bilimsel yöntem akıl, deney ve gözleme dayalıdır. Bilimsel bilgi objektif, sistemli, tutarlı ve eleştiriye açık bilgidir. Bilimsel bilgi doğa bilimleri (fizik, kimya, biyoloji ve astronomi), formel bilimler (matematik, mantık), insan bilimleri (tarih, dil bilim, sosyoloji) olmak üzere üçe ayrılır.

Bilginin birçok tanımı vardır. Sözlük anlamıyla ilim, mutlak olarak bilmek, sağlam olarak bilmek, kesin olarak bilmek, deneyerek bilmek, bir şeyin gerçeğini bilmek anlamlarına gelir. **İlim**, insanın vahiy, akıl ve duyu organları aracılığıyla elde ettiği kesin bilgilere denir. İlim, bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilmektir. Bu anlayışa göre, yanlış mâlûmata bilgi denilmez. Bir şey hakkında düşünce yoluyla derin bilgi ve anlayışa erişmek ise marifet olarak ifade edilir.

İslam düşüncesine göre bilginin kaynakları akıl, duyular ve haber şeklinde belirlenmiştir. Önce akıl, duyular ve haberin tanımı, sınırları ve doğru bilgiye ulaştırmaları bakımından önemi anlatılmaktadır. Akıl, doğruyu yanlıştan ayıran, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurarak yargıda bulunan, bilgi üreten, kavramlaştıran bir yetidir. Duyular, görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olmak üzere beş duyudan oluşmaktadır. Haber ise doğru ve yalan olma ihtimali bulunan her çeşit bilgidir. Doğru bilginin, bunlardan birisi, ikisi veya her üçü yoluyla elde edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kur'an, bilgi kaynağı olarak, vahiy başta olmak üzere, doğru haberi, duyuları ve akıl yürütmeyi göstermektedir. İnsan hayatının gayesi, Allah'ı (c.c.) bilmek, inanmak ve O'na ibâdet (kulluk) yapmaktır. Allah'ı (c.c.) bilmek, bilgilerin en üstünü ve yücesidir. İnsan

ancak bilgi vasıtalarıyla Allah'a (c.c.) giden yolu bulabildiği gibi, kendisini ve çevresini de bu vasıtalarla tanır ve bilir. İslam düşüncesine göre rüya, ilham ve keşif sadece kişinin kendi tecübesine dayandığı ve objektif olduğu için geçerli bir bilgi kaynağı değildir. Bu bilgi kaynakları başkaları tarafından kabul edilemeyeceği gibi bunların doğruluklarını gösterecek herhangi bir delil de yoktur.

21. yüzyılda değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte insanların bilgiye ulaşım araçları da değişmiştir. Önceden basılı kaynaklar olan kitap, dergi, gazete gibi araçlarla bilgiye ulaşılabilirken günümüzde hızlı değişen teknoloji ile bilgiye erişim kaynakları her geçen gün değişmekte ve çeşitlenmektedir. Bilgi kaynakları basılı ortamın yanı sıra dijital ortamlarda da sunulmaya başlanmış elektronik, sanal ve dijital bilgiye erişim kaynakları ortaya çıkmıştır.

İnsanların bilgiye ve ilme istek ve sevgileri aynı değildir. Bilgiye ulaşmak, bir emek işidir. İlim tahsili uğruna bilinçli ve kararlı bir şekilde yola koyulan ve bu yolda sıkıntıları göze alan kimseye Allah (c.c.), cennetin yolunu kolaylaştırdığı gibi, ilmin önündeki engelleri de kaldırır. İlimin kaynağı olan Allah (c.c.) onu, kuşkusuz çalışana, talip olana bahşetmektedir.

İslam dininde bilgi edinme yolları; salim beş duyu organı, selim akıl ve vahiydir. Doğru bilgi, zan ve şüphe dayanmayan, gerçeğe tam olarak uyan ve kesin delile dayanan bilgi-dir. Bilginin doğru olması için duyu organlarının sağlam, akli selim, vahye bağlı haberin yalandan uzak olması gerekir. İslam Müslümanların doğru bilgi edinip bu bilgiye göre davranmalarını emreder. Müslümanların zan, hurafe, geliş güzel haber ve dedikoduya inanması doğru bir davranış değildir.

İslam'da bilgi edinmek ve ilim sahibi olmak kadar bilginin mahiyeti yani ne bildiği de çok önemlidir. Peygamberimizi (s.a.v.) "Faydasız ilimden Allah'a sığınırım." (Tirmizî, Daavât, 68) buyurarak ilmin faydalı olması gerektiğini bildirmiştir. İslam, Müslümanlara bilgi öğrenmeleri emretmiş ve kadın ve erkeğe her Müslümana ilim öğrenmek farz kılmıştır. Müslümanlar hem bu dünya hem de ahiret için gerekli bilgileri öğrenmelidir.

Hiç şüphesiz insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliği, bilgi elde etme ve bilgisi doğrultusunda hareket etme yetisidir. Bilgi ahlakı, kişinin edindiği bilgisiyle amel etmesini ve onu başkalarıyla paylaşmasını gerektirir.

İslam inancında imanın mahiyetini öğrendik.

İman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) getirdiği her şeyi tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip ve bunların doğru olduğuna gönülden

inanmaktır. Allah'a (c.c.), Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve onun haber verdiği her şeye yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye **mümin** denir. Allah'ın (c.c.) varlığını reddeden, İslam dininin temel esaslarına inanmayan, Kur'an-ı Kerim'in bir veya birkaç ayetini veya tamamını inkâr eden kişiye de kâfir denir. Allah'ın (c.c.) dinine teslim olan, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) din adına bildirdiği her şeye gönülden bağlanan, ibadetlerini yerine getiren, dinin güzel ahlakını davranışlarına yansıtarak inandığı gibi yaşayan kişiye **Müslüman** denir. Buna göre, Müslüman inancının gereğini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişidir.

İmanın en önemli unsuru kalp ile tasdiktir. İman, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip (onaylayıp) dil ile ikrar etmesidir. Kişi, iman konusunda herhangi bir baksı ve tehdit altında olmadan tasdik etmelidir. İkrar, kalbi ile iman ettiği hususları dil ile ifade etmesi, söylemesidir. İkrar, imanın bir unsuru değil sadece bu dünya için bir şarttır.

Bir kişi kalbiyle inanmadığı hâlde diliyle inandığını söylerse mümin olamaz. Bunun aksine kalbiyle tasdik edip inandığı hâlde, diliyle bir özür veya tehdit altında olduğu için inandığını açıklayamayan, kâfir ve inançsız olduğunu söyleyen kimse de mümin sayılır.

İman, kalp ile tasdiktir fakat bunun için kişinin neye iman ettiği hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu anlamda iman ile bilgi arasında yakın ve açık bir ilişki vardır. Dolayısıyla her inanan kişi, neye inandığını bilmelidir fakat her bilgi sahibi kişinin de inanması beklenilmez. Bundan dolayı imanın temel unsuru kalp ile tasdiktir. İnanılacak konularda bilgi sahibi olan kişi kalbiyle ve özgür iradesiyle tasdik eder ve Allah'a (c.c.) teslim olur.

İman, Hz. Muhammed'in Allah'tan (c.c.) getirdiği esasların doğru olduğunu kabul edip onlara gönülden inanmaktır. İbadet ise Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yapılan her türlü güzel iş ve davranış demektir. İman ve ibadet İslam dininin en önemli iki temel unsurudur. Kişi iman ettikten sonra hayatına ibadet ve iyi işler yaparak sürdürür. İman etmeden yapılan iyilikler ve güzel amellerin ibadet değeri olmaz.

İman; inanılacak hususların kesin delillere dayalı olup olmamasına göre de taklidî, tahkikî iman diye ikiye ayrılır.

Kur'an'dan mesajlar: İsrâ suresi 36. ayet ve Mülk suresi 23. ayetinde verilen mesajları değerlendirdik.

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra suresi, 36. ayet)

İsra suresinde Müslümanlara dinî ve ahlaki bazı ödevler sıralanmaktadır. Bunlardan birisi de Müslüman bir kişinin bilmediği bir şeyin peşine düşmemesi, bilgisiz hüküm vermemesidir. İnsan ya duyduğu ya gördüğü ile veya akıl ve vicdanıyla hareket eder; yani bilgilerimiz ya habere ya gözleme ya da akla dayanır. Ayette bu bilgi kaynaklarının doğru kullanılması gerektiği, bunlardan sorumlu olunduğu ifade edilmektedir. Kuşkusuz bu yasak, insan ilişkileriyle ilgili olup bilimsel ve fikrî konularda kurallara uygun olarak tahminler yürütmek, görüş belirtip ictihadlarda bulunmak meşrû, hatta gereklidir.

“De ki: “Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O’dur. Ne az şükrediyorsunuz!” (Mülk suresi, 23. ayet)

Kur’an-ı Kerim’de insanın akıl sahibi, düşünen ve bilen bir varlık olmasına büyük önem verilir. Allah (c.c.) bu ayette doğduğunda hiçbir bilgiye sahip olmayan insana bilgi vasıtalarından kulak, göz ve kalp (akıl) verildiği hatırlatılır.

Doğduğunda hiçbir bilgiye sahip olmayan insana bilgi vasıtalarından kulaklar, gözler ve kalpler (akıllar) verildiğinin hatırlatılması, insanın en değerli ve ayırıcı niteliğinin gözlem ve düşünme kapasitesi olduğuna ve bu nimetleri verene şükretmek gerektiğine işaret eder. Bu nimetler aynı zamanda Allah’ın (c.c.) eşsiz sanatını ve sonsuz kudretini göstermesi bakımından da önemlidir. Muhatabın sağduyusuna hitap edilerek onun yanlış inanç ve tutumlardan kurtulması, Allah’ın (c.c.) varlığına ve birliğine iman etmesi istenmektedir.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. İslam düşüncesinde aşağıdakilerden hangisi herkes için bir bilgi kaynağı değildir?

- A) Duyu organları B) Keşf C) Akıl D) Vahiy

2. Aşağıdakilerden hangisi ilham için söylendiğinde doğru olur?

- A) İlham, özel ve öznel bilgi kaynaklarıdır.
B) İlham, uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütününe ifade eder.
C) İlham, objektif bir bilgi kaynağıdır.
D) İlham, kesin bir bilgi kaynağı olduğu için herkesi bağlar.

3. İslam düşüncesinde aklın bilgi kaynağı olması noktasında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İnsanın sorumlu olmasının temel dayanağı akıl sahibi bir varlık olmasıdır.
B) Akıl çoğunlukla iyi ile kötüyü, güzel ve çirkini kavrayıp ayırt edebilir.
C) İnsan akılla inanç esaslarını belirleyebilir.
E) Vahyin bildirdiği konular akla aykırı ve onunla çelişik olamaz.

4. Aşağıdakilerden hangisi iman ile ilgili olarak söylenemez?

- A) İmanın sözlük anlamı güven içinde bulunmak, korkusuz olmak, tasdik etmek ve inanmaktır.
B) İman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) getirdiklerini kalp ile tasdik ve dil ile ikrardan ibarettir.
C) İman için, kalbin tasdiki olmaksızın sadece dilin ikrarı yeterlidir.
D) İman ile amel arasında sıkı bir ilişki vardır.

5. Allah'a (c.c.), Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve onun haber verdiği her şeye yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye denir.

Allah'ın (c.c.) varlığını reddeden, İslam dininin temel esaslarına inanmayan, Kur'an-ı Kerim'in bir veya birkaç ayetini veya tamamını inkâr eden kişiye denir.

Yukarıda boş bırakılan yerlere sırasıyla hangi kavramlar gelmelidir?

- A) Münafık – Şirk
B) İslam – Müslüman
C) Akaid – İtikat
D) Mümin – Kâfir

6. Kur'an-ı Kerim, müminlerin özelliklerini şöyle açıklar: "Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçekten müminlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır." (En'fal suresi, 2-4. ayetler.)

Yukarıdaki ayetlere göre aşağıdakilerden hangisi müminlerin bir özelliği değildir?

- A) Rablerine tevekkül ederler.
- B) Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir.
- C) Allah yolunda infak etmezler.
- D) Namazı dosdoğru kılarlar.

7. "Usame bin Zeyd, savaş esnasında bir adamı şehadet getirmesine rağmen öldürdü. Bu durumu gören sahabiler Peygamberimize olayı anlattı. Peygamber Efendimiz buna çok üzüldü ve Usame bin Zeyd'i uyardı. Bunun üzerine Usame, Peygamberimize, "Ya Resullullah! Dili ile söyledi fakat kalbi ile tasdik etmedi" deyince Peygamberimiz, "Ya Usame! Sen onun kalbini yardım da mı baktın?" buyurdu." (Buhari, 24, 1.)

Yukarıdaki anlatılan durumda Peygamberimiz (s.a.v.) iman konusunda neyin önemini vurgulamaktadır?

- A) İmanın dışardan görülebilen bir durum olmadığını
- B) İmanda kalp ile tasdik etmenin önemli olmadığını
- C) İmanda şehadet getirmenin önemini
- D) Savaş esnasında iman edilemeyeceğini

8. “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte onlar doğru ve Allah’a karşı sorumluluklarının bilincinde olanlardır!” (Bakara suresi, 177. ayet.)

Yukarıdaki ayette iman esasları ve ibadetlerden bahsedilmiştir. Buna göre bu ayette asıl vurgulanan durum hangisidir?

- A) Taklidi ve tahkiki iman
 - B) İman ve amel ilişkisi
 - C) İman ve ahlak ilişkisi
 - D) Akıl ve iman ilişkisi
9. “Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra suresi, 36. ayet)
- Bu ayete göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
- A) Müslüman bir kişinin bilmediği bir şeyin peşine düşmemesi,
 - B) Bilgi kaynaklarının doğru kullanılması gerektiği,
 - C) Bilgi kaynaklarından sorumlu olunduğu,
 - D) Kesin olmayan haberleri duyurmakta dinî bir sorumluluğun olmadığı,
10. “De ki: “Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O’dur. Ne az şükrediyorsunuz!” (Mülk suresi, 23. ayet)

Yukarıdaki ayette aşağıdakilerden hangisi daha çok vurgulanmaktadır?

- A) İnsanın kendisine verilen duyu organlarına şükretmesi,
- B) Duyu organlarının sağlığına verilen önem,
- C) İman eden kişilerin amellerine ve davranışlarına dikkat etmesi,
- D) Bilgi kaynaklarından biri olan duyu organlarının iman etmedeki önem,

2. ÜNİTE

DİN VE İSLAM

● Hazırlık Soruları

1. Din kavramının Kur'an-ı Kerim'deki farklı anlamlarını araştırınız.
2. İman ve İslam kavramları arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. İslam inanç esaslarının özelliklerini biliyor musunuz?

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Din kavramının Kur'an'daki farklı anlamlarını ve İslam âlimlerinin yaptığı din tanımlarını öğreneceksiniz.
2. Dinin insan hayatındaki yeri ve önemini açıklayacaksınız.
3. İman ve İslam kavramları arasındaki ilişkiyi fark edeceksiniz.
4. İslam inanç esaslarının özelliklerini ayet ve hadislerle açıklayacaksınız.
5. Nisa suresi, 136. ayette verilen mesajı öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- din
- fitrat
- tevhid
- hanif
- iman
- esmâ-i hüsnâ

1. DİNİN TANIMI VE KAYNAĞI

DÜŞÜNELİM

“Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de, bilimsiz, sanatsız, felsefesiz insan toplumları vardır, fakat hiçbir zaman dinsiz bir toplum var olmamıştır.”

H.Bergson

Bu özdeyişten ne anlıyorsunuz?

Yüce Allah (c.c.), insanı akıl ve irade ile diğer varlıklardan üstün ve şerefli olarak yaratmış bunun yanında da onu hiçbir zaman başıboş bırakmamıştır. Allah (c.c.) ilk insan ile başlayan peygamberlik tarihinde her topluma gönderdiği elçileri vasıtasıyla da insana yol göstermiş ve ilahi emirlerini bildirmiştir. Yüce Allah'ın Peygamberlere bildirdiği ilahi kanunlar dini meydana getirir.

Din, sözlükte “örf ve âdet, ceza ve karşılık, mükâfat, itaat, hesap, boyun eğme, hâkimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, millet, şeriat” gibi anlamlara gelir. (İlmihal Diyanet s. 1)

Din kelimesinin Kur'an-ı Kerim'de geçen farklı anlamlarını şöyle özetleyebiliriz:

1) En yüce kudrete teslim olma, itaat etme, boyun eğme anlamına gelir.

“De ki: Bana, dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmem emrolundu.” (Zümer suresi, 11. ayet.)

“Hâlbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dos-doğru dindir.” (Beyyine suresi, 5. ayet.)

2) Ahiret, ceza yani amellerin karşılığını verme günü anlamına gelir.

“(İbrahim dedi ki:) Din (ceza) günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur.” (Şuara suresi, 82. ayet.)

“(Şeytana hitaben) Ve şüphesiz, din (kıyametteki hesap) gününe kadar benim lanetim senin üzerindedir.” (Sad suresi, 78. ayet.)

3) Hüküm, âdet, şeriat ve kanun anlamına gelir.

“Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin” diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.” (Şura suresi, 13. ayet.)

“Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır.” (Şura suresi, 21. ayet.)

4) Allah'ın gönderdiği tevhid dini anlamında

“Bunu İbrahim oğullarına vasiyet etti, Yakub da: ‘Oğullarım, şüphesiz Allah sizlere bu dini seçti, siz de ancak Müslümanlar olarak can verin’ (diye aynı vasiyette bulundu).” (Bakara suresi, 132.ayet.)

“Şüphesiz Allah katında din İslâm’dır...” (Âli İmran suresi, 19.ayet.)

“Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.” (Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.)

“...Bugün size dininizi kemâle (olgunluğa) erıştirdim, üzerinizdeki nimeti tamamladım ve size din olarak İslam’ı seçip beğendim...” (Maide suresi, 3.ayet.)

“O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter.” (Fetih suresi, 28. ayet.)

Görsel 2: Din, insanın en temel ihtiyacıdır.

Kur’an-ı Kerim’de din kelimesi sadece Müslümanların değil, başkalarının inançlarını da ifade etmek üzere kullanılmıştır ancak Kur’an-ı Kerim’de din kelimesi en çok “Allah’ın gönderdiği Tevhid dini” anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamın içerisinde hem Allah’ın hâkimiyeti, otoritesi, hükmünün üstünlüğü hem bu üstünlüğe kulların boyun eğip itaat etmeleri hem de Allah’tan gelen hüküm, kanun ve şeriat konuları yer almaktadır. Kısaca, Allah’ın hâkimiyetine bir teslimiyet ve O’ndan gelen hükümleri kabullenmektir.

Kur’an-ı Kerim’de din kelimesi doksan iki yerde geçmektedir. Ayrıca din kelimesi on altı yerde “Allah’ın dini, din Allah için, hak din, dosdoğru din, hâlis din” şeklinde; on üç yerde ise “din günü”, on yerde geçen “dinde ihlaslı olma” şeklinde vurgulanmaktadır.

BİLGİ KUTUSU**Seyyid Şerif el-Cürcânî:**

Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilâhî bir kanundur.”

Tehânevî: “Din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle şimdiki hâlde (dünyada) salâha, gelecekte (âhirette) felâha sevkeden, Allah tarafından konulmuş bir kanundur.”

Muhammed Hamdi Yazır:

“Din, akıl sahiplerini hüsn-i ihtiyarlarıyla bizzat hayır ve nimete sevkeden bir vaz-ı ilâhî, şeriat ve millet, beşerin ihtiyarî fiillerinin hayır ve saadet gayesine doğru cereyanını temin eden bir yol, bir kanun, bir âmî-i ma'nevîdir.”

(Günay Tümer, “Din” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, s. 314-315)

Din kelimesinin anlamında Mekke döneminde gelen ayetler ile Medine döneminde gelen ayetler arasında farklılık göze çarpar. Mekke döneminde gelen ayetlerde din, tarihin akışına ve tabiatın gidişine yön veren, zamana ve âleme hükmeden, dini ortaya koyan, hesap gününü elinde tutan Allah'ın otoritesi anlamına gelir. Medine döneminde ise bu tanım genişletilerek; kişinin Allah'a bağlı bir hayat sürdürmesi, Müslüman topluluğuna karşı görevlerini yerine getirmesi; Allah'ın mutlak tasarruf ve hâkimiyete sahip olması anlamlarına gelmektedir.

Dinin tanımı için yapılan tariflerin ortak noktasında şunları görürüz:

- İlâhî kaynaklıdır.
- Akıl sahibi insanlara hitap eder.
- Özgür irade ile seçilmelidir.
- Din bir bilgi ve tercih konusudur.
- İnsanları özü itibarıyla hayır olana yönelten bir kanundur.
- Dinin bir aksiyon alanı vardır.

(Günay Tümer, “Din” maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, s. 314-315)

Din, tarih boyu insanla birlikte var olmuştur. Din, insanın olduğu her yerde her zaman diliminde varlığını devam ettirmiştir. İnsanlık tarihinde ne kadar gerilere gidilirse gidilsin, dinî inançlardan yoksun bir topluma rastlanmamaktadır. Din, insanın çeşitli duygu ve düşünceleriyle tavır ve davranışlarını kapsadığı için dinin ne olduğu ya da nasıl tarif edileceği öteden beri bir tartışma konusudur.

Dinin yüzlerce tarifi yapılmıştır. Hemen hemen her bilim dalındaki bilginler, kendilerine göre bir din tarifi yapmışlardır ancak bu tariflerin hiçbirinde bir birlik sağlanamamıştır çünkü bilginler din tarifi yaparken dinin belli bir yönüne ağırlık vermişlerdir.

- Dinin psikolojik tanımları dinin, dinî objeyle ilişkin insanın duyguları, hisleri ve psikolojik durumlarıyla ilgili olduğunu vurgular. Örneğin; “Din, sakın bir şekilde düşünüldüğünde, dehşete düşüren bir sahra olan bir dünyada teselli aramanın sonucudur.” (Ferguson) “Din; derin, deruni tecrübenin bir türüdür.” (Friedrich Schleiermacher)
- Dinin sosyolojik tanımları dini, kültürel normları şekillendiren bir grup bilinci ya da genel olarak toplumun üretimi olarak vurgular. Örneğin; “Din, değerlerin muhafazasıdır.” (Harald Hoffding) “Din, kutsal şeyler, yani ayrı tutulan ve yasak kabul edilen şeylerle ilgili inanç ve pratiklerden ibaret birleşik bir sistemdir. (Emile Durkheim)
- Felsefi tanımlarda din, genel olarak gayr-i şahsi soyut bir kavrama uygun olarak tasvir edilir. “Din, insanın, kendisinin dışında bir varlık olarak kendine özgü varlığıyla ilişkisidir.” (Ludwig Feuerbach) “Din, insanın kutsal saydığı şeylerle olan ilişkisidir.” (Rudolf Otto) “Din, ruhsal varlıklara inançtır.” (Tylor)

Dinler tarihi açısından dini şöyle tarif edebiliriz: “Din, bir cemaatin sahip olduğu, kutsal kitap, peygamber veya kurucu, Tanrı kavramını da genellikle içinde bulunduran, inanç sistemi ve bu sisteme bağlı olarak yaptığı ibadet, yerine getirmeye çalıştığı ahlâkî kurallar bütünüdür.”

Görsel 3: Din, kutsal sayılan varlıklarla insanın ilişkisidir.

Çeşitli disiplinlerde yapılan tariflere baktığımızda yapılan tariflerin dinin bir yönü ele alınarak yapıldığını görürüz. Bu yüzden de bütün bilginlerin birleştiği bir din tanımı bulmak imkânsızdır. Tariflerin çok çeşitli olması, bir yandan din probleminin karışıklığından, öte yandan, bu tarifleri ortaya atan kimselerin subjektif görüş, duyuş ve sahip oldukları dünya görüşleriyle, yaşadıkları ortamın umumi havasından kaynaklanmaktadır. (Abdurrahman Küçük ve diğerleri, Dinler Tarihi, s. 20.)

İslam inancına göre din, Yüce Allah tarafından konulur. Bu sebeple dinî hükümlerin kaynağı da Yüce Allah'tır. İlahi dinler Allah'tan gelmiş ve safiyetlerini koruduğu müddetçe yürürlükte kalmışlardır. İlk insan aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar gelen bütün peygamberlerin getirdiği din, hak din olan tevhid dini olan İslam'dır. Bütün peygamberlerin getirdiği inanç sisteminin ortak içeriği Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatlarına inanmak, O'nun mükemmel bir varlık olduğunu kabullenmek, nübüvvet ve ahiret inancını benimsemektir.

Yüce Allah her topluma peygamberler göndererek de insanları hak dine davet etmiştir. Bu konu ile ilgili bir ayette Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur: **“Andolsun ki biz, ‘Allah’a kulluk edin ve Tağut’tan sakının.’ diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!”** (Nahl suresi, 36. ayet.)

Son yıllarda bazı Batılı düşünürler dinin kaynağının ilahi olmadığını ortaya atmışlardır. Onlara göre din, atalara tapınma, ruh, tabiat olaylarındaki gizil güç, kutsallık, gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Batılı düşünürlerden bazıları da İslam dininin kaynağını Hz. Muhammed'e nispet ederek dinin adına da Muhammedilik demişlerdir. İnsanların hak din olan İslam'dan uzaklaşmaları ve kendi bâtil inançlarına yönelmeleri için ortaya attıkları bu görüş ve düşünceler fitratı bozulmamış ve selim akıl sahibi her insan tarafından geçmişte olduğu gibi günümüzde de kabul görmemiştir. İnanan insanlar için dinin kaynağı Allah'tır. Din de Yüce Allah'ın peygamberler aracılığıyla insanlara bildirdiği vahiylerin bütünüdür.

1. UYGULAMA

“Onlar, Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasalar da Allah, nurunu tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz. O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir.” (Tevbe suresi, 32-33.ayetler)

“Bu din kendisine düşmanlık besleyenlere mutlaka üstün olmaya devam edecektir. Dine karşı duranlar ve onu terk edenler ise, ona zarar veremezler.” (Ahmet İbn Hanbel, V, 99.)

Yukarıdaki ayet ve hadis ile ilgili düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

2. İNSANIN DOĞASI VE DİN

DÜŞÜNELİM

“Dünyaya gelen her insan fitrat üzere (inanma duygusuyla) doğar...” (Müslim, Ka-der, 22.)

Bu hadisin vermek istediği mesaj sizce nedir?

Yüce Allah (c.c.) evrende görünen ve bizlerin görmediği pek çok varlık yaratmıştır. Yaratılan varlıklar arasında insanın özel ve ayrı bir yeri vardır çünkü Yüce Allah evreni ve evrendeki her şeyi insan için yaratmıştır. Bu yüzden bütün varlıklar doğrudan veya dolaylı olarak insana hizmet eder. Bu konu ile ilgili bir ayette şöyle burulmaktadır: **“Allah’ın göklerde ve yerdeki (nice varlık ve imkânları) sizin emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi?”** (Lokman suresi, 20. ayet.)

İnsan, akıl ve irade sahibi olmasından dolayı diğer varlıklardan farklıdır. İnsan aklını kullanarak doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden ayırabilir. İrade sahibi olmasıyla da seçme ve karar verme özgürlüğüne sahiptir. Bu özellikler, insanın Allah (c.c.) tarafından muhatap alınmasına ve yaptığı eylemlerden sorumlu tutulmasına sebep kılınmıştır.

Kur’an-ı Kerim’de Tin suresinin 4. ayetinde Yüce Allah (c.c.) varlıklar için de insanın en güzel şekilde yaratıldığını bildirmektedir: **“Biz insanı en güzel şekilde yarattık.”** Ayrıca insanın evrendeki varlıklar arasındaki farklı ve özel konumu başka bir ayette şöyle ifade edilmiştir: **“Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık. Kendilerine güzel güzel rızıklar verdik. Yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”** (İsrâ suresi, 70. ayet.)

İnsan yaratılışı gereği her zaman yüce ve kudretli bir varlığa güvenme, ona sığınma ve ondan yardım dileme ihtiyacını hisseder. Bir inanca sahip olmak, onu savunmak ve bu inanca uygun davranmak sadece insana ait bir özelliktir. Bu yüzden insan, yapısı itibarıyla dine muhtaçtır çünkü insan ruh ve bedenden ibarettir. İnsanın diğer varlıklardan farklı olarak maddi yönü olmakla birlikte bir de manevi yönü vardır. İnsanın maddi yönüyle yeme, içme, barınma ve giyinme gibi ihtiyaçlarını karşılar. Manevî varlığın devamı da ruhî ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. İnsanın manevi ihtiyaçlarını en güzel şekilde karşılayacak olan dindir.

Görsel 4: Yüce yaratıcıya sığınmak, insanın fitratında vardır.

İnsandaki yüce bir kudretin mevcudiyetini kabul edip ona yönelme, dua ve niyaz ile ona sığınma, güvenme ve bağlanma ihtiyacı tarih boyunca çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bütün insanlar adı ne olursa olsun bir kişi veya nesneye kutsallık atfetmişlerdir. Doğuştan gelen inanma ihtiyacını karşılaması için Yüce Allah (c.c.), insanları yaratıcısını bilip tanıyacak kabiliyette yaratmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilmiştir: **“Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler.”** (Rum suresi, 30. ayet)

Yüce Allah (c.c.) her insanı fitrat üzere yaratmıştır. **Fitrat**; Yüce Allah'ın (c.c.), tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması, haniflik, tevhid ve İslam inancıdır. İnsanın yaratılışında bulunan ve hayatı anlamlandırma çabalarına yön veren, çalışmakla elde edilemeyen ve inanmayı da içeren, insanın doğuştan getirdiği yetenektir. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s.96-97.)

“Dünyaya gelen her insan fitrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.” (Buhari, Cenaiz, 79.)

Haniflik, insanın tabiatına ve fitrata uygun olarak kayıtsız ve şartsız Allah'a teslimiyeti ifade eder. Haniflik, Allah'ın birliğine dayanan ve bütün elçileri ile gönderdiği İslâm dini ni ifade eden temel bir kavramdır. **“Her doğan fitrat üzere doğar.”** (Buhari, Cenâiz, 79) hadisindeki “fitrat” hanifliktir. (Mehmet Görmez, Hadislerle İslam, C 1, s. 360.)

Görsel 5: Her insan fitrat üzere yaratılmıştır.

Hz. Muhammed (s.a.v.) bir konuşmasında ashâbına şunları söylemiştir **“Rabbim, bana öğrettiklerinden sizin bilmediklerinizi bugün size öğretmemi emretti. (O şöyle buyurdu): Bir kula verdiğim her mal helâldir. Ben kullarımın hepsini hanif olarak yarattım ama şeytanlar onlara gelerek kendilerini dinlerinden alıkoydular. Kendilerine helâl kıldıklarımı haram kıldılar...”** (Müslim, Cennet ve sıfatü naîmihâ ve ehlihâ, 63.)

Haniflik, Kur'an-ı Kerim'de tevhid anlamını içerir ve şirk kuşkusu taşıyan her türlü sapık görüşten uzaklaşmak, Allah'ın birliği inancına yönelmek ve ihlaslı bir şekilde yalnız O'na kulluk etmek anlamına gelir. Bu konu ile ilgili bir ayette: **“(Yahudiler ve hristiyanlar müslümanlara:) Yahudi ya da hristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanif olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi.”** (Bakara suresi, 135. ayet.) buyrulurken hanifliğin putperestlik olmadığı gibi Yahudilik ve Hristiyanlık da olmadığı; Allah'ın başlangıçtan itibaren insanlara bildirdiği, insanın tabiatına en uygun olan tevhid dini olduğu vurgulanmaktadır.

Din, insan için söz konusudur. Din insana hitap eder. Din, insanla beraber var olmuş ve tarih boyunca da varlığını sürdürmüştür. Din insanlığın vazgeçilmezi olarak bundan böyle de varlığını devam ettirecektir. Din insanlara yön verip, onları iyi ve faydalı şeyler yapmaya yönelten bir hayat nizamıdır.

Dinin insan hayatında çok önemli bir yeri vardır. Din insanı hem içten hem dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir. Din, insanın dünyada karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korkular, musibet ve felâketler karşısında kişiye sığınaktır. İnanma duygusu insanı psikolojik bunalımlardan korur. Din, insanı lüzumsuz ve zararlı endişelerden, kuruntulardan uzaklaştırır. İnsanın maddi ve manevi her türlü sıkıntıya karşı direncini artırır. Her şeye gücü yeten bir varlığa inanma duygusu insanı güçlü kılar ve ona güven verir. İnsan, gücünü aşan durumlarda o yüce varlığa sığınır ondan yardım ister. Bu duygu insanı yüceltir.

Din, insanı bencillikten ve kendine tapmaktan kurtarıp özgürleştirir. İnsanı maddi âlemin esiri olmaktan ve cansız nesnelere boyun eğmekten uzaklaştırır. Din insanda kuvvetli bir irade ve sağlam bir karakter meydana getirir.

Din, insanın hayatını anlamlı kılan ve kolaylaştıran bir etkidir. İnsanın bu dünyaya niçin geldiği ve bu dünyadaki görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve hayatının sonunda neler olacağına dair düşüncelerine en sağlıklı bilgiyi insana din verecektir.

Din, insanları ortak duygu ve düşünce etrafında birleştirir. Din, insana birlikte yaşamının verdiği hak ve sorumlulukları hatırlatır. Din aynı zamanda toplum hayatına yön veren, toplumları yükselten ve gelişmesini sağlayan bir kurumdur.

BİLGİ KUTUSU

Hanif

Doğruya ve hakka bağlanan, gerçeğe dönen, Müslüman, muvahhit, Allah'ı birleyen, tevhid ehli, şirk ve sapıklığı hiçbir zaman iyi görmeyen, şirke meyletmeyen, Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhid inancını koruyan; Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesinden önce Allah'ın varlığına ve birliğine inanan kimse demektir. (MEB. Dinî Terimler Sözlüğü, s.121.)

BİLGİ KUTUSU

“Din kolaylıktır. Bir kişi takatinin üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında aciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, dosdoğru yolu tutun ve (salih amellerden alacağınız mükâfattan ötürü) sevinin. Akşam, sabah ve gecenin bir kısmında dinç olduğunuz vakitlerden yararlanarak taat ve ibadetinize devam edin.” (Buhari, İman, 29.)

2. UYGULAMA

“Din samimi olmaktır.” Biz “Kime karşı?” diye sorduk. O da “Allah’a, kitabına, Resûlü’ne, Müslümanların idarecilerine ve bütün Müslümanlara (karşı samimi olmaktır).” (Müslim, İman, 95.)

Dinin insan hayatındaki önemi açısından bu hadisten neler anlıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

İnsanın hayatının düzene girmesinde ve karşılaştığı zorluk ve sıkıntılarına karşı sabırla direnmesinde dinin, ahiret inancının önemi büyüktür. İnsan bu inanç sayesinde davranışlarını olumlu yönde kullanır, kendisine ve çevresine karşı daha duyarlı olur. Ölümle birlikte yeni bir hayatın başlayacağını bilmesi insanın ölümsüzlük isteğine cevap olur.

Din, bir yönüyle ibadet, bir yönüyle ahlâk, bir yönüyle de toplumsal hayatın maddî ve manevî tüm cephelerini hedef alan insanî değerler manzumesidir. Dolayısıyla din, hayatın bireysel ve sosyal bütün yönlerini içine almaktadır. Dinin yapılmasını istediği pek çok husus ya doğrudan kişinin ahlâklı bir birey hâline gelmesini sağlamakta ya da sonuçları bakımından ahlâkî davranış boyutuna hizmet etmektedir. (Mehmet Görmez, Hadislerle İslam, C 1, s. 367.)

NOT EDELİM

Din;

- İnsanın aklını kullanmasını emreder.
- İnsanın hayatını anlamlandırır.
- İnsana özgür olmayı sağlar.
- İnsanın sorumluluk almasını sağlar.
- İnsanın iradesini sağlıklı kullanmasını öğretir.
- İnsana faydalı olmayı öğretir.

3. İMAN VE İSLAM İLİŞKİSİ

İman ile İslam kavramları arasındaki ilişkiyi biliyor musunuz?

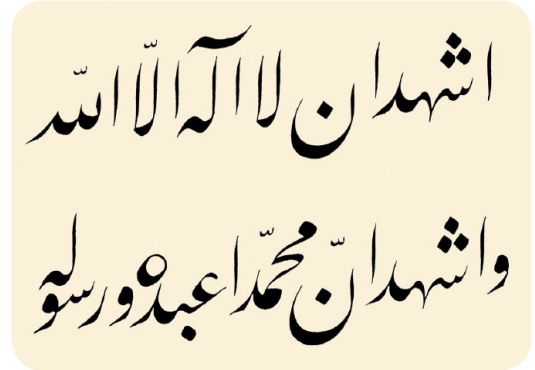
İman, sözlükte emniyet ve güven içinde bulunmak, ikrar etmek, kabul etmek, emin kılmak, sükûna kavuşmak, kalben müsterih olmak, vicdani güven duymak ve iç aydınlığı hissetmek demektir. Terim olarak iman, Hz. Peygamberin vahiy yoluyla getirdiği tüm hususlarda tereddütsüz tasdik etmek ve getirdiklerine inanmak demektir. Bu inancı benimseyen kişiye **Mümin** denir. İnancın gereklerini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişiye de **Müslim** denir.

İman, bir kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesidir. Bu bakımdan iman, öncelikle kalbin tasdik etmesidir. Nitekim **“Ey Peygamber, kalpleri iman etmediği hâlde, ağızlarıyla inandık diyenlerden ve yahudilerden küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin...”** (Maide suresi, 41. ayet.) bu duruma açıklık getirmektedir. İman etmenin kalple gerçekleştiğine delil olarak başka bir ayette ise: **“Bedevîler inandık dediler. De ki, siz (gerçekte) iman etmediniz, ama teslim olduk deyin. İman kalplerinize yerleşmedi.”** (Hucurat suresi, 14.) buyrulmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak Peygamberimizde bir hadisi şerifte şöyle buyurmaktadır: **“Allah cennetlikleri cennete, cehennemlikleri cehenneme koyacak, sonra da bakın kalbinde hardal tanesi kadar imanı olan birisini bulursanız onu cehennemden çıkarın diyecektir.”** (Buhari, İman, 15)

İmanın esası, inanılacak şeyleri kalbin tasdik etmesidir. Bir kimse diliyle inandığını söylese bile kalbiyle tasdik etmezse mümin olmaz. Bir insanın kalbinde bulunan imanını dil ile söylenip açığa çıkarması, o kişinin mümin olarak tanınması ve Müslüman olarak muamelesi görmesi içindir. Dil ile ikrar son derece önemli olduğu için âlimler genellikle imanı, “kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır” şeklinde tanımlamışlardır.

İslam dininde bir kimsenin mümin olabilmesi için samimi bir şekilde kelime-i tevhid veya kelime-i şehadeti kalben kabul edip söylemesi gerekir. Kelime-i tevhid; **“Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah; Allah-tan başka ilah yoktur. Muhammed O'nun resulüdür.”** cümlesidir. Kelime-i şehâdet ise **“Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûluh; yani Ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlu olduğuna şahitlik ederim.”** cümlelerini, içten ve samimiyetle kabullenen kişilerde iman oluşmuş demektir.

Görsel 6: Kelimeişehadet

Görsel 7: Kelimeitevhid

3. UYGULAMA

“Müminler ancak Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal suresi, 2-4 . ayetler.)

Bu ayetlere göre müminlerin özelliklerini sıralayınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

İslam, sözlükte kurtuluşa erme, güven, emniyette olma, boyun eğme, itaat, teslim olma; sulh ve barış yapma, anlamlarına gelir. Terim olarak ise şirkten ve şirk ahlakından uzaklaşıp Allah’ın birliğini ve Hz. Peygamberin hak oluşunu kabul ederek Allah’ın emrine peygamberin sözüne uyup teslimiyet göstermek demektir. (MEB, Dini Terimler Sözlüğü, s. 176.)

İslam, Allah’a itaat etmek, Hz. Peygamber’in din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip dil ile söyleyerek, inandıklarını yaşamak, sözleri ve davranışları ile kabul edip benimsediğini göstermek demektir. İslam, Allah tarafından Hz. Muhammed’e vahiy yolu ile bildirilen ve bütün insanlığa gönderilen son ve hak din anlamına gelir. Nitekim şu ayet bu anlamı desteklemektedir: **“Kim, İslam’dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.”** (Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.)

İslam, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem’den beri peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahî dinlerin ortak adıdır. **“Allah nezdinde hak din İslam’dır...”** (Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.) ayeti bu gerçeği ifade eder.

Peygamberimiz bir hadisîşerifte şöyle buyurmuştur: **“İslam beş esas üzerine kurulmuştur; Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacctmek ve ramazan orucunu tutmak.”** (Buhari, İman, 2.)

BİLGİ KUTUSU

İslam, kişinin kendini bütünüyle Allah'a teslim etmesi, sadece ve tamamıyla O'na kul-luk edip ortak koşmamasıdır. (Mâtürîdî)

İslam, Allah'a tam teslimiyet, hükümlerine boyun eğme ve emirlerine uymaktır. (Eş'arî)

İslam, kalpteki inancı dille ifade edip fiillerle gereğini yerine getirmek suretiyle Al-lah'a takdir ve hükmettiği her hususta boyun eğip teslimiyet göstermektir. (Râgib el-İsfahânî)

İslam, Hz. Peygamber'in haber verdiklerini samimiyetle benimseyip onlara uymaktır. (Seyyid Şerif el-Cürcânî)

İslam, Hz. Muhammed'in temel öğreti ve esaslarını vahiy yoluyla Allah'tan aldığı ve ilk uygulamalarını bizzat kendisinin gerçekleştirdiği, zamanla müslüman toplumlar tarafından insanlığın diğer zihnî ve amelî birikimlerinden de istifade ile geliştirilen din ve dünya görüşünün; insan, toplum devlet gibi insanî konularda kendine has ilke-leri ve felsefesi bulunan tarihî tecrübenin, kültür ve uygarlığın genel adıdır.

(Mustafa Sinanoğlu, TDV, İslam Ansiklopedisi, İslam maddesi, C 23, s.1-2.)

İslam dinine girerek bütün benliği ile Allah'a teslim olan, onun koyduğu ilkelerle barış ve esenliğe kavuştuktan sonra kendisine güven duyan ve başkalarına da güven veren kimseye **Müslüman** denir. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 266.)

3. UYGULAMA

“İbrahim, ne Yahudi ne de Hıristiyan idi fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi.” (A'li İmran suresi, 67. ayet.)

“Allah'a çağırın, makbul ve güzel işler yapan ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardayım’ diyenden daha güzel sözlü kim vardır?” (Fussilet suresi, 33. ayet.)

Bu ayetlerin vermek istediği mesajı aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Kur'an-ı Kerim'de iman ile İslam, bazen aynı bazen farklı anlamda kullanılmıştır. İman ile İslam aynı anlamda kullanılırsa bu durumda İslâm kelimesi, İslam'ın gerekleri olan hükümlerin dinden olduğuna inanmak, İslam'ı bir din olarak benimsemek ve ona boyun eğmek manasına gelir. İslam çok geniş bir kavramdır ve teslimiyet demektir. Şu ayette iman ile İslam aynı anlamda kullanılmaktadır: **“...Ancak ayetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin.” (Neml suresi, 81.ayet.)** Eğer iman ile İslam aynı anlamda kullanılırsa o zaman her mümin Müslimdir, her Müslim de mümindir.

İman ile İslam'ın farklı kavramlar olarak ele alınması durumunda her mümin, Müslim olmakta fakat her müslim, mümin sayılmamaktadır çünkü bu anlamda İslam, kalbin bağlanması ve teslimiyeti değil de, dilin ve organların teslimiyeti, belli amellerin işlenmesi demektir. Bu durumda İslam daha genel bir kavram, iman daha özel bir kavram olmaktadır. Şu ayet-i kerimede iman ile İslam ayrı kavramlar olarak geçmektedir: **“Bedeviler inandık dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama boyun eğdik deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi...” (Hucurat suresi, 14.ayet.)** (TDV, İlmihal, C 1, s.75.)

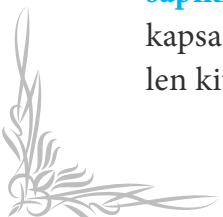
4. İSLAM İNANÇ ESASLARININ ÖZELLİKLERİ

İslam dininin temel inanç esasları nelerdir?

İslam inancı, Allah'a samimi ve içten bir şekilde bağlanmayı gerektirir. İslam'ın inanç esasları itikat olarak isimlendirilir. **İtikat** sözlükte, gönülden bağlanma, kesin karar verme, samimi olarak inanma anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak, dünya ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenme, iman etme anlamına gelir. (MEB. Dinî Terimler Sözlüğü, s.185.)

İslam inancına konu olan hükümler, Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Muhammed'in hadislerinden tespit edilmektedir. İslam dininin inanç esasları; Allah'ın var ve bir olduğuna, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kaza ve kaderin iyi ve kötü yönleriyle Allah'tan olduğuna inanmaktır. Aslında Kur'an-ı Kerim'de zikredilen her şey bir bakıma inanç esasıdır. İnanılması, tasdik edilmesi, doğruluğundan hiç şüphe etmeden gönülden bağlanması gereken bir inanç esasıdır. Bu sebeple, dinî hükümlerin hepsi bir bakıma inanç esasıdır. Müslüman bir kişi de iman konularının Kur'an-ı Kerim'in tamamından oluştuğunun bilincinde olur.

Kur'an-ı Kerim'de; **“Ey İnananlar! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba inanın. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, şüphesiz gerçek bir sapıklığa düşmüştür.”** Nisa suresi, 136. ayeti inanç esaslarının Kur'an'ın tamamını kapsadığını ifade eder. Ayette özetle Allah'a, Peygamberine ve Peygamberine indirilen kitaba iman edilmesi istenmekte ve emredilmektedir.

BİLGİ KUTUSU

İslam dininin iman esasları ilmihal kitaplarında âmentü terimiyle ifade edilir. Terim olarak, iman esaslarını kısa ve öz olarak ihtiva eden metni ifade etmek için kullanılır. Âmentünün metni şudur:

“Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve’l-yevmi’l-âhiri ve bi’l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ ve’l-ba’sü ba’del-mevti hakkun. Eşhedü enlâ ilâheillallâh ve eşhedü enne muhammeden abduhû ve rasûlüh” (Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inandım. Öldükten sonra diriliş haktır. Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim). (TDV, İlmihal, C 1, s.81.)

İMANIN ESASLARI

Allah’a İman

Meleklerle İman

Peygamberlere İman

Kitaplara İman

Kadere İman

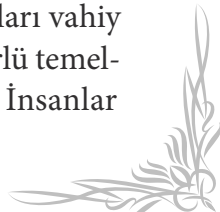
Ahirete İman

Görsel 8: İman, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.

İnanç esaslarının kendilerine has birtakım özellikleri vardır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. İnanç esasları açık ve sadedir. İnsanın bunları algılamasında bir problem olmayacak niteliktedir. Emredilen de yasaklanan da gayet açık bir şekilde belirtilmiştir. İnanç esasları akl-ı selim tarafından kolayca anlaşılabilir. İslam inanç esasları insan fitratına en uygun bir yapıya sahiptir. İnsanın fitrî ve doğal yaratılışı İslam inanç esaslarına uygundur.
2. İslam inanç esaslarını sade ve yalın olduğu için aklını ve iradesini doğru kullanan her insan tarafından kolayca öğrenilir ve kabul edilebilir. Bunun için hiçbir kişi ya da kurumun iznine gerek yoktur. İslam inanç esasları kul ile Allah arasında hiç bir aracı kişi ya da kurumun olmasına izin vermez.
3. İnanç esasları dogmatik değildir. **Dogma:** belli bir konuda ileri sürülen bir görüşün sorgulanamaz, tartışılmaz gerçek olarak kabul edilmesidir. İslam inanç esasları vahiy kaynaklıdır. Hiçbir insanın müdahalesi yoktur. İslam inanç esaslarının her türlü temellendirilmesi, açıklamasının ve yorumlamasının yapılabilmesi mümkündür. İnsanlar

tarafından oluşturulmadığı için de baskı ve zorlama yoktur. İnanç esaslarının kabulü gönülden bağlılıktır. İslam inanç esasları baskı ve zorlamayla kabul edilemez. İslam inanç esasları kalp ve vicdana hitap etmenin yanında kesin delillere ve açık akıl yürütmelere yer verir. Kur'an'da; **“...De ki: Doğru iseniz delillerinizi getirin.” (Bakara suresi, 111.ayet.)** bu duruma işaret etmektedir.

4. İslam inanç esaslarının benimsenmesi insanın hür iradesine bırakılmıştır. Bir insanın kendisine ulaşan ilâhî mesajları kabul edip etmemesi kendi kararına bırakılmıştır. Bu yüzden inanç esaslarında zorlama yoktur. Bu konu ile ilgili bir ayette; **“Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğûtu reddedip Allah’a inanırsa kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah iştir ve bilir.” (Bakara suresi, 256. ayet.)** buyrulmaktadır.

İslam inanç esaslarını kabul edip etmemek kişinin kendi sorumluluğudur. Kur'an'da bu konu ile ilgili olarak **“De ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” (Kehf suresi, 29.ayet.)** buyrulmaktadır.

5. İslam inanç esasları insan fıtratına en uygun bir yapıya sahip olduğu için insana dünya ve ahiret saadetini sağlar. İslam inanç esaslarını kabul eden bir kişi hem ümit hem de korku içinde olmalıdır. Zira Yüce Allah hem Gaffar'dır hem de Kahhar. Yani bağışlama-sı da vardır, kahrı ve perişan etmesi de vardır. Bu yüzden inanan bir kişi denge insanı olmalıdır.

İslam inanç esaslarını kabul edenler, Allah'ın rahmetine karşı sonsuz bir ümit içinde olmalıdırlar. Allah'ın rahmetinden ümit kesmek inanan bir insanın özelliği değildir. Bu konu ile ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **“Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.” (Yusuf suresi, 87. ayet.)**

İslam inanç esaslarını kabul eden bir kişinin hayatı korku ve ümit içinde geçmelidir. İnanç esaslarını kabul eden bir insan, Allah'ın rahmetine güvenerek azabından emin olmamalı; inanmayan bir kişi de Allah'ın rahmetinden ümit keserek O'nun kapısına başvurmadan geri durmamalıdır. Bu yüzden korku ve ümit içinde olmak her insan için gereklidir. Kur'an'da **“...Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir.” (A'raf suresi, 167. ayet.)** buyrulması korku ve ümidi bir arada ve sürekli yaşamak gerektiğini göstermektedir.

İslam inanç esasları insana korku ve ümit arasında dengede olmayı öğretir. İnsan korku ve ümit arasında Allah'ın (c.c.) rahmetini dilemelidir. Kur'an-ı Kerim'de **“...Allah'a (azabından) korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Şüphesiz, Allah'ın rahmeti iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlara yakındır.” (A'raf suresi, 56. ayet)** buyrulmaktadır.

İslam'ın bütün inanç esasları Allah'a imanla başlar. İncanın esas ve özünü Allah'ın bir, eşsiz ve benzersiz olduğuna iman oluşturur. Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini kabul edip, O'nu tek ve eşsiz yaratıcı olarak kabul etmek tevhid kavramıyla ifade edilir. Bütün inanç esasları Allah'a imana ve O'nun birliği esasına dayanmaktadır çünkü Allah'a imanın içerisinde, gönderdiği peygamberi kabul etmek, indirdiği kitabı benimsemek ve kitabında zikrettiği hususları tasdik etmek vardır.

Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancıyla ilgili İhlas suresinde şöyle buyrulur: **“De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir.” (İhlas suresi, 1-4. ayetler.)**

Tevhid inancı, bütün peygamberlerin tebliğ ettiği inanç esaslarının temelini oluşturur. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir: **“Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, ‘Şüphesiz, benden başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet edin’ diye vahyetmişizdir.” (Enbiya suresi, 25.ayet.)**

Allah'ın varlığına inanmakla birlikte O'nun vasıfları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Varlığına inandığımız Allah'ı sıfatlarıyla tanımalı, O'nun bizimle ve bütün varlıklarla ilişkisini anlamalıyız. Kur'an-ı Kerim pek çok ayet bizlere Allah'ı tanıtır. Bizler Yüce Allah'ı Kur'an'da geçen ve Peygamberimizin bildirdiği isimlerinden tanırız. Yüce Allah'ın bütün isimleri için **esmâ-i hüsnâ** kavramı kullanılır. En güzel isimlerin Allah'a ait olduğunu Kur'an bizlere şöyle bildirir: **“Allah, kendisinden başka ilâh olmayandır. En güzel isimler O'na mahsustur.” (Tâhâ suresi, 8.ayet.)** Başka bir ayette de; **“...En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. O galiptir, hikmet sahibidir.” (Haşr suresi, 24.ayet.)** buyrulmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

Esmâ-i Hüsnâ

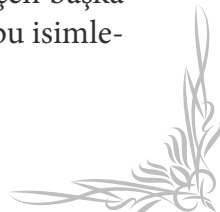
Allah'ın zatını, sıfatlarını ve fiillerini en güzel şekilde tanımlayan Allah'a ait güzel isimlerdir. Allah'ın yücelik ve aşkınlığını ifade eden, zikir ve dualarda kullanılan ve duaların kabul olmasına vesile olan, kalplere huzur veren Yüce Allah'ın isimleridir. Allah, esmâ-i hüsnâ aracılığı ile gereği gibi tanınabilir.

“Esmâ-i hüsnâ Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin. İsimleri konusunda sapkınlığa yeltenenleri terk edin. Onlar yaptıklarının cezasını göreceklerdir.” (Araf suresi, 180. ayet.)

(MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 78.)

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geçen pek çok ismi vardır. Bizler Allah'ı güzel isimleriyle tanımalı, O'na iman ve itaat etmeliyiz. Kur'an'da **“En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasına çarptırılacaklardır.” (Araf suresi, 180. ayet.)** buyrularak, esmâ-i hüsnâ ile dua etmemiz emredilmiştir.

Peygamberimizin bir hadisinde: **“Allah Teâlâ'nın doksan dokuz isminin olduğu ve bunları sayanın cennete gireceği bildirilmektedir.” (Buhari, Tevhid 12.)** Ancak Allah'ın isim ve sıfatları 99 isimden ibaret değildir. Allah'ın ayet ve hadislerde geçen başka isimleri de vardır. Hadiste 99 sayısının zikredilmesi, sınırlama anlamına değil, bu isimlerin Allah'ın en meşhur isimleri olması sebebiyledir.

Esmâ-i hüsnâ bizlere Yüce Allah'ı tanıtmakla birlikte O'nun kâinatla ilişkisini de göstermektedir. Örneğin, Allah'ın "Hayy" ismi, bütün canlılara hayat verdiğini; "Hâlık" ismiyle bütün canlıları yarattığını öğrenmekteyiz. Ayrıca bu isimlerin insan davranışları üzerinde de etkileri vardır. Şöyle ki; Yüce Allah'ın Basîr (gören), olduğunu bilen bir kimse her ortamda davranışlarına dikkat eder. Allah'ın Semî (işiten) olduğuna inanan bir insan, yalandan uzak durur, dilini kötü sözden alıkoyar.

"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir (diridir), kayyumdur. (yaratıklarını koruyup bizzat yönetendir) Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaât edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür." (Bakara suresi, 255. ayet.)

"O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.

O, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.

O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah'tır. Güzel isimler O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu teşbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Haşr suresi, 22-24. ayetler.)

İslâm inanç esasları, bir bütündür ve bölünme ve parçalanma kabul etmez. Bu esaslar zamana ve mekânâ göre, kişi ve topluma göre değişiklik göstermez. Bu yüzden bir Müslüman için, bir mümin için, inanç esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak söz konusu olamaz. İnanç esasları kesin bilgi verir. İnanç esaslarının verdiği bilgilerden şüphe edilmez. İnanç esaslarından şüphe duymak, kişiyi iman dairesinden çıkarır. İnanç esasları arasında bölünme ve ayırım yapmanın kişiyi dinden çıkaracağına dair Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Allah'ı ve peygamberlerini inkar edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu; İşte gerçekten kafirler bunlardır ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."** (Nisa suresi, 150-152. ayetler.)

5. KUR'AN'DAN MESAJLAR: NİSÂ SURESİ, 136. AYET

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي آتَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

“Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur.” (Nisa suresi, 136. ayet.)

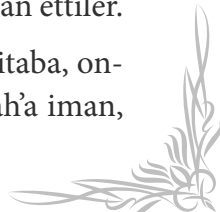
Bu ayette iman esasları ve iman esaslarına nasıl iman edilmesi gerektiği bizlere bildiriyor. Ayrıca iman esaslarını kabul etmeyen kimselerin durumuna değiniliyor.

Kur’an-ı Kerim geldikten sonra yeryüzünde yaşayan ve iman etmek isteyen insanlar Allah’a, meleklerle, Kur’an-ı Kerim’e ve ondan önce gönderilen kitaplara (halen geldikleri gibi korunmamış olsalar bile daha önce de kitapların indirilmiş bulunduğuna), son peygamber Muhammed Mustafa’ya ve ondan önce gönderilen peygamberlere ve ahiret gününe iman etmek durumundadırlar. Bunlardan birine bile inanmayan kimselerin imanı geçerli değildir. Bunlardan birini bile inkâr eden kimseler “doğru, hak, geçerli, kurtarıcı” imana kavuşamamış, hak dinden sapmış sayılırlar. (Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C 2, s. 160-161.)

Bu ayette iman eden kimselere, “Ey iman edenler! İman ediniz” denilmektedir. Bu ilk bakışta bazı kimselere tuhaf gelebilir. Fakat aslında “iman” kelimesi, burada iki anlamda kullanılmıştır. Birincisi, bir insanın küfürden vazgeçip iman etmesi ve ehli imandan sayılması anlamındadır. İkincisi, bir insanın tüm kalbiyle iman etmesi ve ciddi bir şekilde ihlasla düşüncelerini, zevklerini, sevgilerini, hayat tarzını, dostluk ve düşmanlıklarını, ilişkilerini inancına uygun bir biçime sokması, buna uygun arkadaşlıklar kurması, düşmanlıklarını ona göre ayarlaması ve tüm çabalarını inancına uygun bir yapıya sokması anlamındadır. Bu ayet, birinci anlamda Müslüman olanlara, ikinci anlamda, yani tam bir mümin olmalarını emretmektedir. (Mevdudi, Tefhimul Kur’an, C 1, s. 40.)

Rivayet edildiğine göre Yahudi hahamlarından bir topluluk, Resulullah’a gelmişler: “Ey Allah’ın Resûlü biz, sana, kitabına, Musa’ya, Tevrat’a ve Üzeyr’e iman ediyoruz ve bunlardan başka kitapları ve peygamberleri tanımıyoruz” demişlerdi. Peygamberimiz de: “Hayır, Allah’a, bütün peygamberlerine, Muhammed’e ve kitabı Kur’an’a ve ondan önceki her kitaba iman ediniz” buyurdu. “Yapmayız” dediler. Bu ayet nazil oldu ve hepsi iman ettiler.

Dikkate şayandır ki iman fıkrasında “Allah’a, Resulüne, Resulüne indirilen kitaba, ondan önce indirilmiş olan kitaba” diye dört şeye iman belirtilmiştir. Bu da “Allah’a iman,

Peygambere iman, kitaplara iman” diye üç mertebede özetlenebilir. Hâlbuki küfür fıkrasında, “Allah’ı inkâr, meleklerini inkâr, kitaplarını inkâr, peygamberlerini inkâr, ahiret gününü inkâr” diye melekler ve ahiret günü de eklenerek beş şey açıklanmış, hem de Resûl’e diğer Resûller de eklenmiştir.

Bu ayette, Allah’a, Peygamber’e ve bütün kitaplara iman etmek, bütün peygamberlere, meleklerle ve ahiret gününe imanı da içine almaktadır. Bir insanın Allah’a, Peygamber’e ve kitaplara iman ettiğini iddia edip de peygamberlerden birini, melekleri veya ahireti inkâr kalkışması ve bu hususta gelmiş olan ayetleri tevile çalışması ihtimali bulunduğundan, bunları inkâr edenlerin Allah’ı da inkâr etmiş oldukları bilhassa açıklanmıştır. (Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, C 3, s. 119-120.)

İman esasları Kur’an-ı Kerim’in pek çok ayetinde karşımıza çıkmakla birlikte peygamberimiz Hz. Muhammed de (s.a.v.) bir çok hadisleriyle bu esaslardan bahsetmiştir. Bunlardan en meşhuru Cibril hadisi diye anılan hadisi şeriftir.

Hz. Ömer (r.a.) anlatıyor, “Bir gün Resûlullah’ın (s.a.v.) yanında iken bir adam çıkageldi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah ve üzerinde herhangi bir yolculuk belirtisi yoktu. Üstelik aramızda onu tanıyan da yoktu. Peygamber’in (s.a.v.) yanına oturdu; dizlerini onun dizine dayayıp ellerini uylukları üzerine koydu.

‘Ey Muhammed! Bana İslam’ı anlat.’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **‘İslam, Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmen; namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve eğer gücün yetiyorsa hacca yerine getirmendir.’** Bu sözler üzerine adam, ‘Doğru söyledin!’ dedi. Biz ise adamın hem soru sorup hem de onu tasdik etmesine şaşırdık.

Sonra, ‘Bana iman anlat.’ dedi. O da, **‘İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve iyisi ve kötüsüyle kadere inanmandır.’** şeklinde karşılık verdi. Adam yine, ‘Doğru söyledin!’ deyip peşinden, ‘Bana ihsanı anlat.’ dedi. O da şöyle söyledi: **‘İhsan, Allah’ı görüyor gibi ibadet etmendir çünkü sen O’nu görmeden de O seni görmektedir...’** (Müslim, İman, 1.)

NELER ÖĞRENDİK?

Din kavramını, din kavramının Kur'an'daki farklı anlamlarını ve İslam âlimlerinin yaptığı din tanımlarını öğrendik.

Din; sözlükte âdet, yol, gidişat, ceza, mükâfat, hesap, boyun eğme, kulluk, itaat anlamlarına gelir. Terim olarak ise, Allah (c.c.) tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen, akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleriyle hayırlı olan şeylere sevk eden ilahî kurallar bütünüdür. Kur'an-ı Kerim'de din kelimesi doksan iki yerde geçer. Bu ayetlerde başlıca şu anlamlarda kullanılır: itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslâm, şeriat, hudûd, âdet, ceza, hesap, millet.

İslam âlimlerinden Seyyid Şerif Cürcânî dini şöyle tanımlar: “Din, akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilâhî bir kanundur.”

Dinin insan hayatındaki önemini öğrendik.

Din, insanın bir yönden korku ve acizlikle, diğer yönden sevgi ve güvenle tabiatüstü ve kudret sahibi olan varlığa yani yüce Allah'a bağlanmasıdır. Bu bağlılık insanın yaratana yönelmesini, derin bir saygı ve samimiyetle O'na açılmasını sağlar. Din, insanı hem içten hem dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir. Din, insana kuvvetli bir irade ve sağlam bir karakter kazandırır. Din aynı zamanda toplumları yükselten, onların gelişmesini sağlayan bir kurumdur.

İman ve İslam kavramlarını ve bunların arasındaki ilişkiyi öğrendik.

İman; sözlükte inanmak, güvenmek, inanç, bir şeyin doğruluğunu hiçbir şüphe duymadan kabul etmek demektir. Terim olarak iman, Allah'ın (c.c.) kitabı Kur'an-ı Kerim'e ve Peygamber'imiz (s.a.v.) aracılığıyla bize bildirdiği bütün bilgi ve mesajlara inanmaktır.

İslam, sözlükte teslimiyet, barış ve kurtuluş anlamlarına gelir. Terim olarak ise Allah (c.c.) tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v) vahiy yolu ile bildirilerek bütün insanlığa gönderilen son ve hak din, Müslümanlık anlamlarına gelir.

İman inanılması gereken hususları kalbin tasdik etmesidir. İslam ise amel ve davranışlarla kalbin tasdik ettiği şeylerin davranışlara yansımalarıdır.

İslam inanç esaslarının özelliklerini öğrendik.

İslam dininin inanç esasları, herkesin anlayabileceği sadelik ve yalınlıktadır. İnanç esasları hiçbir şekilde kul ile Allah arasına bir kişinin veya kurumun girmesine izin vermez. İslam inanç esasları dogmatik değildir. İnanç esasları insanlar veya kurumlar tarafından baskı ve zorlamayla kabul edilmez. Bu yüzden inanç esaslarında insanın hür iradesi esas alınır. İslam inanç esasları kişiye ebedî kurtuluş için korku ve ümit arasında yaşamayı tavsiye eder.

Nisa suresi, 136. ayetin vermek istediği mesajı öğrendik.

“Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse derin bir sapıklığa düşmüş olur.” (Nisa suresi, 136. ayet.)

Bu ayet, iman esaslarının içeriğini ve iman esaslarına nasıl iman edilmesi gerektiği bizlere bildiriliyor. Ayrıca iman esaslarının bir bütün olduğunu, bölünme ve parçalanma kabul etmeyeceği mesajını bizlere veriyor. İman esaslarını kabul etmeyen kimselerin durumuna da değiniliyor.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi din kavramı için söylenemez?

- A) Akıl sahibi insanların özgür tercihleridir.
- B) Samimi ve içten duygularla kabul edilmelidir.
- C) İnsanların dünya ve ahiret mutluluğunu hedefler.
- D) İnsanın yersiz korkuları nedeniyle ortaya çıkmıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisi İslam inanç esaslarının özelliklerinden biridir?

- A) İnsan ürünü değil vahiy kaynaklıdır.
- B) Ailenin baskısı sonucunda kabul edilir.
- C) Şek ve şüphe ile kabul edilmelidir.
- D) Anlaşılması meşakkatli ve zordur.

3. İslam inanç esaslarının temeli aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- A) Tekbir B) Tevhid C) Cihad D) Takva

4. I. İnsanların hayatını düzenleyen bir nizamdır.

II. İnsanların güvenli ve huzurlu hayatlarının kaynağıdır.

III. İnsanın maddi sıkıntılarına karşı en büyük sığınağıdır.

IV. İnsanlara yön vererek onları iyi ve faydalı şeyler yapmaya yöneltir.

V. İnsana birlikte yaşamanın verdiği hak ve sorumlulukları hatırlatır.

Dinin insan hayatındaki yeri ve önemi ile ilgili yukarıdakilerden hangisinin etkisi diğerlerine göre daha azdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) II – IV D) III – V

5. Yüce Allah'ın, tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması, haniflik, tevhid ve İslam inancıdır. İnsanın yaratılışında bulunan ve hayatı anlamlandırma çabalarına yön veren, çalışmakla elde edilemeyen ve inanmayı da içeren, insanın doğuştan getirdiği yetenektir.

Hakkında bilgi verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fıtrat B) Huy C) Ahlak D) İman

6. “Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur.” (Nisa suresi, 136. ayet.)

Bu ayette inanç esaslarından hangisine değinilmemiştir?

- A) Kitaplara iman
B) Ahirete iman
C) Kaza ve kadere iman
D) Peygamberlere iman

7. **Ayet ve hadislerde Allah’a nispet edilen isimler aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?**

- A) Zül Celali ve’l İkrâm
B) El- vacibul vücud
C) Edille-i Şerriyye
D) Esmâ-i Hüsnâ

8. “Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, ‘Şüphesiz, benden başka hiçbir ilah yoktur. Öyleyse bana ibadet edin.’ diye vahyetmişizdir.” (Enbiyâ suresi, 25. ayet.)

Bu ayette vurgulanan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bütün peygamberlere vahiy indirildiği
B) Peygamberlerin Allah tarafından seçildiği
C) Peygamberlerin tebliğinin temelinde tevhid olduğu
D) Hz. Muhammed’den önceki peygamberlere de kitap verildiği

9. “Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâğûtu reddedip Allah’a inanırsa kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah یشitir ve bilir.” (Bakara suresi, 256. ayet.)

Bu ayette İslâm inanç esaslarının hangi özelliği ön plana çıkmaktadır?

- A) Hür iradeye dayalı olması
B) Vahiy kaynaklı olması
C) Dengeyi esas alması
D) Sade ve yalın olması

10. **İslâm inanç esaslarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Kabul edip etmemek kişinin kendi sorumluluğudur.
B) Anlaşılması ve kabul edilmesinde aklın rolü yoktur.
C) Bütün olarak kabul edilmesi gerekir.
D) Temelinde tevhid ilkesi yer alır.

3. ÜNİTE

İSLAM VE İBADET

● Hazırlık Soruları

1. İslam dinine göre insan niçin ibadet etmelidir?
2. İbadet ile ilgili kavramları araştırınız.
3. İbadetlerin birey ve toplum hayatındaki katkılarını araştırınız.

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. İslam dinindeki ibadet kavramını ve ibadetin kapsamını açıklayacaksınız.
2. İslam'da ibadetlerin yapılış amacını ve önemini fark edeceksiniz.
3. İbadet ile ilgili önemli kavramları öğreneceksiniz.
4. İslam'da ibadetlerin temel ilkelerini öğreneceksiniz.
5. İbadetlerin, bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini fark edeceksiniz.
6. Bakara suresi 177. ayette verilen mesajları öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- ibadet
- mükellef
- salih
- amel
- ihlas

1. İSLAM'DA İBADET VE KAPSAMI

İnsan, yaratılmışların en üstünü ve en güzel şekilde yaratılmış olanıdır. Yüce Allah (c.c.) insanı diğer varlıklardan ayrı ve üstün yaratmıştır. Bu durum bir ayette şöyle ifade edilmektedir: **“Biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (Tin suresi, 4.ayet.)** Başka bir ayette ise **“Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.” (İsra suresi, 70. ayet.)** buyrulmaktadır.

Yüce Allah (c.c.) insanı aklını kullanma, düşünme ve irade hürriyeti gibi hiçbir varlığa bahsedilmeyen üstün kabiliyetlerle donatmıştır. Verilen bu nimet insanı diğer varlıklardan ayrı ve üstün bir konuma çıkarmıştır. Ayrıca dünyadaki her şey insan için yaratılmıştır. Bir ayette her şeyin insan için yaratıldığı şu şekilde vurgulanmaktadır: **“O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök hâlinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Bakara suresi, 29. ayet.)**

Varlıklar içinde özel bir yeri olan insanın yaratılmasının derin bir anlamı ve yüce bir amacı vardır. Kur'an-ı Kerim, insanın başıboş ve amaçsız değil aksine yüce gayeler için yaratılmış olduğunu bizlere hatırlatır. İnsan; yaratıcısını tanımak ve O'na ibadet etmek için yaratılmıştır. Bu durum Zariyat suresi, 56. ayette şöyle geçmektedir: **“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”** Başka bir ayette de **“O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” (Mülk suresi, 2.ayet.)** buyrularak insanın yaratılış gayesinin Yüce Allah'ın (c.c.) iradesi doğrultusunda bir hayat yaşamak olduğu vurgulanmaktadır.

Yüce Allah (c.c.), kendisine kulluk etmek için yarattığı insanı başıboş bırakmamıştır. İnsanlara kendi içlerinden peygamber görevlendirerek kendisine nasıl kulluk edileceğini ve razı olacağı hayatı onlara bildirmiştir. Bu durum ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) ile başlamış ve son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar devam etmiştir. Allah her topluma peygamber göndermiş ve bütün peygamberler insanları Allah'a (c.c.) inanmaya, ibadet etmeye ve O'nun rızası doğrultusundaki bir hayata davet etmişlerdir.

Görsel 2: İbadet, kulun yaradaniyla buluşmasıdır.

Sözlükte “boyun eğme, alçakgönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma” anlamlarına gelen **ibadet** dinî bir terim olarak insanın Allah'a (c.c.) saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlardır. (Mustafa Sinanoğlu, “İbadet” maddesi, İslam Ansiklopedisi, C 19, s.233.) İbadet, Allah (c.c.) karşısında boyun bükmenin ve O'na olan sevginin sonucu ve göstergesidir. **“Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım isteriz.” (Fatiha suresi, 5. ayet.)** ayeti ibadetin yalnızca Allah (c.c.) için yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca başka bir ayette de **“(Ey**

³(a.s.): Aleyhisselam: “Selam onun üzerine olsun” anlamına gelir. Hz. Muhammed dışındaki peygamberler, melekler ve Kur'an'da adı geçen yüce kişilerin ismi anıldığında söylenir.

Muhammed!) De ki: “Şüphesiz benim namazım da diğer ibadetlerim de yaşamam da ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (En’am suresi, 162. ayet.) buyrulurak ibadetlerin sadece Allah (c.c.) olması gerektiği vurgulanmaktadır çünkü insanı yaratan, yaşatan, her türlü nimet veren ve öldüren Allah’tan (c.c.) başka, ibadete lâyık olan hiçbir varlık yoktur.

İbadetin kendi içinde bir özel bir de genel anlamı vardır. Özel anlamda ibadet, Yüce Allah (c.c.) tarafından emredilen ve Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından nasıl yapılacağı öğretilen, niyete bağlı olarak gerçekleştirilen, yaratana karşı saygı ve boyun eğmeyi ifade eden ve yapana sevap kazandıran belirli davranış biçimleridir. İbadet yaygın olarak bu özel anlamda kullanılmaktadır. Özel anlamda ibadete, İslam’ın temel şartlarını teşkil eden namaz, oruç, zekât ve haccın yanında kurban kesme, örnekleri verebiliriz.

Bu ibadetlerin yerine getirilmesi için dinin belirlediği bir vakit vardır. Bu gibi ibadetlerin bir başlangıç bir de bitiş vakti vardır. Bunlar vaktinden önce yerine getirilemezler. Dinen geçerli bir mazeret olmadan vaktinden sonraya bırakılmamalıdır. Ayrıca bu tür ibadetlerin yerine getirilmesinin şekli dinimiz tarafından belirlenmiş kişilerin tercihlerine bırakılmamıştır.

Genel anlamda ibadet, yükümlü olan herkesin Allah’a (c.c.) karşı duyduğu saygı ve sevginin sonucu olarak O’nun rızasına uygun ve iradeye dayalı olarak yaptığı bütün davranışlarını içine alır. Buna göre İslam’ın temeli olan ibadetlerin dışında ayrıca Allah’ın (c.c.) rızasını kazanmak için yapılan her söz ve davranış ibadet olarak nitelendirilir. Bu niyetle fert ve toplum yararına gerçekleştirilen iyi, güzel, faydalı ve olumlu olan her davranış ibadet sayılır.

BİLGİ KUTUSU

Salih amel

1. İyi, güzel, yararlı iş ve davranış.

“İman eden kadın olsun erkek olsun kim salih amel işlerse onlara güzel bir hayat yaşatacağız. Onların sevaplarını yaptıklarının kat kat fazlasıyla vereceğiz.” (Nahl suresi, 97.ayet.)

2. Dayanaklarını Kur’an-ı Kerim ve sünnetten alan, insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işler.

“Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyan içindedir ancak iman edip de salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir)” (Asr suresi, 1-3.ayetler.)

(MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s.321.)

Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin hadis-i şeriflerinde temel ibadetlerin dışında salih amel olarak zikredilen örneklerden bazıları şunlardır:

Güzel söz söylemek

Birisine yol göstermek

Anne babaya iyilik etmek

Bir ihtiyara saygı göstermek

Karşılaştığı kimseye selam vermek

Bilgilerimizi başkalarıyla paylaşmak

Bir öğrencinin masraflarını karşılamak

Eziyet veren bir engeli yoldan kaldırmak

İnsanlar arasında adaletle hüküm vermek

İyiliği tavsiye edip kötülükten alıkoymak

Bir öksüzün ya da yetimin başını okşamak

Karşılaştığı mümin kardeşine tebessüm etmek

Bineğine binmek isteyen kişiye yardım etmek

Ailesinin nafakasını temin etmek için çalışmak

Görsel 3: Allah rızası için yapılan her güzel iş, salih ameldir.

1. UYGULAMA

“Allah’a çağırın, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardım.’ diyenden daha güzel sözlü kimdir?” (Fussilet suresi, 33.ayet.)

Bu ayete göre iyi bir Müslümanın özellikleri neler olmalıdır? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Kur'an-ı Kerim'de geçen salih amel ile ilgili bazı ayetler:

“İnanan ve salih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, ebedî kalacakları ve içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır...” (İbrahim suresi, 23. ayet.)

“İnanan ve salih amel işleyenler için, mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır.” (Ra'd suresi, 29. ayet.)

“İman edip salih amel işleyenler var ya; onları içinden ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennet köşklerine yerleştireceğiz. Böyle iyi iş yapanların mükâfatı ne güzeldir!” (Ankebut suresi, 58. ayet.)

“Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar insanların en hayırlıdır.” (Beyyine suresi, 7. ayet.)

“Her kim de iman eder ve salih amel işlerse ona mükâfat olarak daha güzeli var...” (Kehf suresi, 88. ayet.)

“Mü'min olarak, erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” (Nisa suresi, 124. ayet.)

“Yoksa biz iman edip salih ameller işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız?...” (Sâd suresi, 28. ayet.)

“İman edip salih amel işleyenlerin, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hâllerini düzeltmiştir.” (Muhammed suresi, 2. ayet.)

İbadet, Yüce Allah'ın (c.c.) sadece yapılmasını emrettiği ameller değildir. Aynı zamanda Allah (c.c.) tarafından yapılması yasaklanan iş ve davranışlardan uzak durmak da ibadet kapsamına girer. Emirlerin yerine getirilmesinde gözetilmesi gereken niyet, yasaklardan kaçınmakta da gözetilmelidir. İbadetler, Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek ve O'nun rızası kazanmak için yerine getirilmelidir. Bu yüzden Kur'an'da yasaklanan, adam öldürme, faiz, domuz eti, hırsızlık, yalan, giybet, iftira, içki, kumar ve zinadan Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirme niyetiyle uzak durulduğunda ibadet olarak değerlendirilir.

2. İSLAM'DA İBADETİN AMACI VE ÖNEMİ

İnsanın yaratılışının gayesi, Yüce Allah'a (c.c.) ibadet etmek ve O'nun rızasını kazanmaya çalışmaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilmiştir: **“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat suresi, 56.ayet.)** İbadet, kişinin kendisini yaratan Yüce Yaratıcı karşısında boyun bükme, O'na olan saygısının ve sevgisinin bir sonucu ve göstergesidir. Bu yüzden İslam'da ibadetin temel amacı, ibadeti Allah (c.c.) için yapmak, O'nun rızasını kazanmaya çalışmak ve nimetlerine şükretmektir.

İbadet, Allah (c.c.) emrettiği için doğrudan Allah'a yapılır. **“Ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz.” (Fatiha suresi, 5.ayet.)** bu ilkeyi açıkça ifade etmek-

tedir. İnsanları yoktan var eden, onları yaşatan ve eşsiz nimetlerle donatan Yüce Allah'tır (c.c.). Bu yüzden ibadete lâyık O'ndan bir başka varlık yoktur. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulmuştur: **“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz.” (Bakara suresi, 21. ayet.)**

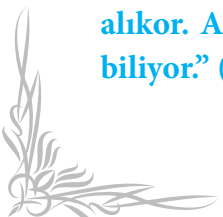
Bir davranışın ibadet olabilmesi için, inanılarak, samimiyetle, iyi niyetle ve dünyaya ait bir menfaat beklemeden yapılması gerekir. Bu nedenle ibadet, gösteriştan uzak, hiçbir karşılık beklemezsiniz yalnız Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek ve O'nun rızasını kazanmak için yapılmalıdır. İnsan kendisine verilen sayısız nimetlere şükretmek için ibadet etmelidir çünkü Yüce Allah (c.c.) evrendeki her şeyi insan için yaratmış ve onun hizmetine sunmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir: **“Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren, nehirleri de hizmetinize sunandır. O, düzenli seyreden Güneş'i ve Ay'ı sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü sizin emrinize verendir. O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız...” (İbrahim suresi, 32-34. ayetler.)**

İbadet, Yüce Allah'ın (c.c.) kulları üzerindeki hakkıdır. İbadet, Yaratıcı'nın huzurunda insanı değerli kılan bir olgudur. İbadet, insanın sahip olduğu her şeyi bahşeden Allah'a karşı bir şükürdür. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurur: **“Hepiniz her gün her bir eklemi karşılığında bir sadaka (borcu) bulunarak sabahlar. (Kişinin kıldığı) her namaz kendisi için bir sadakadır. (Tuttuğu) her oruç bir sadakadır. (Yaptığı) her hac bir sadakadır. Her tesbih bir sadakadır, her tekbir sadakadır.” (Ebu Davud, Tatavvu', 12.)**

İbadet, Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmaktır. İbadetin zikir, fikir ve şükür olmak üzere üç boyutu vardır. İbadetin zikir boyutu, Allah (c.c.) inancını zihinde sürekli canlı tutmak, O'nu anmaktır. Fikir boyutu, Allah'ın (c.c.) sıfatlarını ve evrende yarattığı eşsiz güzellikleri düşünmektir. Şükür boyutu ise verilen bütün nimetlerine karşı Allah'a teşekkür etmektir.

İbadet, insanın yaratıcı karşısındaki değerini ve O'na karşı olan sorumluluğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. İnsan ibadet ederek yaratıcısının büyüklüğünü ve yüceliğini kavrar. İbadetiyle O'na yakın olmak ister. O'nun rahmetinden ve merhametinden faydalanmak ister. Yaptığı hata ve kusurlarınıv bağışlanmasını talep eder.

İbadet, insanın Allah'a (c.c.) olan inancını pekiştirir. O'na olan sevgisini artırır. İbadet insanda bir ümit ve iyimserlik meydana getirir. Bu duygu onu daima iyi işlere yönelmeye, kötülüklerden de kaçınmaya teşvik eder. Böylece ibadet eden insanın ahlakı güzelleşir. Kur'an-ı Kerim'de bu hususa şöyle işaret edilir: **“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor.” (Ankebut suresi, 45. ayet.)**

İbadet, Allah (c.c) ile iletişimin canlı tutulmasıdır. İbadet ile sürekli canlı tutulan iletişim insana ahlaki erdem kazandırır. Erdemli olmak insanın sorumluluk bilincine sahip olmasını sağlar. Bu sorumluluk sayesinde insan söz ve davranışlarında daha dikkatli olur. İbadet, insana Yüce Allah'ın emrini yerine getirme mutluluğu ve huzuru sağlar. İbadeti hayat tarzı hâline getiren insan, yaratıcısıyla, kendisiyle ve çevresiyle barışık hâle gelir. İbadet, insana dünya ve ahiret mutluluğu kazandırır.

Görsel 4: İbadet, Allah'a duyulan sevgi ve saygıdır.

3. İSLAM'DA İBADET YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Yüce Allah (c.c.), akıl ve irade ile diğer canlılardan farklı ve üstün yarattığı insanı, çeşitli kabiliyetlerle donatmıştır. İnsanı dilediğini seçme ve yapabilme hürriyetine sahip kılarak yaptıklarından sorumlu tutmuştur. **“İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder.” (Kıyamet suresi, 36. ayet.)** diyerek bu dünyada sorumluluklarının olacağı bildirilmiştir. Bunun için de Yüce Allah (c.c.) gönderdiği peygamberler ve kitaplarla insanlara sorumluluklarını her zaman hatırlatmıştır.

İslam'da dinin emir ve yasakları karşısında sorumluluk ve yükümlülük taşıyan kişilere **mükellef** denir. İnsan, Allah (c.c) tarafından kendisine teklif edilen kulluk görevlerini kabul etmiş olduğu için mükelleftir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilmektedir: **“Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi...” (Ahzap suresi, 72. ayet.)**

Akli dengesi yerinde olan ve ergenlik çağına ulaşmış bulunan herkes dinin emir ve yasakları karşısında sorumludur. Akıl nimetinden yoksun olan ve irade kabiliyeti bulunmayan (çocukluk, uyku, baygınlık, delilik gibi) kimselerin İslam'da ibadet yükümlülüğü yoktur. Mükellef sayılmayan durumlardan bazıları hadis-i şerifte şöyle sıralanmıştır: **“Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır (yaptıklarından hesaba çekilmezler); uyanıncaya kadar uyuyandan, genç oluncaya yani aklı erinceye kadar çocuktan ve akli dengesi bozuk olanlardan.” (Tirmizi, Hudud, 1.)**

Yükümlülük konusunda Yüce Allah (c.c.), hiç kimseye gücünün üstünde bir sorumluluk yüklememiştir. Bu konuda bir ayette: **“...Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz...” (En'am suresi, 152. ayet)** buyrulmaktadır. Ayrıca Yüce Allah (c.c.), hiç kimseyi gücünün yetmediği ibadetlerle sorumlu tutmamıştır. Bakara suresi, 286. ayette şöyle buyrulur: **“Allah her şahsı ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar...”**

BİLGİ KUTUSU

“... Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanılsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!” (Bakara suresi, 286. ayet.)

İslam'da özgür iradesiyle hareket edebilecek yaş ve olgunluğa gelmiş olan mükellef kimselerin davranışlarına **ef'al-i mükellefin** denir. Bu davranışlar dinî bakımdan değerlendirilmeye tabi tutulur. Bu değerlendirme sonucunda her bir davranış farz, vacip, sünnet, mendup, mübah, haram ve mekruh şeklinde dinin verdiği nitelik veya değer yargısı kazanır.

BİLGİ KUTUSU

Ef'al-i mükellefin

Dinen sorumluluk çağına gelmiş bireylerin iyi ve kötü olan bütün davranışları ve bunlarla ilgili hükümlerdir. Allah'ın yapınız veya yapmayınız şeklinde isteklerine muhataap olan insanların yapmış olduğu iş ve davranışlardır. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s.67.)

Ef'al-i mükellefin

Farz	Vacip	Sünnet	Mendup	Mübah	Haram	Mekruh
------	-------	--------	--------	-------	-------	--------

Farz: Sözlükte bir şeyi kesinleştirmek, takdir etmek, pay ve parçalara ayırmak, belirlenmiş şey ve pay anlamlarına gelir. Terim olarak ise Allah ve Resûlü'nün mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı tarzda istediği fiil demektir.

Farz, dinen sorumlu sayılan her Müslüman tarafından yapılması kesin olan emirlerdir. Dinen emredilen işler bazen olumlu anlamda bazen de olumsuz anlamda olabilir yani bazı emirlerin yapılması farz olduğu gibi, bazı emirlerin de yapılmaması farzdır. Örneğin, namaz kılmak dinen kesin olarak emredilen bir farzdır. Allah (c.c.) tarafından yasaklanan içki içmek, kumar oynamak, hırsızlık yapmak, yalan söylemek gibi davranışları yapmamak da farzdır.

Farzların yapılmasında büyük sevaplar vardır. Özürsüz yere terk edilmesi cezayı gerektirir. Müslüman olan herkes dinin farz kıldığı bütün fiilleri kayıtsız şartsız yerine getirmekle yükümlüdür.

Farzlar; mükellefin yerine getirme sorumluluğu açısından farzı ayn ve farzı kifaye şeklinde iki kısma ayrılır.

Farzı ayn: Mükellef olan her Müslümanın kendisinin yerine getirmesi gerekli olan farzlardır. Namaz, oruç, hac, zekât gibi temel ibadetler böyledir. Farzı ayn olan fiil ve emirleri terk edenler büyük günah işlemiş sayılırlar.

Farzı kifaye: Müslümanların tek tek değil de toplum olarak sorumlu oldukları farzlardır. Müslümanların bir kısmının yerine getirmesiyle diğerlerinden sorumluluğun kalktığı farzlardır. Hiç kimse bu farzları yerine getirmemezse bütün Müslümanlar vebal altında kalır. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek, şahitlik yapmak, insanların ihtiyacı olan sanatları ve ilimleri öğrenmek ve cenaze namazı kılmak gibi. Farzı kifayenin sevabı yalnız onu işleyenlere aittir. Toplumda, bu farzı kimse yerine getirmemezse bütün toplum sorumlu olur.

Vacip: Sözlükte sabit, lâzım, var ve gerekli olan şey anlamına gelir. Terim olarak ise Allah veya Resulü tarafından yapılması kesin olarak istenilen ancak dayanağı farz kadar kesin olmayan fiillerdir. Fıtır sadakası vermek, Kurban Bayramı'nda kurban kesmek, vitir namazını ve bayram namazlarını kılmak, namazda Fatiha suresini okumak vaciptir.

Vacip, yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümlerdir. Vacip olan emirler, farz ile sünnet arasındaki dinî emirlerdir. Farz gibi vacibin de yapılması kesin olarak gereklidir. Vacip olan bir emri terk eden kişi farzı terk edenden daha az bir cezayı hak etmiş olur. Vacibin farzdan en önemli farkı, farz inkâr eden dinden çıkar ama vacibi inkâr eden kişi dinden çıkmaz, günahkâr olur.

Sünnet: Sözlükte yol, âdet, gidişat, huy, karakter, mizaç, hâl, tavır, davranış anlamlarına gelir. Terim olarak ise Hz. Muhammed'in farz ve vacip kapsamı dışında kalan yani kesin ve bağlayıcı olmayan ancak tavsiye ve örnek olma niteliği taşıyan söz ve fiillerinin genel adıdır.

Sünnet, Hz. Peygamber'den nakledilen söz, fiil ve onaylardır. Başkasının yaptığı ve Hz. Muhammed'in de haberdar olduğu zaman onayladığı davranışlar da sünnet kapsamındadır. Sünnet, Kur'an-ı Kerim'den sonra dinimizin ikinci temel kaynağıdır. Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesinde sünnetin önemi çok büyüktür. Kur'an-ı Kerim'de emredilen ibadetlerin nasıl yapılacağını Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bizzat uygulayarak bizlere öğretmiştir.

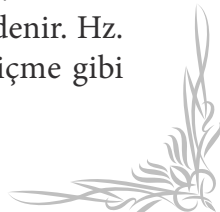
Sünnet, sünneti müekkede ve sünneti gayr-i müekkede olarak iki kısımda incelenir. **Sünneti müekkede;** pekiştirilmiş ve güçlü sünnet demektir. Bunlar, Peygamberimizin (s.a.v.) devamlı olarak yaptığı ve sırf mecburi olmadığını göstermek için ara sıra terk ettiği fiillerdir. Bunlar bir anlamda dinî vecibeler için koruyucu ve tamamlayıcı nitelik taşımaktadırlar. Abdest alırken ağıza su vermek, sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri, ezan, kamet ve cemaatle namaz müekkede sünnetlerdendir. Bu çeşit sünneti yerine getiren sevap kazanır. Terk eden ise cezayı hak etmemekle birlikte kınanmayı ve azarlanmayı hak eder.

Sünneti gayri müekkede; Hz. Peygamber'in çok defa yerine getirdiği bazen de terk ettiği sünnetlerdir. Örneğin, ikindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri bu türden sünnetlerdir. Sünneti gayri müekkede yerine getiren sevap kazanır ve övgüye lâyık görülür, terk edenler ise dinen kınanmaz.

Hz. Peygamber'in insan olması itibarıyla yaptığı, dinî tebliğ maksadı taşımayan, normal insanî davranışları olarak yaptıklarına **sünneti zevâid** veya **âdet sünneti** denir. Hz. Peygamber'in beyaz elbise giymesi, saç ve sakalını kına ile boyaması, yeme, içme gibi

Görsel 5: Hanefi mezhebinde kurban kesmek, vaciptir.

hususlardaki alışkanlıkları bu tür sünnetlerdir. Bu davranışlar dinî yükümlülük kapsamında değildir. Yapılması dinen tavsiye de edilmiş değildir. Mükellef bu tür davranışları, Hz. Peygamber'e olan sevgisi ve bağlılığından ötürü ve onun yolunu takip etmek niyetiyle yaparsa sevap kazanmış olur. Bu gibi sünnetleri terk eden ise kötü bir davranışta bulunmuş olmaz, kınama ve cezalandırılmayı da hak etmez.

Görsel 6: Misafire ikram ahlakın güzelleşmesini sağlar.

Mendup: Sözlükte güzel, hoş, iyi, makbul, yapılması dinen güzel olan şey anlamına gelir. Terim olarak yapılması tavsiye edilip övülen fakat yapılmamasında da bir sakınca bulunmayan eylem veya davranışlara **mendup** denir.

Mendup, Hz. Peygamber'in bazen yapıp, bazen terk ettiği işler, nafilelerdir. Mendup sayılan bazı ibadetler şunlardır: gece namazı, kuşluk namazı, camiye ilk girildiğinde kılınan namaz, misafire ikram, yollarda sıkıntı veren şeyleri kaldırma vb. İslam dini, mendup sayılan ibadet ve davranışları ahlakı güzelleştirmeye ve geliştirmeye destek eylemler olarak tanımlamıştır. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 230.)

Mübah: Sözlükte açığa çıkan, açıklanan, serbest bırakılan şey anlamına gelir. Allah veya Resûlünün, mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiile **mübah** denir. “Helal” ve “câiz” terimleri de mubahla eşanlamli olarak kullanılır. Mübahın yapılmasında ve yapılmamasında sevap veya günah yoktur.

Mübah, yapılması dinen yasaklanmamış, Allah katında yapılıp yapılmaması eşit olan davranışlar ifade eder. Ayet ve hadislerle yenilmesi, içilmesi veya kullanılması yasaklanmamış olan her şey mubahtır.

Bir fiilin mübah olması ayet ve hadislerde o şeyin helâl olduğunun bildirilmesiyle veya o fiilin işlenmesi hâlinde bir vebal ve günahın, dinî bir sakıncanın bulunmadığının ifade edilmesiyle anlaşılır. Örneğin; **“Bugün size temiz ve iyi şeyler helal kılınmıştır..” (Maide suresi, 5.ayet)** buyrulurken Allah'ın haram kıldıklarının dışında temiz olan iyi olan her şeyin helal olduğu bildirilmektedir. Yapılması halinde günah olmayan bir davranışa şu ayeti örnek verebiliriz: **“Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphesiz ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.” (Bakara suresi, 173. ayet.)**

Haram: Sözlükte yasaklanmış yer, koruluk, yasak bölge gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise, din kurallarına aykırı olan, Allah'ın (c.c.) yapılmasını kesin olarak yasakladığı söz ve davranışlar demektir.

Bir fiilin haram olabilmesi için ayet ya da hadisle kesin ve bağlayıcı şekilde yasaklanması gerekir. Başkasının malını haksız yere yemek, adam öldürmek, zina etmek, alkollü içki içmek, yalan söylemek, dinin kesin haram kabul ettiği ve yasakladığı bazı fiillerdir. Haramı yapmayan ve terk eden, mükâfat ve sevap kazanır. Haram fiilleri yapan ise günahkâr olur. Bir kişi, haram bir fiili kabul etmediğinde veya o fiili helal kabul ettiğinde İslam dininden çıkar.

2. UYGULAMA

“Helâl apaçık belli, haram da apaçık bellidir. Bunların arasında, halktan birçoğunun helâl mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli şeyler vardır. Dinini ve namusunu korumak için bunları yapmayan kurtuluştadır. Bunlardan bazısını yapan kimse ise haram işlemeye çok yaklaşmış olur. Nitekim korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse de koruya dalma tehlikesi ile burun buruna gelmiş olur. Dikkat ederseniz her hükümdarın bir korusu vardır. Allah’ın korusu da haram kıldığı şeylerdir.” (Buharî, Büyû, 2.)

Bu hadisin vermek istediği mesajı yorumlayınız.

BİLGİ KUTUSU

“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı...” (Maide suresi, 3. ayet.)

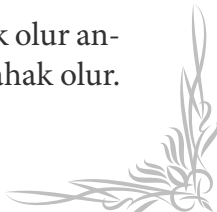
“De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin-sizin de onların da rızkını biz verimiz- kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah’ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah’ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlırsınız.” (En’âm suresi, 151. ayet.)

“De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi, Allah’a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (A’raf suresi, 33. ayet.)

“Bir Müslümanın malı, rızası olmadıkça, bir başkasına helâl olmaz” (Müsned, V, 72.)

Mekruh: Sözlükte seilmeyip kerih, nahoş görülen şey demektir. Terim olarak ise yapılması dinimizde hoş görülmeven söz ve davranışlardır. Allah ve Resûl’ünün, kesin ve bağlayıcı olmayan bir üslupla yapılmamasını istediği fiile **mekruh** denir. Dinimizde hem haram hem de mekruh, yasaklanan ya da hoş karşılanmayan veya çirkin olan fiilleri ifade eder ancak mekruhtaki yasaklık haramdaki kadar kesin ve bağlayıcı delillere dayanmaz.

Mekruh fiil işleyen cezayı hak etmez; bazen kınanma ve azarlamaya müstahak olur ancak mekruh fiili Allah (c.c.) rızası için terk eden, kişi, övülmeye ve sevaba müstahak olur.

İki kişi arasında yapılan bir akdi bozmak üzere yeni bir fiyat teklif etmek, başkasının evlenme teklifinde bulunduğu kadına evlenme teklifinde bulunmak, güneşin batmasından az önce nafile namaz kılmak, soğan, sarımsak yiyerek camiye gitmek, abdest alırken suyu israf etmek gibi fiiller mekruh kapsamına girer.

“Allah, size dedikodu yapmanızı, çok soru sormanızı ve mal mülk ziyan etmenizi mekruh kılmıştır” (Buharî, “İstikrâz”, 19)

3. UYGULAMA

	Ef’âl-i mükellefinin her biriyle ilgili örnekler yazınız.
FARZ	
VACİP	
SÜNNET	
MENDUP	
MUBAH	
HARAM	
MEKRUH	

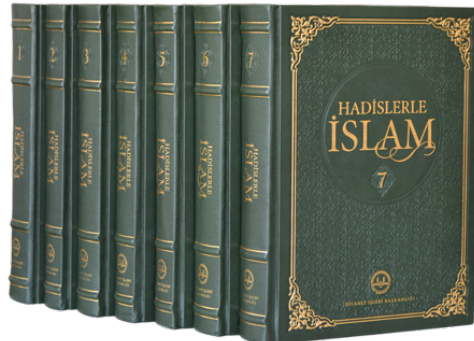
4. İSLAM’DA İBADETLERDE TEMEL İLKELER

İbadet, Yüce Allah (c.c.) karşısında boyun bükmenin ve O’na olan saygı ve sevginin bir sonucudur. İbadette temel amaç, Allah (c.c.) için yapmak, O’nun hoşnutluğunu kazanmak ve nimetlerine şükretmek olmalıdır.

Bir davranışın ibadet sayılabilmesi için birtakım temel ilkeleri içinde bulundurması gerekir. İbadetin Allah (c.c.) tarafından kabul edilmesi bu temel ilkelere uyulmasıyla gerçekleşir. Her ibadetin kendine ait şekil şartları olmakla beraber, genel olarak ibadetlerin geçerli olması Kur’an ve sünnete uygun olması, ibadet niyetiyle ve ihlasla, samimiyetle yerine getirilmesi gerekir.

Kur’an ve Sünnete Uygunluk

İbadetler dinin değişime açık olmayan sahasını oluştururlar. Bu sebeple ibadet, Kur’an’ın emrettiği, Hz. Peygamber’in de uygulamalarıyla şekil ve sınırlarını çizdiği biçimde yapılmalıdır. İbadetler, Kur’an ayetleriyle belirlenmiş, uygulaması ise Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından yapılarak bizlere öğretilmiş özel davranışlardır.

Görsel 7: Kur’an-ı Kerim ve Peygamberimizin hadisleri, dinin temel kaynaklarıdır.

İbadetler Yüce Allah (c.c.) tarafından belirlendiği için insanların bu konuda söz söyleme yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle kişilerin yapmış oldukları ibadetlerin geçerli sayılabilmesi için ilk önce o ibadetin Kur'an'da belirtilmesi ve Peygamberimizin sünnetine uygun olması gerekir. İbadetler Kur'an'da açıkça emredilmiş; bu ibadetlerin nasıl yapılacağını ise Peygamberimiz (s.a.v.) göstermiştir. Örneğin, namaz Kur'an'da pek çok defa açıkça emredilmiştir ancak nasıl kılınacağı belirtilmemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) **“Namazı benden gördüğünüz şekilde kılın.” (Buhârî, Ezan, 18.)** buyurarak namazın nasıl kılınacağını bizlere göstermiştir. Kur'an'da: **“Kim Resul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur..” (Nisâ suresi, 80. ayet.)** buyrulması Peygamberimizin sünnetinin önemini ve değerini göstermektedir.

Zamanın ve şartların değişmesi, ibadetlerin şeklini ve mahiyetini değiştirmez. Konumu ve bilgi seviyesi ne olursa olsun hiç kimsenin bu konuda bir yetkisi ve söz söyleme hakkı yoktur. Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından belirlenen biçim ve şekiller ibadetlerde birliği, düzeni ve aynı zamanda yapılabilirliği sağlamaktadır. Aksi hâlde her insana ve her çağa göre ibadet şekilleri ortaya çıkardı. Böyle bir durumda dinin kuşatıcılığı ve ibadetlerin birleştirici söz konusu olmazdı.

Yüce Allah (c.c.) tarafından emredilen ve Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından açıklanıp gösterilen şeklin dışındaki ibadetler bid'at olarak nitelendirilir. **Bid'at**; Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan dinî bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlardır. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s.40.) Peygamberimizin sünnetinde bulunmayan herhangi bir davranışın ibadet olarak uygulanması bid'attır. Ayrıca sünnetle belirlenen ibadetin şekillerinde arttırma veya eksiltme yapılmak da bid'at kapsamına girer.

BİLGİ KUTUSU

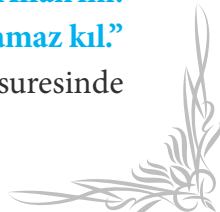
“İslâm'da kim güzel bir çığır açarsa ona kendi sevabı ve hiçbir şey eksiltmeksizin daha sonra o doğrultuda amel eden kimselerin sevabının aynısı verilir. Kim de kötü bir çığır açarsa ona kendi günahı ve hiçbir şey eksiltmeksizin daha sonra o doğrultuda amel eden kimselerin günahının aynısı verilir.” (Müslim, İlim, 15.)

“Sözün en doğrusu Allah'ın Kitabı'dır. Rehberliğin en güzeli Muhammed'in rehberliğidir. İşlerin en kötüsü ise (dinde) sonradan uydurulan şeylerdir ve her bid'at, dalâlettir.” (Ahmed b. Hanbel, C 3, 310.)

“Kim bizim bu dinimizde olmayan bir şeyi sonradan ortaya koyarsa, o reddolunur.” (Buhârî, Sulh, 5.)

Niyet

İbadet yalnızca ve doğrudan Allah'a yapılmalıdır. İnsan her türlü riyadan ve gösterişten uzak bir şekilde sadece Allah (c.c.) emrettiği için ibadet etmelidir çünkü insanları yaratan, sayısız nimetlerle donatan Yüce Allah'tır. (c.c.) Bu nedenle Allah'tan başka ibadete lâyık bir başka varlık da yoktur. Bu konu ile ilgili bir ayette: **“Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl.” (Taha suresi, 14. ayet.)** buyrulmuştur. Ayrıca her namazda okuduğumuz Fatıha suresinde

de bu gerçeği şöyle dile getiririz: **“Ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz.” (Fatıha suresi, 5.ayet.)**

Müslüman bir insanın bütün yaşantısındaki niyeti Allah (c.c.) için olmalıdır. Bu konuda şu ayet her zaman baş tacımız olmalıdır: **“Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (En’âm suresi, 162. ayet.)** İnsanın niyeti, yaptığı davranışlarının Allah katındaki değerini belirleyecektir. Sadece dünyevî maksatlarla yapılan fiillerin ahirette bir karşılığının olmayacağı bilinmelidir. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“Ameller niyete göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır...” (Müslim, İmâre, 155.)**

İnanan bir insan ibadetlerini gösteriş ve dünyevi bir beklenti için yapmaz. Bu tür ibadetlerin Allah katında kabul edilmeyeceğini bilir. Bu yüzden bir Müslüman, bütün ibadetlerinde yalnızca Allah’ın (c.c.) rızasını gözetir, O’nun hoşnut olacağı davranışları sergilemeye gayret eder. İnanan bir kişi Peygamberimizin (s.a.v.), **“Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.” (Müslim, Birr, 34.)** düsturunu kendisine rehber edinir.

İhlas

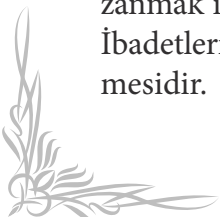
İhlas, sözlükte samimiyet, içtenlik, karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ise tutum ve davranışlarda sadece Allah’ın hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakâr ve ikiyüzlülükten uzak olmak, insanın bütün davranışlarında, sözlerinde, inançlarında ve ibadetlerinde yalnızca Allah’ın rızasını gözetmesi demektir. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 160.)

İbadetlerin ihlasla Allah’a (c.c.) yönelerek yapılması Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmiştir: **“(Resulüm!) Şüphesiz ki Kitab’ı sana hak olarak indirdik. O hâlde sen de dini Allah’a has kılarak (ihlas ile) kulluk et. İyi bilin ki, halis din yalnız Allah’ındır...” (Zümer suresi, 2-3. ayetler.)**

İhlas, şirk ve riyadan, bâtil inançlardan, kötü duygulardan, çıkar hesaplarından ve genel manada gösteriş arzusundan kalbi temizlemeyi, her türlü hayırlı faaliyete iyi niyetle yönelmeyi ve her durumda yalnızca Allah’ın rızasını gözetmeyi ifade eder. (Süleyman Ateş, “İhlas” maddesi, TDV, İslam Ansiklopedisi, C 21, s.536.)

İhlas, dini yalnızca Allah’a has kılmaktır. İhlas, inançta kullukta âlemlerin Rabbi olan Allah’a (c.c.) hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Bu konu ile ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **“O daima diridir; O’ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O hâlde dinde ihlaslı ve samimi kişiler olarak O’na dua edin. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.” (Mü’min suresi, 65. ayet.)** nitekim başka bir ayette ibadetlerin sadece Allah’a (c.c.) yapılması gerektiği şöyle vurgulanmaktadır: **“Hâlbuki onlara ancak dini Allah’a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O’na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmiştir. İşte bu dosdoğru dindir.” (Beyyine suresi, 5.ayet.)**

İhlas, bütün söz ve davranışlarda samimi olmaktır. Hiç kimsenin övgüsünü beklemeden bir işi yapmaktır. Allah’tan başkası adına, başkasının gözüne girmek veya gönlünü kazanmak için yapılan ibadetin kişiye bir faydası yoktur. Her şeye değer kazandıran ihlastır. İbadetlerin çok yapılmasından daha önemli olan, yapılan ibadetlerin ihlasla yerine getirilmesidir.

Bu yüzden ameller ancak ihlâsla ve Allah'ın rızası gözetilerek yapıldığında bir değer taşır. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurur: **“Allah ancak ihlâsla ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder.”** (Nesâî, Cihâd, 24.)

BİLGİ KUTUSU

“Hz. Peygamber (s.a.v.), ‘Din nasihattir (samimiyettir).’ buyurdu. Biz, ‘Kime karşı?’ deyince, Resûlullah, ‘Allah’a, Kitab’ına, Resûlü’ne, Müslümanların idarecilerine ve bütün Müslümanlara.’ buyurdu.” (Müslim, İmân, 95.)

İhlaslı olmak için her işimizde Allah rızasını ön planda tutmalı, O’nun her an bizi görüp gözettiğini aklımızdan çıkarmamalıyız. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) bu durumu ihsan olarak ifade etmiştir. Bir hadisinde ihsanı şöyle tarif etmiştir: **“...İhsan Allah’ı görüyor gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O’nu görmesen de O, seni görmektedir.”** (Müslim, İman, 1.)

5. İSLAM’DA İBADET AHLAK İLİŞKİSİ

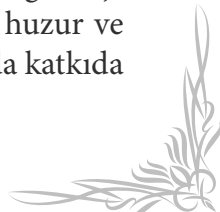
İbadetler, dinin özünü teşkil eden iman esaslarından sonra dinde ikinci önemli halkayı oluşturur. Diğer bir ifadeyle din, en yalın biçimiyle Allah’a inanma ve O’na ibadet etme olduğundan inanç ve ibadet sistemleri dinin aslî unsurlarını meydana getirir. Buna üçüncü boyut olarak ahlak eklenmelidir. Ahlak, metafizik düzlemde inanç ve ibadetlerdeki samimiyeti ihtiva ettiği gibi bu tutumun kullarla ilişkilere de yansıtılması, onlara karşı saygılı, âdil, hatta lütufkâr davranılması anlamlarını da içerir çünkü insanın Allah ile olan ilişkisini diğer insanlarla olan ilişkisinden tamamen soyutlamak mümkün değildir. (Ferhat Koca, “İbadet” maddesi, TDV, İslam Ansiklopedisi, C 19, s.241.)

4. UYGULAMA

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah’a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.” (Bakara suresi, 177. ayet.)

Bu ayetin vermek istediği mesajlardan ilkeler çıkarınız.

İbadet, kişinin Yüce Yaratıcı’yla olan bağına güçlendirir. İbadet sayesinde bir insan Rabb’iyle olan iletişimini sürekli canlı tutar. Bu durum kişiye devamlı murakabe altında olduğunu hissettirir. İbadetler insanı Allah’a (c.c.) yaklaştırır. İbadetler, imanın somut göstergeleridir. İbadetler, bireysel olarak insanları kötülüklerden korur, ruhen olgunlaştırır, ahlaken yükseltir. Toplumsal yönüne bakan kısmıyla da insanların barış huzur ve dostluk ortamında yaşamasını sağlarken, sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya da katkıda bulunur.

İslam'da ibadetlerin birbirlerinden farklı özellikte olması ve yapılış zamanlarının farklılık arz etmesi, ibadetlerin insanın hayatının her yönünü kuşatmasını sağlamaktadır. Bu durum insana sürekli ibadet ile iç içe olma disiplini sağlar. İbadetler, insanın günahlardan temizlenmesini, bireysel ve toplumsal hayatta uyumlu, tutarlı, dengeli ve huzurlu bir hayat yaşamasını sağlar.

İbadet, insanı maddi ve manevi yönden temizler. İbadet öncesi abdest ve gusül gibi hazırlıkların yapılması, ibadetlerin temiz kıyafetlerle yerine getirilmesi beden ve ruh sağlığı açısından kişiye olumlu katkılar sunar. İnsan bilerek ya da bilmeyerek hata yapar, günah işler. Bu durum insanda manevi olarak kirlenmeye sebep olur. İbadet sayesinde insan bu kirlerden kurtulur. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde bu konu ilgili şöyle buyurur: **“Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe ve istiğfar ettiği zaman kalbi parlar. Günahtan dönmez ve bunu yapmaya devam ederse siyah nokta artırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar..”** (Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 83.)

Görsel 8: Dua, insanın yaratıcıya sığınmasıdır.

Dua, Allah (c.c.) ile insan arasındaki en önemli iletişimlerden biridir. Dua, kişinin Allah (c.c.) ile olan bağını kuvvetlendiren ibadetlerdendir. Dua insana büyük bir manevi destek ve sıkıntılarla başa çıkma gücü sağlar. Bir ayet-i kerimede, **“Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulsunlar.”** (Bakara suresi, 186. ayet.) buyrulur bu konuya dikkat çekilmiştir.

Günde beş vakit kılınan namaz, insanın yaratıcı ile olan bağını kuvvetlendirir, manevi dünyasını temizler ve zenginleştirir. Namaz insanı kötülüklerden alıkoyar. Kur'an'da; **“(Resulüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.”** (Ankebût suresi, 45. ayet.) buyrulmaktadır.

Namaz, Allah'ın (c.c.) verdiği eşsiz nimetler karşısında en güzel şükrüdür. Namaz, kişiye mutluluktur, huzurdur, güvendir, Müminin miracıdır. Namaz, zorluklara karşı bir direnç, hayatın içinde insana bir rahatlık vesilesidir. Namaz, aynı zamanda insana zamanı kullanmayı, planlı ve programlı bir hayat sürdürmeyi sağlar. Günün beş vaktine dağılan namaz, kişiye yaratılışının gayesini hatırlatarak, hayatın koşturmacası içinde insanın kaybolmasını önler.

Namazın toplumsal birlik ve beraberliğe katkısı vardır. Cemaatle namaz kılmak için bir araya gelen Müslümanlar birbirleriyle tanışır ve kaynaşırlar. Birbirlerinin dertleriyle ilgilenir, bilgi alışverişinde bulunur ve kardeşlik bağlarını güçlendirirler.

Oruç ibadeti, kişiye davranışlarını kontrol etme becerisini kazandırarak karakterinin sağlam ve güçlü olmasını sağlar. Yüce Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için iradesine sahip çıkarak O'nun emrini yerine getirmenin mutluluğunu yaşatır. Müslüman bir kişi oruç sayesinde ahlakını güzelleştirir. Kötülüklerden ve kötü davranışlardan uzak durur.

İnsan, oruç sayesinde sabrı öğrenir. Kendisine verilen nimetlerin değerini anlar. Çevresinde bulunan fakir ve ihtiyaç sahibi insanlara yardımcı olmaya çalışır. Sahip olduğu nimetler için Allah'a (c.c.) şükreder. Ayrıca ramazan ayındaki iftar, teravih ve mukabeleler insanların kaynaşmasına ve dayanışmasına vesile olur.

Zekât ibadeti, toplumdaki fakirler ile zenginler arasındaki gelir dengesizliğinin giderilmesini sağlar. Toplumda zenginlerle fakirler arasındaki kıskançlık, kin ve düşmanlık duygularını giderir. Zekât sayesinde zenginlerle fakirler arasında dostluk ve kardeşlik bağı kurulur. Zekât, insandaki mal hırsının önüne geçer, cimrilik ve bencillik gibi kötü huyları yok eder. Zekât, Müslüman'a başkalarını düşünmeyi öğretir. Bu sayede Müslüman başka insanlara merhamet etmeyi, elindeki imkânları başkalarıyla paylaşmayı öğrenir.

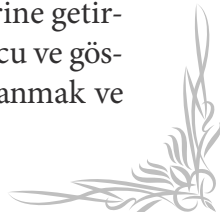
Hac ibadeti, Müslüman bir kişiye hem bireysel hem de toplumsal olarak kulluk etmenin manevi hazzını yaşatır. İnsana, dünyevi her şeyden sıyrılıp sadece kul olma bilincini ve sevincini yaşatır. Kefene benzeyen kıyafetiyle mahşer meydanının provasını hissettirir. Böylece kişiye kendini sorgulama fırsatı verir.

Hac ibadeti, toplumsal olarak Müslümanlar arasındaki yıllık bir buluşma gibidir. Dünyanın her yerinden gelen Müslümanlar birbirleriyle tanışır, kaynaşır ve dost olurlar. Birbirlerinin dertleriyle ilgilenir, sevinçleriyle mutlu olurlar. Hac; dili, rengi, milliyeti farklı olan Müslümanların kardeşlik duygularını yeniler. İbadet esnasındaki her türlü zorluklara katlanmak, Müslümanlara merhametli olmayı, birlikte yaşama tecrübesini sabırla ve saygıyla öğrenmeyi sağlar.

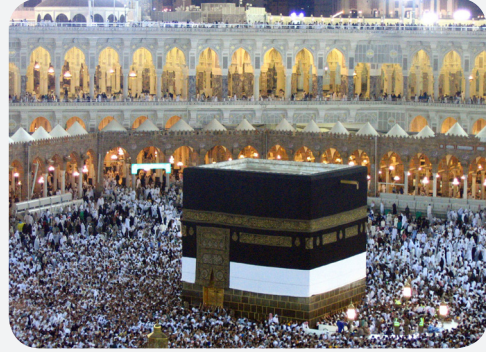
Kurban ibadeti, Müslümanlara kulluk yolunda Allah (c.c.) için her şeyi feda edebileceklerini yaşatır. Kurban, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için kesilir. Müslüman bir kişi kurban ile Allah'a yakın olmanın mutluluğunu yaşar. O'na olan bağlılığını kuvvetlendirir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir: **“Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşmaz fakat sizin Allah'ın emirlerine olan bağlılığınız ona ulaşır..” (Hac suresi, 37. ayet.)**

Müslüman bir kişi kurban ibadeti sayesinde bencillikten kurtulur, cömert olmaya yönelir. Kestiği hayvanın etini Müslüman kardeşleriyle paylaşarak Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği nimetlere şükretmiş olur. Kurban ibadeti aynı zamanda sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlayan bir ibadettir. Kurban, toplumdaki fakirlerin, kimsesizlerin gözetilmesine vesile olur. Kurban, toplumda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar. Yapılan yardımlarla zenginle fakir arasındaki bağlar güçlenir.

İbadetler ancak Allah (c.c.) için yapılır. İbadet, Yüce Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmenin, O'nun karşısında boyun bükmenin, O'na olan saygı ve sevginin bir sonucu ve göstergesidir. İbadette temel amaç, Allah (c.c.) için yapmak, O'nun hoşnutluğunu kazanmak ve

nimetlerine şükretmektir. Unutulmamalıdır ki, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları ibadetlerin amacı değil sonucudur. Müslümanlar bu faydaları elde etmek için ibadet etmezler. Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için yaptıkları ibadetler bu güzel sonuçları doğurur.

Görsel 9: İbadetler insanın erdemli bireyler olmasına katkı sağlar.

6. KUR'AN'DAN MESAJLAR: BAKARA SURESİ 177. AYET

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ
وَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ
وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ
وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik kişinin Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman etmesi; sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olan kölelere harcaması; namazı kılp zekâtı vermesidir. Böyleleri anlaşıp yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takva sahipleri bunlardır.” (Bakara suresi, 177. ayet.)

Bakara suresinin 177. ayeti “Birr ayeti” olarak isimlendirilir. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde bu kavramı şöyle tarif eder: **“Birr, ahlâk güzelliğidir.”** (Tirmizî, Zühd, 52.)

Birr kavramı, Kur’an’da, iman ve ibadet başta olmak üzere her türlü iyilik, ihsan, itaat, doğruluk, günahsızlık gibi manalarda kullanılmıştır. Birr; iman, ibadet ve ahlâka dair bütün iyi hasletleri kapsayacak genişlikte bir kavramdır.

Kur’an-ı Kerim’de birr kelimesiyle sıdk (doğruluk-dürüstlük) ve takva kelimeleri arasında, yakın bir ilişki vardır. Bu konu ile ilgili ayetlerde Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur: **“İyilik ve takva üzere yardımlaşın ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın...”** (Maide suresi, 2. ayet.) Başka bir ayette de; **“İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir ama iyi davranış, takva sahibi insanın davranışdır...”** (Bakara suresi, 189. ayet.) buyrulmaktadır.

Bu kavramlar arasındaki yakın ilişkiyi göstermesi açısından bir hadisinde Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurur: **“... Ben sizin aranızda Allah karşısında en çok takva sahibi, en doğru ve en iyi olanınızım.”** (Müslim, Hac, 141.)

Bu ayetin inmesine İslama karşı olanların, kıblenin değiştirilmesi meselesinde dedikodu ileri götürmeleri, Yahudi ve Hristiyanlardan her birinin, kendi kiblelerine yönelmenin daha hayırlı olduğunu iddiada ısrar etmeleri sebep olmuştur.

Bu ayet, İslamiyet açısından asıl iyiliğin ve Allah’a saygının ibadet esnasında sırf şekli olarak yüzünü doğuya veya batıya çevirmek olmadığı ifade edilmektedir. Böylece içinde iman, ibadet ve ahlak erdemlerinin yer almadığı bir biçimselliğin din açısından temelde bir önem taşımadığı tespit edilerek, bir yandan kible konusundaki tartışmaya son nokta konulmakta, bir yandan da özden yoksun bir biçimsellikle dindarlığa ulaşılamayacağı şeklindeki çok önemli bir ilkeye vurgu yapılmaktadır. (Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir, C 1, s.264)

Bu ayet bizlere erdemli olmanın bir örneğini sunmaktadır. Bu örneğin ilk kısmında İslâm’ın inanç esasları belirtilmekte daha sonra Allah (c.c.) için sevdiğimiz şeylerden mali yardımlarda bulunmayı, namaz ve zekât ibadetlerini yerine getirmeyi bizlere emretmektedir. Yaptığımız sözleşmelere riayet etmeyi, en zor ve sıkıntılı zamanlarda bile sabırlı olmak gerektiğini bizlere hatırlatmaktadır.

NELER ÖĞRENDİK?

İslam'da ibadet kavramını ve ibadetin kapsamını öğrendik.

İbadet, Allah'a (c.c.) gönülden isteyerek yönelmek, boyun eğmek ve itaat etmektir. İbadet, insanın yaratılış amacıdır. İbadet, bizleri var eden, her türlü nimetler verene Yüce Yaratıcı'ya duyulan sevgi ve saygının bir sonucu ve göstergesidir.

Bazı ibadetlerin (namaz, zekât, oruç, hac) uygulanmasında belirli bir vakit ve şekil şartı vardır. Bunlara özel anlamda ibadet denir. Genel anlamda ibadet ise, Allah'ın (c.c.) rızasına dayanan her türlü söz ve davranıştır.

İslam'da ibadetlerin yapılış amacını ve önemini öğrendik.

İbadet, Allah (c.c.) emrettiği için yapılır. Yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de: "Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz..." (Bakara suresi, 21. ayet.) buyurarak insanların kendisine ibadet etmelerini istemektedir.

İnsanın yaratılmasının amacı, Allah'a (c.c.) kulluk etmektir. Bu yüzden her insanın Allah'a (c.c.) ibadet etmesi ve O'nun rızasını kazanmaya çalışması gerekir. Bir ayette bu durum şöyle ifade edilmiştir: "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât suresi, 56. ayet.)

İbadet, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak, O'na olan saygı ve sevgimizi ifade etmek için yapılır. Ayrıca ibadet, Allah'ın (c.c.) bize verdiği nimetlere şükretmek amacıyla yapılır.

İnsan, ibadet sayesinde Allah'a (c.c.) yaklaşır. İbadet, insanı manevi olarak yüceltir. İbadet, insana Yaratıcı ile sürekli iletişim sağlar. Bu bilinçle yaşayan insan Allah'ı (c.c.) unutmaz. Allah'ın (c.c.) sevgisi kalbine yerleşir. İbadet insanı iyiliklere sevk eder, kötülüklerden uzaklaştırır. İbadet, insana dünya ve ahirette huzur, mutluluk ve güven verir.

İslam'da ibadetle yükümlü kılınma ile ilgili önemli kavramları öğrendik.

İslam dininde Yüce Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmakla sorumlu tutulan kimseye **mükellef** denir. Dinimizde ibadetle yükümlü sayılan insanların davranışları ve bunlarla ilgili hükümlere de **ef'ali mükellefin** (mükelleflerin fiilleri) denir.

İslam dininde ibadetlerle sorumlu kılınan insanların bazı davranışları yapmaları, bazılarını da yapmamaları gerekir. Dinimizde yapılması istenen davranışlar farz, vacip, sünnet, mendup kavramlarıyla ifade edilir. Yapılmaması istenen davranışlar ise haram ve mekruh kavramlarıyla belirtilir. Yapıp yapmamakta serbest bırakılan davranışlar için de mubah kavramı kullanılır.

İslam'da ibadetlerin temel ilkelerini öğrendik.

İbadetlerin temel ilkelerinin başlıcaları; Kur'an ve sünnete uygunluk, niyet ve ihlastır. İbadetler, Kur'an-ı Kerim'de genel olarak belirtilirken uygulanışı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) rehberliğine ve uygulamasına bırakılmıştır. İbadetlerin geçerli olabilmesi için Kur'an ve sünnete uygun olması gerekir.

Niyet, yapılan ibadetin amacıdır. Niyet, ibadetin özüdür. İbadetin kabul olması, Allah için, yapılmasına bağlıdır. Allah'a (c.c.) inanan bir insan, ibadetlerini yalnızca O'nun için yapar, her türlü riyadan ve gösteriştan uzak durur. İbadetlerinde hiçbir dünyevi çıkar ve menfaat beklemez, hiçbir şeyi O'na ortak koşmaz.

İhlas; samimiyet, içtenlik, temizlik, saflık, gösterişsizlik anlamlarına gelir. İhlas, tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakâr ve ikiyüzlülüktan uzak olmaktır. İnsanın bütün davranışlarında, sözlerinde, inançlarında ve ibadetlerinde yalnızca Allah'ın rızasını gözetmesidir.

İbadetlerin bireyin ahlaki gelişimleri üzerindeki etkilerini öğrendik.

İbadetler, Allah (c.c.) emrettiği için yapılır. Bu temel ilkenin yanında ibadetlerin bireysel ve toplumsal birçok faydası vardır. İnsan ibadetlerle Allah' (c.c.) yaklaşır ve O'nunla olan bağıı güçlendirir.

İbadet insana huzur ve mutluluk verir. Hayatın karmaşası içinde manevi yönden destek olur. İbadet, insanın yaratıcısı ile ilişkisini canlı tutmasını sağlar. İnsana sorumluluk bilinci kazandırır. Duyarlı bir insan olmasına katkı sağlar. İnsana iradesine sahip çıkmayı öğretir. Bilinçli ve ihlaslı yapılan ibadetler, insanı kötülüklerden uzaklaştırır. İbadet aynı zamanda insanın Allah'a (c.c.) olan şükrünün bir göstergesidir.

İbadetlerin toplum içinde diğer insanlarla birlikte yaşayan insana pek çok katkıları vardır. İbadetler, toplumdaki insanlar arasındaki bağların kuvvetlenmesine katkı sağlar. Cemaatle kılınan namazlarda bir araya gelen Müslümanlar, birbirleriyle tanışır, kaynaşır ve dostluk kurarlar. Cemaatle kılınan namaz topluluk bilincini geliştirir, sosyal dayanışmaya katkı sağlar. Oruç, insan sağlığını olumlu yönde etkiler, yoksullara yardım duygularını geliştirir ve yokluk içinde yaşayan insanların hâlini daha iyi anlamamızı sağlar. Zekât insanın cimrilik ve bencillik gibi olumsuz duygularından kurtulmasına yardımcı olur. Hac ibadeti, dünyanın her yerinden gelen Müslümanların, bir ve beraber olmalarının sembolüdür.

Bakara suresi, 177. ayetin vermek istediği mesajı öğrendik.

“Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik kişinin Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman etmesi; sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olan kölelere harcaması; namazı kılıp zekâtı vermesidir. Böyleleri anlaşma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takva sahipleri bunlardır.” (Bakara suresi, 177. ayet.)

Bu ayet, dinimize göre asıl iyiliğin sadece şekilden ibaret olmayacağını bizlere bildirmektedir. İbadetlerde şekiller amaç değil araçtır. İçinde iman, ibadet ve ahlâk erdemlerinin yer almadığı bir şekilselliğin din açısından temelde bir önemi yoktur.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi ibadetin sözlük anlamı arasında yer almaz?

- A) Boyun eğme B) Dua etme C) İtaat D) Kulluk

2. Aşağıdaki ayetlerden hangisi konu bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) “Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım isteriz.” (Fatiha suresi, 5. ayet.)
B) “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat suresi, 56. ayet.)
C) “Ey iman edenler! Rükû ve secde edin, Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.” (Hac suresi, 77. ayet.)
D) “Bunun için sizden dünyevi bir karşılık beklemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.” (Şuarâ suresi, 109. ayet.)

3. Karşılaştığı mümin kardeşine tebessüm etmek

Bineğine binmek isteyen kişiye yardım etmek

Güzel söz söylemek

Yol göstermek

Yukarıda verilen örnekler aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

- A) Salih amel B) Sadakayı cariyeye C) İhsan D) İhlas

4. İslam’da ibadetin asıl amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günahlardan kurtulmak B) Cennete nail olmak
C) Allah’ın emrini yerine getirmek D) Güzel ahlak sahibi olmak

5. I. Allah (c.c) ile iletişimin canlı tutulmasıdır.

II. İnsanın Allah’a (c.c.) olan inancını pekiştirir.

III. İnsanın maddi olarak yücelmesini sağlar.

IV. İnsanı kula kulluktan kurtarıp özgürleştirir.

V. İnsanı iyiliklere sevk eder, kötülüklerden uzaklaştırır.

İbadet ile ilgili yukarıdaki yargılardan hangisi doğru kabul edilemez?

- A) Yalnız II B) Yalnız III C) I – V D) III – IV

6. İslam dininde ibadetle yükümlü olmanın şartları arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Okur yazar olmak
- B) Akıl sağlığı yerinde olmak
- C) Müslüman olmak
- D) Ergenlik çağına ulaşmış olmak

7. Dinen sorumluluk çağına gelmiş bireylerin iyi ve kötü olan bütün davranışları ve bunlarla ilgili hükümlerdir. Allah'ın yapınız veya yapmayınız şeklinde isteklerine muhatap olan insanların yapmış olduğu iş ve davranışlardır.

Hakkında bilgi verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İman B) Ahlak C) Ef'ali mükellefin D) Esmâi hüsnâ

8. İslam dininde mükellefin yerine getirme sorumluluğu farzı ayn ve farzı kifaye şeklinde iki kısma ayrılır.

Aşağıdakilerden hangisi farzı kifaye olan bir ibadettir?

- A) Teravih namazı kılmak B) Seferde namazları kısaltmak
- C) Ömürde bir kez hacca gitmek D) Kur'an- ı Kerim'i ezberlemek

9. Mendup, Hz. Peygamber'in bazen yapıp, bazen terk ettiği işler, nafilelerdir.

Aşağıdakilerden hangisi mendup kapsamında değerlendirilemez?

- A) Hz. Peygamber gibi beyaz elbise giymek
- B) Kuşluk namazı kılmak
- C) Misafire ikramda bulunmak
- D) Yollarda sıkıntı veren şeyleri kaldırmak

10. Aşağıdakilerden hangisi İslam'da ibadetlerdeki temel ilkelerden biri değildir?

- A) Kur'an ve sünnete uygunluk B) Adalet C) İhlas D) Niyet

SÖZLÜK

A

adalet: Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk.

âdet: 1. Alışılmış şey, herkes tarafından uyulan yol, töre, gelenek, görenek, usul, alışkanlık, huy. 2. Akıl ve sağduyu sahibi kişilerin benimseyip tekrarladıkları alışkanlıklar. 3. Akla ve düşünceye dayanmaksızın tekrar edile gelen olay, durum ve davranış.

ahlak: 1. Huylar, mizaçlar, karakterler, tabiatlar. 2. İnsanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar. 3. İnsanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırmaya yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü. 4. Ahlaki konularla ilgili bilim dalı.

akıl: Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. Sadece insanda var olan; yararlı ile zararlıyı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini ayırt etme yeteneği.

âlem: 1. Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelerin oluşturduğu bütün evren; gökyüzünde görünen veya görünmeyen gök cisimleri, yıldızlar, kâinat, dünya, cihan, yer yuvarlağı. 2. Halk, topluluk, insanlar. 3. Akıl ve duyu organlarıyla bilinebilen veya varlığı düşünülebilen Allah'ın (c.c.) dışındaki bütün varlıklar.

algı: Bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varmak, idrak.

âlim: 1. Bilgin, iyi bilen, hakkıyla bilen, bilgili. 2. Temel İslam bilgilerini aldıktan sonra belirli bir ilim dalında daha çok ilerleyip uzmanlaşan kimse.

amel: 1. Yapılan iş, fiil. 2. Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

ayet: 1. Açık alamet, işaret, delil, kesin kanıt, ibret. 2. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine işaret eden her şey. 3. Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

azap: 1. Büyük sıkıntı, eziyet. 2. İslam inanışına göre dünyada günah işlemiş olanlara ahirette verilecek ceza.

B

bilgi: 1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat. 2. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek. 3. İnsan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü. 4. Genel olarak ve ilk sezi durumunda zihnin kavradığı temel düşünceler. Bilim.

C

D

ceza: 1. Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan işlem veya yaptırım, 2. Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım 3. Dinin hükümlerin ihlali doğrultusunda uygulanan yaptırım.

davranış: 1. Kişinin özellikle ahlak bakımından gösterdiği davranım. 2. Bir kimsenin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar dolayısıyla geliştirdiği ve onu aynı durumdaki kimselere yaklaştıran davranımların tümüne verilen ad. 3. Bir kimse ya da bir olay karşısında alınan durum.

değer: 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet.

delil: 1. İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare. 2. Kılavuz, rehber, kanıt.

din: 1. İtaat, teslimiyet, kulluk, kanun, boyun eğme. İlahî buyruklar. 2. Allah (c.c.) tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen, akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleriyle hayırlı olan şeylere sevk eden ilahî kurallar bütünü.

dua: 1. Çağırma, seslenme. 2. Yalvarma, yakarma. 3. İbadet. 4. Dileme, yardım isteğinde bulunma. 5. İbadet ve yakarma amacıyla okunan dinî metin. 6. İnsanın, Allah'ın (c.c.) yüceliği ve büyüklüğü karşısında kendi zayıflığını kavrayıp ona yalvarması, şükretmesi, onu övmesi ve Allah'la (c.c.) her an beraber olduğunun bir göstergesi olarak onunla iletişim kurma eylemi.

E

F

erdem: 1. Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet. 2. İnsanın ruhsal olgunluğu.

esmâ-i hüsnâ: En güzel isimler. Ayet ve hadislerde geçen Allah'ın güzel isimleri

eziyet: 1. Zulüm. 2. Sıkıntı veya güçlük.

farz: 1. Belirleme, tayin ve takdir etme, karar verme. 2. İslam dininde mükelleflerden yapılması kesinlikle istenen ve terk edilmesi günah olan fiiller, emirler. Farzların yapılmasında büyük sevaplar vardır. Özürsüz yere terk edilmesi cezayı gerektirir. Müslüman, dinin farz kıldığı bütün fiilleri kayıtsız şartsız yerine getirmekle yükümlüdür. İslam fıkıh âlimleri farzları inkâr edenin İslam dininden çıkacağını söylemişlerdir.

fitrat: 1. Yokken var etme, yaratma. 2. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. 4. Allah'ın (c.c.), tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması, Haniflik, tevhid ve İslam inancı.

G**H**

gıybet: 1. Dedikodu, çekiştirme, yerme, kötü sözlerle anma. 2. Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslümanın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma. 3. Bir kimsenin aleyhindeki incitici küçültücü söz ve davranışlar.

hadis: 1. Söz, haber. 2. Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleri; sahabilerin dine aykırı olmayan söz ve davranışlarını onaması.

hak: 1. Gerçek, doğru, gerçeğe uygun. 2. Adalet. 3. Kur'an-ı Kerim. 4. İslam. 5. Gerek sözün, gerekse eylemin zaman ve şartlara göre nasıl söylenmesi ve yapılması gerekiyorsa öylece yerine getirilmesi. 6. Bir iş ve emeğin maddi veya manevi karşılığı. 7. Bir şeye aslına uygun ve doğru olarak inanma, bu şekilde kazanılan inanç ve bilgi. 8. Dinin veya hukuk düzeninin tanıdığı yetki ve ayrıcalık.

hanif: 1. Doğruya ve hakka bağlanan, gerçeğe dönen 2. Müslüman, muvahhit, Allah'ı birleyen, tevhit ehli.

haram: 1. Yasaklanmış yer, koruluk, yasak bölge. 2. Allah'ın (c.c.) kesin olarak yasakladığı söz ve davranışlar.

hayır: 1. Servet, mal. 2. İbadet. 3. İlim, hikmet. 4. Dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.

helal: 1. Dinî bakımdan kullanılmasına, yapılmasına, söylenmesine, yenilip içilmesine izin verilen şey. 2. Dinin haram kılmadığı yollardan elde edilen kazanç.

hidayet: 1. Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. 2. Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması.

hikmet: 1. Bilgelik, felsefe. 2. Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi. 3. Kur'an-ı Kerim, vahiy.

hüküm: 1. Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı. 2. Hâkimiyet. 3. Önem, kuvvet, geçerlilik

İ

ibadet: Boyun eğme, itaat etme, saygı duyma. Allah'ın (c.c.) insanlara emrettiği ve insanların da Allah'a (c.c.) karşı yapmakla yükümlü oldukları tüm davranışlar.

İhlas: 1. Samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik, rıyanın karşıtı. 2. Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakâr ve ikiyüzlülüktan uzak olma.

ihsan: Yapılması gereken şeyi en iyi şekilde bilmek ve güzel bir şekilde yerine getirmek, başkasına iyilik etmek, Allah'a kulluk. Kişinin kulluk görevini yerine getirirken Allah'ın kendisini gördüğünü davranışlarını gözetlediğini hissetmesi.

ikrar: Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme, bildirme. Benimseme, onama, kabul, tasdik.

ilah: Doğru ya da yanlış ibadet edilen her türlü varlık, tanrı.

ilim: 1. Bilgi, bilim, marifet, haber. 2. Bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilme. 3. İnsanın duyu organlarıyla elde ettiği veya Allah'ın (c.c.) vahiy yoluyla doğrudan doğruya gönderdiği ve kesinliği konusunda şüphe olmayan bilgi.

ilmihal: 1. Bir Müslüman'ın içinde yaşadığı zaman içerisinde inanç, ibadet, ahlak, sosyal ve ekonomik hayatıyla ilgili davranışlarını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetinden güncelleştirerek hayatına katma bilgisi. 2. İnanç, ibadet, ahlak, sosyal ve ekonomik hayatla ilgili dinî bilgiler kitabı.

iman: 1. İnanmak, tasdik etmek. Emniyette olmak, güvende olmak, güven vermek. 2. Kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi.

inanç: İnanılan şey, itikat, iman, bir fikre olan bağlılık.

inkâr: Kabul etmeme, reddetme.

irade: Aklın düşünüp karar vermesi, yapılması veya yapılmaması eşit olan çeşitli davranışlardan birini beğenip tercih etmesi.

itaat: Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma

kâfir: Hz. Peygamberi ve onun Allah'tan (c.c) getirdiği kesinlikle sabit olan şeyleri yalanlayan, tevatür yoluyla bize ulaşmış bulunan hükümlerden birini ya da birkaçını inkâr eden kişi.

kulluk: Allah'ın (c.c.) rızasını elde edebilmek için emirlerini içtenlikle yerine getirip yasaklarından kaçınma. Ubudiyet.

kuşluk: Günün sabahla öğle arasındaki saatleri ve bu vakitte kılınan nafie namazın adı.

lütuf: 1. Bağış, iyilik etme, yardımda bulunma. 2. Nazik ve merhametli davranma. 3. Kulu, Allah'ın (c.c.) af ve rahmetine yaklaştıran, günahlara düşmekten uzaklaştıran her türlü ilahî yardım.

mekruh: İslâm dininde haram olmadığı halde hoş görülmeveyen veya yapılması yasaklanan durum, davranış.

mendup: 1. Sözlükte istenen, arzulanan kendisine çağrılan şey. 2. Dinin yapılması kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenen ve terkedilmesi kınanmayan işler.

mizaç: Huy, yaratılış, tabiat, karakter

mükellef: 1. Sorumluluk ve yükümlülük taşıyan kişi. 2. Akli dengesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadın.

mümin: İnanan, tasdik eden, boyun eğen. Allah'ın (c.c.) varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer iman esaslarına inanan, iman sahibi kimse, Müslüman.

müşrik: 1. Allah'a (c.c.) vortak, eş koşan kimse. 2. Allah'a (c.c.) inandığını söylediği hâlde birçok tabiat olayının yaratılmasını ve idaresini Allah'ın (c.c.) dışında birtakım güçlere bağlayan ve bu güçleri kutsallaştırarak Allah'a ortak koşan kimse. 3. İbadetlerini Allah'tan (c.c.) başkasının rızasını gözeterek yapan kişi, riyakâr kimse.

nafile: Bir kimsenin dinen mecbur ve mükellef olmadığı halde sırf Allah rızasını kazanmak maksadıyla farz dışında kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve yaptığı her türlü hayırlı iş ve davranış.

nimet: İyilik, lütuf, ihsan. Allah (c.c.) tarafından insanlara iman başta olmak üzere her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın uzaklaştırılması.

nübüvvet: 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, risalet. 2. Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

sadaka: Allah yolunda harcama, Allah rızası için fakirlere yapılan karşılıksız yardım ve her türlü iyilik.

salih amel: Dayanaklarını Kur'an-ı Kerim ve sünnetten alan, insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işler.

sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet.

sünnet: 1. Yol, âdet, gidişat, huy, karakter, mizaç, hal, tavır, davranış. 2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz, fiil ve onamalarını içeren örnek davranışlar.

şirk: 1. Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. 2. Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme. 3. Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a (c.c.) başka bir varlığı denk görme.

T

tebliğ: 1. Ulaştırma, duyurma, açıklama. 2. Açıklanması gereken dinî bir hükmü, örnekler vererek, nasihat ederek sözlü veya yazılı bir biçimde eksiksiz olarak anlatma; etkileyici bir dille insanlara duyurma. 3. Peygamberlerin Allah'tan (c.c.) aldıkları vahiyleri insanlara bildirmeleri.

tevhid: 1. Birleme, bir şeyin bir olduğuna karar verme, tek kılma. 2. "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür." anlamına gelen "La ilahe illallah, Muhammedün resulullah." Cümlesine kalp ile inanıp dil ile söyleme.

V

vacip: 1. Yapılması gerekli, zorunlu olan. 2. Yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler.

vahiy: 1. Gizli konuşma, gönderme, emir. 2. Allah'ın (c.c.) dilediği şeyleri peygamberlerine, mahiyeti diğer insanlar tarafından tam bilinemeyen bir yolla bildirmesi, Allah'la elçisi arasında bir çeşit gizli ve süratli haberleşme, Allah'ın (c.c.) elçisinin kalbine indirdiği şey.

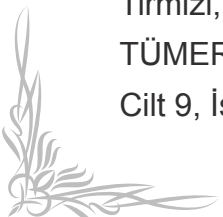
vicdan: 1. İç duygusu, şuur, kalpteki gizli his. 2. Hayır yapmaktan hoşlanan, kötülükten sakınan, iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlaki duygu, gizli his.

Z

zekât: 1. Temizlenme, temizleme, arınma. 2. Çoğalma, bereketlenme, gelişme, büyüme. 3. Dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının yüzde iki buçukunu ibadet niyetiyle, fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleri.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Beyrut, 1991.
- ATEŞ, Süleyman, “İhlas” maddesi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 21, İstanbul, 2000.
- BOLAY Süleyman Hayri, **Felsefeye Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Buhari, **Sahihi Buhari**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Dinî Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları, Ankara, 2009
- Ebu Davud, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- HEYET, **Hadislerle İslam**, DİB Yayınları, Cilt 1-7, Ankara, 2014.
- HEYET, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, DİB Yayınları, Ankara, 2007.
- HEYET, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, DİB Yayınları, Ankara, 2001.
- HEYET, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDV Yayınları, Ankara, 2015.
- HEYET, **Kur’an’dan Öğütler**, DİB Yayınları, Ankara, 2014
- İbn Mace, **Mukaadime**, Kahire, 1952
- İslam Bilimlerinde Yöntem**, ed. Prof. Dr. Halis Albayrak, Ankuzem, Ankara, 2009.
- İZMİRLİ İsmail Hakkı, **Yeni İlmi Kelam**, Evkâf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul, 1339.
- Kur’an-ı Kerim Meali**, (Haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), DİB Yayınları, Ankara, 2011.
- KOCA, Ferhat, “İbadet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 19, İstanbul, 1999.
- KÜÇÜK, Abdurrahman ve diğerleri, **Dinler Tarihi**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009 ve 2011.
- Mâtürîdî, **Kitâbu’t-Tevhid**, İSAM Yayınları, Ankara, 2017.
- Mevdudi, **Tefhimu’l Kur’an**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.
- Müslim, **Sahihi Müslim**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nesai, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÖZEL Nevzat, “**Bilgi Ve İletişim Teknolojilerinin Etkisiyle Değişen Bilgi Kaynakları, Hizmetleri Ve Öğrenme Ortamları**”, Milli Eğitim, Sayı 209, Kış 2016, s. 270- 295.
- SİNANOĞLU, Mustafa, “İbadet” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 19, İstanbul, 1999.
- SİNANOĞLU, Mustafa, “İslâm” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 23, İstanbul, 2001.
- Tirmizi, **el- Camiu’s Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- TÜMER, Günay, “Din” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 9, İstanbul, 1994.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2006.

ULUDAĞ Süleyman, **İslam'da İnanç Konuları ve İtikadî Mezhepler**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.

YAVUZ Yusuf Şevki, "İlim", **İslam Ansiklopedisi**, yıl: 2000, cilt: 22, sayfa: 108-109

Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Yayınları, İstanbul, 1992.

GÖRSEL KAYNAKLAR

2. Görsel Milli kütüphane: <http://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/milli-kutuphaneye-> (Erişim: 19.07.2018)
10. Görsel Kütüphane : <https://www.dailysabah.com/life/2015/09/12/libraries-istanbuls-underused-treasures> (Erişim: 19.07.2018)
13. Görsel Raşit Efendi Kütüphanesi: http://www.rasitefendi.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=11 (Erişim: 19.07.2018)
16. Görsel Süleymaniye Kütüphanesi: http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=3 (Erişim: 19.07.2018)
18. Görsel Kütüphane: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-milli-kutuphanesi-asya-nin-en-buyugu-/1100411> (Erişim: 19.07.2018)
21. Görsel: Kelime-i Tevhid: <https://www.ketebe.org/eser/4237?ref=artworks> (Erişim: 19.07.2018)
23. Görsel: Kütüphane : http://www.rasitefendi.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=11 (Erişim: 19.07.2018)
- 30 Görsel Hat yazısı: <https://www.ketebe.org/eser/4264?ref=artworks> (Erişim: 19.07.2018)

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

1. B
2. A
3. C
4. C
5. D
6. C
7. A
8. B
9. D
10. A

2. ÜNİTE

1. D
2. A
3. B
4. B
5. A
6. C
7. D
8. C
9. A
10. B

3. ÜNİTE

1. B
2. D
3. A
4. C
5. B
6. A
7. C
8. D
9. A
10. B